

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Teorie sociálního liberalismu a možnost jeho
uplatnění v České republice**

Vladimír Kališ

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

**Teorie sociálního liberalismu a možnost jeho
uplatnění v České republice**

Vladimír Kališ

Vedoucí práce:

Mgr. Lenka Strnadová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Rád bych poděkoval vedoucí své diplomové práce Mgr. Lence Strnadové,
Ph.D. za její odborné rady a trpělivost v průběhu tvorby.

Obsah

1. Úvod	6
2. Teorie sociálního liberalismu	12
2.1 Pozice sociálního liberalismu	12
2.2 Teoretikové sociálně liberálních myšlenek	17
2.2.1 John Rawls a spravedlnost jako férovost	18
2.2.2 Ronald Dworkin a rovnost zdrojů	26
2.2.3 Amartya Sen, Martha Nussbaum a koncept reálných možností	36
2.3 Další teoretici sociálně liberálních myšlenek	43
2.4 Ideáltyp sociálního liberalismu	48
3. Sociální liberalismus a politické strany	56
3.1 Liberální demokraté (Liberal Democrats)	56
3.2 Dánská sociálně liberální strana (Det Radikale Venstre)	63
3.3 Demokraté 66 (Democraten 66 – D66)	67
3.4 Zares – sociálně liberální (Zares – socialno liberalni)	72
3.5 Sociálně liberální strany a ideáltyp	76
4. Možnost uplatnění sociálního liberalismu v České republice	78
4.1 Sociální liberalismus na české stranické scéně?	78
4.2 Prostor pro sociální liberalismus v PSP ČR?	87
4.2.1 TOP 09	89
4.2.2 Občanská demokratická strana (ODS)	91
4.2.3 Věci veřejné (VV)	93
4.2.4 Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)	95
4.2.5 Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)	97
4.6 Hodnotový a programový prostor v PSP ČR	102
5. Závěr	104
6. Literatura a internetové zdroje	109
7. Resumé	123

1. Úvod

Jestliže se v druhé polovině dvacátého století objevovaly hlasy hovořící o věku postmateriálním, tak se v dnešních dnech nabízí otázka, zda toto označení nebylo jen nadnesenou a škrobenou frází či zda jsme ve stavu věcí dnešních neprodělali „regres“ zpět k řešení našich základních existenciálních otázek. Samozřejmě, že odpověď se neponese v duchu jasného určení správné ze dvou předkládaných variant, které jsou mimochodem již tak postaveny velmi kontradikčně, a tudíž volba jedné je volbou extrému, a které by si vyžádaly hlubokého prozkoumání. Podobně i vize o konci ideologií by se dala vyzvat k argumentačnímu „valčíku“ na pozadí současného vývoje. Také jak lépe konfrontovat tuto myšlenku než se v současnosti probíhající neoliberální dekonstrukcí sociálního státu a všeobjímajícím ekonomizujícím nazíráním reality tak typickým právě pro „novou“ neoliberální ideologii. Nelze se však zastavit ani zde, jelikož sama dominance nového světového paradigmatu nemusí být přijímána jednoznačně. To, zda jsme plně v zajetí nebo blahodárném objetí jednoho rozměru myšlení, se ukáže až na pozadí budoucího vývoje globální ekonomiky a reakcí samotných lidí.

Nicméně nechci se zde pokoušet vyvracet velké a mnohdy uznávané koncepty. I kdybych se takto kacířsky a provokativně rozhodl zachovat, zpochybnění „uznaného“ by si vyžádalo bádání a propracovanou argumentaci hodnou několikaleté (ne-li celoživotní) práce. Zároveň nechci vytvářet nové teze o tom, že dnes je vše jinak než nám prognostické vize napovídaly. Ostatně i s tímto tvrzením není nutné souhlasit. Jde pouze o pocit vycházející z každodenní zkušenosti. Stejně tak nemůžu zatlačovat a popírat své domněnky, že současnost v zemích západní civilizace a o to více v regionech ostatních nepřekonala tak snadno a zcela výzvy materiální a velkých ideologií. Někdo může namítnout, že zakládat na domněnce je neprofesionální, opak je pravdou. Mnohdy právě domněnka či pouhý záblesk v mysli je popudem k tvorbě, která se následně rozvine či se svou snahou argumentace vize blíží smysluplnému tvoření.

Nyní bych se rád pozastavil u výše uváděných odkazů k přítomnosti a své nepřilíh svétlé percepci jejího nepředvídatelného vývoje. Důvodem

k takové skepsi jsou okolnosti spojené se současnou krizí systému globálního kapitalismu. A není již podstatné, jestli je její vážnost přiřizována mediální konstrukcí, je reálná či je podporována mechanismy samotného ekonomického systému. Krize tak jako tak fakticky existuje, jelikož se pod jejím patronátem vyvíjí politická realita. Stejně tak lze pohlížet na její doprovodné jevy, které se mohou objevit. Mám na mysli zesílení antiimigrantského diskurzu, rasismu, sociálního napětí vykřesávaného z prohlubující se ekonomické propasti mezi třídami¹ aj. Lze též otevřít debatu na téma renesance některých zdánlivě překonaných (mrtvých) politických ideologií, které mohou představovat nebezpečí pro demokratický režim vlády, a na téma velkých politických ideologií fungujících v demokracii, kde se do centra diskuze dostává otázka míry jejich přetrvávajícího vlivu ve společnosti.

Zde může vyvstat otázka, proč se zabývat ideovými koncepty a přiřkládat jim nějakou váhu? Pro odpověď se obraťme do teoretické roviny o samotném významu pojmu ideologie. Rád bych se současně vyhnul akademickým poučkám a tvrzením a přiblížil pojem z poněkud laicizujícího hlediska. Člověk je krom svého rozumu držitelem i dalších schopností, které se racionálně vymykají. Jednou z nich je i víra - soubor normativních myšlenek, který mu umožňuje orientaci při pohybu životem. Takovým souborem může být právě i ideologie.² V tomto smyslu je ideologie chápána v širokém pojetí, kdy se jí může stát jakýkoli soubor myšlenek, podle kterého se více či méně řídíme. Je pojmem, který je ve své podstatě prázdnou nádobou, jejíž výplň a její střet s okolím (s ideologií jinou) následně určuje její hodnotové znaménko – kladná či záporná (dobrá či špatná). Fixace pojmu ideologie ve spojení politická ideologie je pak jednou z nejběžnějších. Právě ony politické ideologie jsou markantními projevy hodnotového směřování, které sdílejí široké

---

¹ Ať už je čtenář zastáncem či odpůrcem užívání označení „třída“, dokud hovoříme o vysoce rozdílném socioekonomickém zázemí jednotlivců a rodin, nelze se kategorizací ve společnosti vyhnout. Otázka samotného označení se pak řídí dle historického a kulturního kontextu. Pro ulehčení od stigmatu „tříd“ ukotveného nejen v dobách minulého režimu lze dosadit např. pojem vrstva. Osobně bych se vzhledem k rozložení bohatství ve společnosti nebránil reminiscenci socioekonomicky pojatého pojmu třída.

² Odpověď na otázku nutnosti vlastnit nějaký rámec normativity nechám na každém jednotlivci.

masy lidí a které usměrňují pohyb společenského vývoje. Ona masovost, šíře řízení a dopad je fakt proč jim přikládat velkou váhu a sílu.

Skutečnost nepřekonané přítomnosti různých politických ideologií ve spojitosti s jejich důležitou rolí při ovlivňování chování jedinců a vývoje společností představuje dostatečný důvod proč se věnovat jednotlivým jejich podobám. Navíc mnohdy spletité a nepřehledné vztahy uvnitř jednotlivých ideologických konceptů nahrávají tendenci generalizace na jednoslovné a nepřesné pojmy. V té nejhrubší podobě se setkáváme s označením „pravičák“ a „levičák“, ve kterých zanikají mnohdy jemné nuance rozdílnosti nebo podobnosti jednotlivých ideologií. Výrazné zjednodušení, stereotypizace a polarizace jsou patrné ve fluidním a neuchopitelném smýšlení české veřejnosti. Zřejmě se na něm podepsala desetiletí trvající komunistická nedemokracie a následná postkomunistická apatie ve věci politického života (natožpak myšlení). Distinkce, vycházející ze zkušenosti reálného života, na špatného levičáka a dobrého „nelevičáka“ svědčí o značné omezenosti znalostí v předmětu politické ideologie. Samozřejmě tento fakt nelze jedincům nijak vyčítat, stejně jako se s ním jako s faktem nemusí ztotožnit ostatní (vy jako čtenáři).

Rád bych v předkládané práci na základě doposud uváděné subjektivní reflexe narušil³ proces škatulkování politických ideologií v České republice. Mým záměrem je otevřít cestu myšlení, které by bylo alternativou ke ztotožňování liberálních myšlenek s bezhlavou a fanatickou obranou volného trhu a míněním o zásadách státu jako nezdravých procedurách vedoucích jen k potlačování lidské svobody. Proto se chci zabývat českému laikovi možná paradoxně znějícím sociálním liberalismem. Cílem této práce tak bude představení základních teoretických konceptů a východisek sociálního liberalismu a jejich přiblížení českému prostředí. Dojde k vytvoření ideáltypu sociálního liberalismu, který dále pomůže čtenáři s objasněním uchopeného pojmu. Přiblížení se praktickému životu poskytne promítnutí politicko-filosofických východisek do ideového směřování vybraných politických

---

³ Možná, že opak se stane pravdou a přispějí pouze vytvořením nové škatulky.

stran. Následně bude prostřednictvím sledování průniku sociálně liberálních myšlenek do českého stranického systému hledána možnost jeho uplatnění v České republice. Tuto možnost je třeba dále specifikovat, neboť šířka případného záběru zahrnuje spoustu proměnných a oblastí výzkumu. Prostředím, ve kterém budeme možnost zkoumat, budou hodnoty a programová východiska politických subjektů. Otázky pak jsou následující: projeví se sociálně liberální myšlenky (překryv s ideálytypem) na půdě českého stranického systému, tj. byla⁴ v České republice strana, která by rámcově splňovala požadavky vytvořeného ideálního modelu, jako se tomu děje u evropských představitelů sociálního liberalismu? Dovolují programové profily stran v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (PSP ČR) vstup případné sociálně liberální politické strany na její půdu? Mou tezí je, že na české stranické scéně je v současnosti vzhledem k programovým tendencím ČSSD silně omezen prostor pro působení obdobné sociálně liberální politické strany, jako jsou ty v Evropě, na půdě národního parlamentu. Předpokládám, že bude patrná podobnost deklarovaných politik některých českých subjektů se sociálně liberálním řešením problémů. Nicméně přítomná bude i odlišnost motivace k realizaci politik.

Pro naplnění cíle bude text rozdělen do několika tematicky odlišných kapitol. Nejprve bude pozornost věnována zevrubnému nastínění významu pojmu sociální liberalismus. K „předdefinování“ jeho rámcových tezí a charakteristických rysů dojde prostřednictvím odlišení od existujících velkých ideologií a jejich hlavních soudobých proudů - klasický liberalismus, konzervatismus, socialismus. V případě štěpení v rámci liberálního myšlení bude odlišení s ohledem na zdůraznění odlišností skutečnosti a představ o liberalismu širší.

Následují kapitoly zabývající se díly politických filosofů, kteří bývají kvůli svým myšlenkám o svobodě a spravedlnosti (kombinace a vztahy

---

⁴ V tomto bodě se obracím do minulosti (s vědomím nutné redukce), jelikož analyzovat ideové základy všech politických subjektů v České republice by bylo téměř nemožné. Avšak na základě v minulosti působících stran se dotknu i stran současných.

filosofických hodnot) spojování⁵ s teoretickou základnou sociálního liberalismu a z nichž bude tudíž možné abstrahovat jeho základní normativní principy. Důraz bude kladen na jejich percepci svobody, rovnosti a spravedlnosti. Na základě jejich vnímání problematiky základních politicko-filosofických otázek bude vytvořen modelový seznam odpovědí, který bude doplněn výše uvedeným srovnáním s ideovými koncepty dalších velkých ideologií a vytvoří obraz o myšlenkových východiscích sociálního liberalismu. Mezi takto představené teoretiky zahrnují např. Johna Rawlse, Ronalda Dworkina a další.

Dále se již přesuneme do oblasti analytické, tj. prostředí evropských politických stran. Na základě sebeidentifikace stran budou určeni „reprezentanti“ pro přezkum přítomnosti základních ideových východisek, která budou hledána v programových listinách a plánovaných politikách vybraných stran. To jak jsou prvky ideáltypu přítomny v realitě politické strany. Tato kapitola bude představovat ilustrační materiál pro „ztělesnění“ sociálního liberalismu v rovině bližší každodenní realitě než je ta filosofická.

Poslední část práce ponese charakter analýzy vybraných politických stran českého stranického systému z hlediska jejich ideové podobnosti s politicko-filosofickým základem sociálního liberalismu. Sledována budou obecná (dlouhodobá) programatická směřování stran. Výběr stran bude jednak vycházet z historického kontextu formování českého stranického systému po roce 1989 a také z hlediska přítomnosti stran v PSP ČR⁶. Strany selektované na základě prvního klíče mají ilustrovat případně existující promítnutí sociálního liberalismu do českého prostředí. Zaměření na strany přítomné v PSP ČR pak ukáže možnost existence ideového prostoru pro působení sociálně liberální strany mezi relevantními subjekty přítomnými v PSP ČR. Zde bude užít Sartoriho koncept relevance⁷ politické strany, která je charakteristická svým

---

⁵ Zde je třeba podotknout, že výběr konkrétních autorů je podmíněn nanejvýš skutečností spojování konkrétního myslitele s problematikou zkoumané ideologie. Velkou roli zde ovšem hraje i faktor nutnosti vyrovnat se s širokým spektrem autorů.

⁶ Senát je vzhledem k asymetrickému bikameralismu v České republice a také jeho nižšího vlivu na formování vládních koalic vynechán.

⁷ Z praktických důvodů bude omezen jen na půdu PSP ČR.

koaličním (schopnost ovlivnění či zásah při tvorbě vládních koalic) či vyděračským potenciálem (schopnost antisystémové strany ovlivnit taktiku ostatních stran) (Sartori, 2005: 108).

Co se týče explicitního označení metodologie, rád bych se vyhnul přehnaně ambiciózním pojmenováním. Bude se jednat o abstrahování společných signifikantních znaků myšlení autorů spjatých se sociálním liberalismem. Ty sestaví výčet tvořící ideálytyp pro danou oblast zkoumání. Následně budou sledovány projevy ideálytypických faktorů s existencí ideových předpokladů vybraných evropských stran a českého stranického systému. Dojde tak ke kombinaci studia politicko-filosofických materiálů s analytického rámce pro studium programatiky a idejí politických stran.

Obrátím-li se k problematice dosavadního zpracování předkládaného tématu v českém prostředí, nevyhnu se tvrzení, že se jedná o poměrně málo prozkoumanou a popsanou oblast politických teorií (zde ideologií). Samotné pokusy v rovině politických ideologií přinášejí pouze zevrubné charakteristiky oddělené od širšího výkladu politicko-filosofického zázemí. Další očekávání, které by práce měla přinést, tak spočívá v zaplnění mezery v řadě informativních a akademických textů na téma politické ideologie.

2. Teorie sociálního liberalismu

2.1 Pozice sociálního liberalismu

Před představením konceptů vybraných teoretiků sociálně liberálních myšlenek považuji za vhodné uvést zevrubnou charakteristiku této ideologie. K tomu jako názorná pomůcka poslouží klasický ideologický trojúhelník s liberalismem, konzervatismem a socialismem na vrcholech, modifikovaný štěpením v samotném poli liberalismu.⁸ Referenčními body jsou pak odlišná uchopení svobody, rovnosti, distribuce aj.

Začneme-li patrnou dělbou v liberálním myšlení, můžeme její počátky mapovat k přelomu 19. a 20. století do Velké Británie. V tomto období rozvinutého industriálního kapitalismu na jedné straně rostl objem bohatství celé společnosti, na straně druhé se výrazně projevovaly negativní sociální a majetkové důsledky výrobního systému. Úspěch jedněch byl balancován bídou, nemocemi, špatnými pracovními a životními podmínkami druhých. Socioekonomická nerovnost spolu s rostoucím počtem blahobytem netknutých nenaplnila představy, že ekonomický růst doposud zosobňovaný obrovskou benevolencí státu vůči kapitálu (stát *laissez-faire*) vyřeší sociální problémy společnosti spojené s její transformací. V kombinaci s výkladem reality o nenaplnění některých stěžejních liberálních myšlenek jako je svoboda jedince, vznikl prostor pro revidování doposud dominantních myšlenek, které se dnes nazývají klasický liberalismus, resp. k rozštěpení do dvou větví liberalismu – klasický liberalismus a sociální liberalismus⁹. Jako pojítka mezi oběma lze identifikovat několik znaků: racionální jedinec a individualita jsou prvotními a drží primát před společností, nejvýznamnější hodnotou je svoboda chápána v intencích jedince, rovnost je pojmána

---

⁸ V případě pojmání ideologického trojúhelníku dochází k vymezení sociálního liberalismu jako samostatné ideologie vycházející z širšího označení myšlenek onálepkovaných jako liberalismus. Současně je přítomná obtížnost uchopení základních problémů politického života u jednotlivých ideologií s ohledem na jejich další vnitřní diferenciaci a proměnlivost. Proto je užíváno jak generalizovaných výkladů o daném proudu (např. definiční rysy konzervativních myšlenek), tak i odkazů na aktuální vlivné podoby té konkrétní ideologie (např. výklad sociální demokracie).

⁹ Stejně jako v úvodu, tak i zde a dále v práci operuji s pojmem sociální liberalismus. Jako alternativní názvy se též objevují např. nový liberalismus, moderní liberalismus, welfare liberalismus či liberalismus 20. století. Výběr přívlastku „sociální“ tak pramení čistě z osobní preference autora.

jako stejná morální hodnota všech jedinců, rovnoprávnost a také jako rovnost příležitostí pro uskutečnění jejich záměrů, přítomný je smluvní charakter vztahů mezi jedinci vytvářející základ pro společnost a stát, který se tak stává služebníkem občanů (Bellamy, 1994: 24, srov. Heywood, 1994: 24-33).

Při bližším pohledu na tyto a další body se objeví rozdíly především v jejich uchopení, které má své důsledky pro realizovaná opatření. Naplňování programu klasických a sociálních liberálů se tak může výrazně lišit. Zatímco u klasického liberalismu je svoboda pojímána jako negativní, tj. svoboda jedince od zasahování do jeho konání ze strany ostatních a státu, ve „zreformovaném“ sociálním liberalismu se setkáváme s pojetím pozitivním¹⁰. Jedním z prvních, kteří zformulovali požadavky takto definované svobody, byl v 19. století T. H. Green.¹¹ Na základě neschopnosti mnohých (způsobené pozicí v socioekonomickém „žebříčku“) využít své svobody volby a nerovných příležitostí k jejímu dosažení nahradil Green negativní svobodu nově definovanou svobodou jako možností seberealizace a rozvoje osobnosti jedince.¹² Jedinec není viděn jako egoistická bytost, ale jako nesoucí odpovědnost vůči ostatním členům společnosti – byla vyzdvihnuta role společnosti (Green cit. dle Plank) Odlišné pojetí u obou liberalismů můžeme připodobnit ke Swiftovu dělení na svobodu formální (nebránění jedinci v činnosti) a účinnou (reálná možnost jedince uskutečnit činnost, tj. reálná existence předpokladů k činnosti) (Swift, 2005: 61). Obdobné rozdíly v pojetí svobody jako u klasického a sociálního liberalismu můžeme vidět při srovnání sociálního liberalismu s neoliberalismem.

Odlišná svoboda se pak vyskytuje u myšlení konzervativního, které vychází z primátu tradice a kontinuity. Racionalita liberálního jedince je zpochybňována a nahrazena právě vírou v tradice a zkušenost. Svoboda je též viděna jako záležitost individua, ale její preference klesají v porovnání s přednější tradicí, morálkou a autoritou (Sargent, 2009: 137-

---

¹⁰ Více k užitým pojmům negativní a pozitivní svobody v díle Isaiaha Berlina *Dva pojmy svobody* (1999).

¹¹ Mezi další osobnosti spojené s počátky myšlení sociálního liberalismu patří např. L. T. Hobhouse a J. A. Hobson.

¹² Liberal Democratic Voice, DLT: Social Liberalism, dostupné na: <http://www.libdemvoice.org/dlt-social-liberalism-13572.html>, 2012-04-12.

140). Individuum je ukotveno v organických strukturách společnosti a uplatnění osobní svobody se tak řídí v intencích daného prostředí (povinností, očekávání), tj. společenské struktury ho v tomto smyslu „objímají“.¹³ Právo slouží k zachování řádu spíše než k ochraně svobod. Odlišný postoj konzervativci zastávají i v případě smluvního charakteru vztahů, který odmítají a nahrazují přirozeností – společnost má přirozený nikoli smluvní základ (Heywood, 1994: 58-67).

Pro zvýraznění specifik jedince a svobody v sociálním liberalismu se ještě podívejme na socialismus a jeho teze. Individuum se dle socialistů realizuje jedině jako člen společnosti. Jedinec není viděn jako základní jednotka pro stavbu společnosti, ale jako neoddělitelná součást společnosti (Freedman, 2006: 426). Odmítnuto je negativní pojetí svobody (Geoghegan, 2003: 76) jako nedostatečné a nevytvářející skutečnou svobodu, tj. je patrný příklon k pozitivnímu chápání (účinná svoboda) umožňujícímu skutečné osvobození. Je tedy patrná jistá podobnost se sociálním liberalismem. Rozdílně je naopak přítomna výrazná váha společnosti, která má schopnost formovat přirozenost a vlastnosti jedince. V důsledku sociálního ukotvení jedince se jako se základním pojmem operuje s kategorií sociálních tříd, spolupráce (spíše než konkurence) a hlavním tématem socialismu se stává rovnost jedinců (Heywood, 1994: 95-100).

Odlišnosti mezi ideologiemi najdeme i v případě chápání rovnosti a s ní spojené distribuce statků ve společnosti. Zatímco základ chápání rovnosti je pro oba liberalismy stejný, její výklad a následky jsou odlišného rázu. Velmi zjednodušeně řečeno, klasický liberalismus, potažmo i neoliberalismus, vidí jako pojistku pro rovnost příležitostí jedinců aplikaci rovnoprávnosti, tj. stejné legislativní podmínky, které nastavují pravidla hry stejně pro všechny. Z toho pak vyplývá i vlažný přístup k otázce redistribuce statků, jelikož pravidla jsou nestranná a trh, jakožto prostor pro uplatnění vlastních schopností, je spravedlivým arbitrem v dělbě statků. Role státu se omezuje na tzv. nočního hlídače, tj.

---

¹³ V případě spojení některých konzervativních a klasických liberálních myšlenek ve 20. století za vzniku tzv. Nové pravice lze hovořit o uplatňování negativního pojetí svobody v ekonomickém životě jedinců (Heywood, 1994: 85-86).

na stát minimální, který neplní větší funkci v redistribuci bohatství (Heywood, 1994: 28-45). Sociální liberálové prosazují širší koncept rovnosti, kdy se mimo rovnoprávnosti hovoří o rovnosti příležitostí jako poskytnutí určitých standardů. K zajištění spravedlnosti a umožnění tak jedincům naplnění své pozitivní svobody je zapotřebí zásahů státu¹⁴, který poskytne svým občanům jisté služby – je nutné zajistit rovnost příležitostí i v oblastech jako je vzdělání, zdravotní péče, pracovní právo aj. Rovnost příležitostí zajišťovaná státem v určitých oblastech života je chápána jako vytvoření podmínek, které jedinci umožní uskutečnit svou pozitivní (účinnou) svobodu. Primát v pořadí hodnot stále drží svoboda, která se stává hlavním kritériem pro charakter zasahování státu do života společnosti, i když se některá opatření ve prospěch větší rovnosti mohou dotýkat ekonomické svobody jedince (redistribuce prostřednictvím daní). Argumentem pro takové zásahy může být zabránění přílišnému hromadění moci, které by následně vedlo k ohrožení svobod jedinců a fungování demokratického režimu¹⁵

Od sociálních liberálů diametrálně odlišný pohled na rovnost a distribuci mají konzervativci. Základní tezí je přirozenost a organičnost společnosti, kde každý jedinec má své dané místo (se svými svobodami a povinnostmi). Přirozeně se tak nebude moci hovořit o rovnosti (nikoli rovnosti před zákonem – rovnoprávnost je zajištěna), která je i vzhledem k organičnosti společnosti nežádoucí. Na rozdíl od sociálních liberálů a jejich rovnosti coby pilíře svobody se zde setkáváme i s tvrzením o kontradikci rovnosti a svobody. Zasahování ze strany státu pro dosažení větší rovnosti je negativní jev. Lidé jsou bez pomoci schopni jednat mnohem lépe a svobodněji (v rámci svého místa ve společnosti). Stát nemá plnit funkci regulátora socioekonomických diferencí¹⁶ jako spíše roli

---

¹⁴ Mezi ekonomické teoretiky sociálního (tehdy tzv. nového) liberalismu je řazen i John Maynard Keynes, proto můžeme mluvit o vlivu jeho učení na aktivity sociálně liberálních subjektů (nikoli bezpodmínečně).

¹⁵ Social Liberal Forum, What Is Social Liberalism?, dostupné na:

<http://socialliberal.net/2009/02/12/what-is-social-liberalism/>, 2012-04-12. Srov. Sargent, 2009: 140-143, srov. Kovar, 2010.

¹⁶ Hierarchizace společnosti s sebou nese jen „stigma“ sociální nerovnosti, ale naopak i pocitu povinnosti majetnějších vůči méně majetným. V historii se tak lze setkat i s výraznými reformními kroky konzervativních politiků ve vztahu státu a společnosti. Otázkou zůstává, do jaké míry byly tyto aktivity motivovány vlastním přesvědčením či nutností k zabránění sociálních ořesů (Heywood, 1994: 72-73, srov. Nisbet, 1993: 53).

strážce norem a tradičních hodnot, v jejichž službách může sáhnout k omezení svobody individua (Nisbet, 1993: 62-67, srov. Sargent, 2009: 137-143).

Bližší sociálnímu liberalismu jsou pak v otázce rovnosti myšlenky socialistické – přesněji řečeno některé ze socialistických vnímání rovnosti, jelikož se zde setkáváme i s velmi odlišnými pojetími tohoto společenského principu. Základem pro socialistické myšlenky je vidění nerovností mezi jedinci jako z velké části způsobených uměle systémem, poměry a působením společnosti. Snaha o rovnost je pojata jako sbližování rozdílného společenského postavení, které zajistí svobodný rozvoj jedince a harmonický stav solidární společnosti (celku) (Heywood, 1994: 100-101). K dosažení takové rovnosti je možné dojít různými způsoby. Buď vytvořením beztřídní společnosti a přirozeným odumřením vykořisťovatelského buržoazního státu, nebo smírnější koncepcí státu zajišťujícího svým občanům vysokou míru blahobytu a redistribuci statků v zájmu zvýšení rovnosti ve společnosti. První, komunistická varianta se sociálnímu liberalismu svou (ne)funkcí státu nijak výrazně nepřibližuje. Naopak sociálnědemokratický stát se tím, že vytváří prostředí sociálně tržní (smíšené) ekonomiky a blahobytu (welfare), stává podobným konání sociálně liberálního státu. Podobnosti přidává i fakt, že sociální demokraté se v současnosti přiklánějí k liberálnímu principu rovnosti příležitostí (Heywood, 2004: 308). Společný je oběma i kladný vztah k demokratickému režimu. O jistém souznění realizovaných politik obou ideologií svědčí i spolupráce proponentů obou idejí v prostředí britské politiky v průběhu 20. století (Lib-Lab systém).

Shrňme-li postavení sociálního liberalismu mezi ostatními ideologiemi, můžeme uznat jeho základní ideovou a přirozenou podobnost s klasickým liberalismem (svobodný jedinec, smluvní charakter apod.), která se na nižších úrovních ideového chápání značně rozměňuje (odlišné uchopení svobody jedince, rovnosti). V úrovni konkrétních opatření pro dosažení idejí pak vidíme podobnost se socialismem, resp. sociální demokracií v oblasti role státu v životě společnosti. Bližší porozumění rozdílům a podobnostem s ostatními

ideologiemi vyplyne z dalších kapitol, které odhalí specifika sociálního liberalismu jak po teoretické, tak praktické stránce.

2.2 Teoretikové sociálně liberálních myšlenek

Uvedením do prostorové reality ideologického trojúhelníku a odluky sociálního liberalismu od původně mainstreamového liberálního myšlení (klasický liberalismus v době rozkolu) se dostáváme do abstraktního světa politicko-filosofických idejí. Stejně jako u ostatních politických ideologií i zde lze identifikovat (samozřejmě s jistou dávkou subjektivity a tudíž s vědomím přítomnosti výběru samotným autorem či autoritou v oboru) teoretiky, kteří bývají spojováni s pojmem sociální liberalismus.

Jako první je představen John Rawls, který stojí za vznikem konceptu, který ve světě politické filosofie (avšak nejen tam) vyvolal řadu reakcí a ohlasů. Dalším z vybraných autorů je Ronald Dworkin s jeho rovností zdrojů (*equality of resources*). Jako třetí je uveden Amartya Sen (a Martha Nussbaum) se svým konceptem reálných možností (*capability approach*) vytvářeným v reakci na odlišné přístupy k rovnosti (reakce na utilitarismus a Rawlsovu teorii spravedlnosti).

U všech vybraných nejde o vyčerpávající deskripci jejich díla se všemi odbočkami a mnohdy rozvětvenými argumentačními aparáty. Pozornost je věnována především samotnému uchopení pojmů svoboda, rovnost a spravedlnost a jejich případným dopadům na podobu společenských (a politických) institucí – bude sledována argumentace pro rozdělování statků ve společnosti. Redukce díla a popis vybraných aspektů v práci konkrétního autora pak vytváří i samotný interpretační rámec pro jednotlivá učení.

Samozřejmě, že se nelze zcela vyhnout zasazení plánovaných výkladů do kontextu tvorby konkrétního autora, ale je tak činěno s velkou opatrností, aby nedošlo k přílišnému rozkročení, které by nás odvedlo od pozorovaných základních principů, tj. s intuitivním načrtnutím hranic, které vymezují „teritorium“ nutné znalosti pro odhalení proměn významu pojmů.

2.2.1 John Rawls a spravedlnost jako férovost

Tento americký politický filosof je tvůrcem konceptu spravedlnosti jako férovosti (*justice as fairness*), kdy na základě představení svého chápání spravedlnosti vytváří rozsáhlou teorii, která se vine od vysvětlení základních principů až po jejich promítnutí, které je vyjádřeno názory na podobu základní společenské struktury, jež by splňovaly požadavky těchto ideáلتypicky uchopených základních principů.

Stejně jako je tomu u jiných autorů, tak i Rawls ve své tvorbě prochází vývojem svých původních tvrzení a premis. Nutnost čelit kritickým hlasům vůči své teorii ho vedla k revizi svého díla. Proto je také možné setkat se s několika vydáními jeho *Teorie spravedlnosti* původně vydané v roce 1971. Pro zpřesnění, výchozími materiály pro následný výťah¹⁷ (interpretaci) z Rawlsova díla tedy jsou *Teorie spravedlnosti* v překladu Karla Berky vydaná v roce 1995 v pražském Victoria Publishnig, *Theory of Justice Revised Edition* (1999) – tj. česká a anglická revidovaná verze teorie, *Justice as Fairness. A Restatement*. (2001) a *Politický liberalismus* (1997) spolu s dalšími již parafrázovanými texty o Rawlsově teorii.

Jak sám Rawls uvádí¹⁸, důvodem k vytvoření teorie spravedlnosti je snaha vytvořit alternativní způsob základu uspořádání společnosti k doposud velmi vlivnému myšlenkovému směru utilitarismu a intuicionismu. Pro vymezení prostředí alternace utilitarismu a intuicionismu se podívejme, jak Rawls chápe teorii utilitarismu a intuicionismu? Utilitarismus je pojat jako morální učení, kdy se společnost definuje jako spravedlivá v okamžiku, kdy jsou její pravidla nastavena v prospěch dosažení co největšího souhrnu užitku společnosti (tvořenou jedinci a jejich užitky). Problematické je, že spravedlnost ve společnosti,

---

¹⁷ Nehodlám se pouštět do podrobné argumentační roviny Rawlsova výkladu, která se v jeho originálním podání rozprostírá do velké šířky. Takový krok by vedl ke skutečnosti, kdyby se text stal „oslavou“ celého Rawlsova učení a nedovolil by vystihnout nejdůležitější prvky pro vytvoření nástroje v podobě ideáلتypu sociálně liberálních myšlenek. Proto se hodlám pohybovat v rovině základních prvků teorie spravedlnosti, jako je původní stav, závoj nevědomosti, základní principy vycházející z původního stavu a jejich následné promítnutí do institucionálního rámce. V zásadě se budu držet původní struktury úvodu do teorie spravedlnosti, ale pokusím se o mírné přizpůsobení, kdy budu k jednotlivostem teorie přistupovat v mírně odlišném pořadí než autor a budu se snažit integrovat poznatky ze základního popisu teorie a její specifikace do jednoho koherentního a srozumitelného textu.

¹⁸ Pokud není uvedeno jinak, pocházejí faktografické údaje v následující podkapitole týkající se samotné Rawlsovy teorie spravedlnosti z úvodu a kapitol I.-V. *Teorie spravedlnosti* v překladu Karla Berky, tj.: Rawls, John: 1995. *Teorie spravedlnosti*. Victoria Publishing: Praha.

je odvozována až z principu celkového užitku, což vede k nezájmu o distribuci dober (z celkového užitku) mezi jednotlivými členy společnosti. „Jednoduše“ pak může dojít k omezování jedněch ve prospěch druhých ve jménu zvýšení společenské sumy užitku a odlišné dělby práv a povinností. Intuicionismus dle Rawlsova chápání charakterizují velmi volně: jestliže chceme něco označit jako spravedlivé, měli bychom identifikovat principy této spravedlnosti (pokud není jeden) a vymezit vztahy mezi nimi. V případě intuicionismu zde není měřítko k posouzení jejich vztahu a odvoláváme se tak na aktuální stav věcí a naše domněnky o jejich budoucím směřování. Rozdíly mezi oběma tradicemi a teorií spravedlnosti pak přirozeně vyrůstají z výkladu teorie samotné.

Dalším rozměrem, který přiblíží pozici Rawlsovy teorie spravedlnosti, je vysvětlení jejího referenčního objektu. Ten je vzhledem k cíli teorie – přináší jiný pohled na to, co je základním principem pro uspořádání společnosti – z praktických důvodů omezen na oblast samotné struktury společnosti ve smyslu soběstačného a ohraničeného prostoru.

Podívejme se tedy na spravedlnost a její dopad na společenské uspořádání. Předpokladem teorie spravedlnosti je fakt, že existující společnost je souborem kooperujících jedinců, kteří v jejím rámci a jejím prostřednictvím dosahují vlastního dobra. Kooperace však není založena na předpokladu koherence preferencí jedinců, tj. každý má svou představu o tom, jak mají být rozdělovány statky vzniklé spoluprací ve společnosti, aby mohl dosáhnout svého dobra. Pro uspořádání a shodu nad podobou dělby je tak nutné nalézt základní principy – principy společenské spravedlnosti (nastavení dělby statků – dobrých i špatných - ve spojení s dělbou práv a povinností). Konkrétněji, je hledána taková spravedlnost, která by vymezila principy pro fungování demokratické společnosti kooperujících svobodných a rovnoprávných jedinců (Rawls, 2001: 39).

Na rozdíl od utilitarismu je tato spravedlnost tou nejvyšší hodnotou, která je nadřazena nad dobro (hlavní determinanta utilitarismu) a vymezuje mantinely, ve kterých se můžeme pohybovat, abychom při

svém jednání ještě zachovali ony základní principy spravedlnosti jako férovosti – vede nás ke správnému jednání (Rawls cit. dle Gál, 1993: 93).

Představme si tedy, že každá společnost má své základní principy, tj. společenskou spravedlnost, která je výchozím bodem pro výstavbu společenské struktury. Ta je chápána jako soubor primárních společenských institucí – politický systém, ekonomický řád, společenský řád, které určují práva a povinnosti a determinují očekávání jedince. Právě tyto instituce musí být pod drobnohledem spravedlnosti, aby nedocházelo k nerovnostem způsobeným odlišnou výchozí pozicí v sociální struktuře (narození se v určitém sociálním prostředí) jedince a vlivem struktury na jedincovy vyhlídky. Stejně tak tyto instituce omezují prostor pro jednání a chování jedinců ve společnosti (Rawls, 2001: 10).

K podobě těchto základních principů společenské spravedlnosti se jedinci dostávají prostřednictvím tzv. původního stavu. Ten je obdobnou myšlenkovou konstrukcí, kterou již dříve představili mnozí teoretici společenské smlouvy několik set let před samotným Rawlsem. I on se ve svém výkladu dostává k jisté formě společenské smlouvy, která vychází z činnosti jedinců právě v původním stavu. Pro jeho přiblížení (načrtnutí základních rysů) si vezměme podobu přirozeného stavu u Johna Locka v *Druhém pojednání o vládě*. Zde se jedinci chovají dle své svobodné vůle a zároveň jsou si rovni v tom smyslu, že není ustanoven vztah vládce a ovládaného. Počítá se také s rovností schopností jedinců (tento aspekt Rawls řeší závojem nevědomosti) (Locke, 1965: 140).¹⁹ Ústředním motivem ve stavu svobodných a vzájemně si rovných (i rovnoprávných) jedinců v původním stavu je tzv. závoj nevědomosti. Ten navozuje prostředí oproštěné od elementů („ozvěny“ z oblasti dřívějšího sociálního, ekonomického a jiného postavení), které by mohly vést ke zvýhodnění některých před jinými, a tudíž by vedly k nerovným šancím pro formulaci základních požadavků dohody mezi jedinci. Vytváří podmínky, v rámci

---

¹⁹ Nyní by ještě bylo třeba zamyslet se nad tím, jak je možné obhájit tvorbu sociální teorie spravedlnosti s jejími důsledky pro realitu, která se zakládá na myšlenkovém konstruktu? Ostatně obdobnou reflektivní otázku si klade sám Rawls a předkládá i odpověď. Její formulace je však poněkud abstraktní a proto ji zde nebudu replikovat. Navíc se nejedná o podstatný krok, který by nás vedl ke kýženému cíli podoby základních principů Rawlsovy teorie pro konstrukci sociálně liberálního ideáltypu. Pro zájemce tedy doporučuji samotné vydání *Teorie spravedlnosti* (Rawls, 1995: 27-28), v originále *A Theory of Justice* (Rawls, 1999: 19).

nichž se členové společnosti v původním stavu dohodnou na znění základních principů pro zformování prvotní struktury společnosti – dohodne se znění spravedlnosti pro fungování institucí společnosti (Rawls, 1997: 20). Jeho podoba pak zahrnuje nevědomost jedinců²⁰ v mnoha nám známých oblastech života. Členové takové fiktivní společnosti pod závojem nevědí, jaké je jejich socioekonomické postavení, status ve společnosti, dokonce ani neznají svá nadání a výhody nadělené jim přírodou od narození a vlastní pojetí osobního dobra. Stejně tak je jim upřena znalost jejich generace, aby došlo k uplatnění spravedlivých principů i v mezigeneračních vztazích. Co více, jedinci neznají samo postavení, resp. charakteristiky, své společnosti jako celku, tj. její politické uspořádání a „civilizační stupeň“. V rámci vědomí je zachována jen znalost nezbytně nutná k rozhodnutí o základních principech spravedlnosti – obecná znalost zásad ekonomie, politiky aj., které jsou důležité pro vyjádření principů spravedlnosti v základní struktuře (institucích) a napomáhají k udržení jejich vědomí v rámci společnosti (Rawls, 1999: 118).

Máme zde tak dočinění s hypotetickými objektivními jedinci. Jejich rozhodnutí o základních principech spravedlnosti je prosté znalosti konkrétních životních cílů, ale jsou si vědomi existence nějakého plánu k jejich dosažení, což je vede k racionálnímu hledání, co nejlepšího výchozího stavu (instrumentálních cílů) pro uskutečnění momentálně abstraktního plánu a cílů – k nalezení co nejvyšší hodnoty primárních statků. Jejich dělba probíhá prostřednictvím základní struktury na základě přijatých principů spravedlnosti a jsou nutnými pro dobrý život svobodných a rovných jedinců. Jedná se o svobodu svědomí, myšlení, pohybu, výběru zaměstnání, o práva a povinnosti plynoucí z veřejných funkcí, příjmy a majetek k dosažení cílů jedince, sebeúctu (Rawls, 2001: 58-59) Stejně tak je u nich přítomný smysl pro dodržování dohodnutého. Pro nalezení a fungování základních principů jsou tak důležité dva faktory: jedincem racionalizovaná maximalizace primárních

---

²⁰ V originále se hovoří o *parties*, což je způsobeno užitím kontraktualistické terminologie smluvních stran. Pro užití pojmu *jedinec* jsem se rozhodl z důvodu zachování vědomí společenství svobodných a rovných jedinců.

společenských statků za předpokladu závoje nevědomosti a smysl pro dodržování dohodnutých a všem známých principů.

V procesu výběru, ve kterém účastníci původního stavu vylučují různé alternativy nastavení parametrů základní struktury společnosti je vzhledem k závoji nevědomosti v konečném důsledku upřednostněna varianta splňující měřítko nejistoty rozhodujících se jedinců, tj. dle principu maximalizace minimálních standardů.

Oněmi kýženými základními principy společenské spravedlnosti (*justice as fairness*), která se projevuje v procedurách – institucích základní struktury – jsou²¹:

1. *„Každá osoba má stejné právo na nejrozsáhlejší celkový systém stejných základních svobod, který je kompatibilní s obdobným systémem svobod pro všechny*
2. *Sociální a ekonomické nerovnosti mají být uspořádány tak, aby byly:*
  - a) *k největšímu prospěchu nejméně zvýhodněných jedinců, konzistentně s principem spravedlivého spoření, a*
  - b) *spjaty s úřady a pozicemi, které jsou přípustné všem za podmínek slušné rovnosti příležitostí pro všechny“* (Rawls, 1995: 182).

Důležité je podotknout, že principy jsou řazeny hierarchicky, kdy nelze popřít platnost prvního z nich týkajícího se svobod jedinců ve jménu naplnění druhého ošetřujícího distributivní prvky sociálního a ekonomického života členů společnosti. První z principů nadstavený oběma částem principu druhého (nazvěme ho rovnostářský) sám o sobě vyjadřuje liberální rovnost členů společnosti v otázce jejich základních svobod a zároveň liberální primát svobody. Druhý z principů nás přivádí na půdu distribuce statků. Spravedlnost dělby statků není viděna jako nutnost rovnosti v jejich množství, naopak je připuštěna jejich rozdílná

---

²¹ Rawls v průběhu let své tvorby prováděl úpravy znění principů. S odlišným popisem se tak lze setkat v *Teorii spravedlnosti* (1995) a *Politickém liberalizmu* (1997). Z čistě subjektivního důvodu jsem zvolil dřívější verzi principů.

míra. Nezbytnou podmínkou je ovšem, aby takovéto rozdíly vedly ke zlepšování vyhlídek těch nejméně zvýhodněných ve společnosti. Pokud se tak neděje a zvyšování očekávání a prospěchu jednoho není ve svém důsledku vyváženo tím stejným pohybem v případě nejméně zvýhodněného, nejedná se o spravedlivě fungující základní strukturu společnosti. Je však stále mít na paměti, že tento princip v žádném případě nesmí porušit základní (a rovné) svobody. Zároveň je druhý princip chápán jako zahrnující slušnou rovnost příležitostí (b) (např. zajištěno rovným přístupem ke vzdělání) - v kombinaci s oním pravidlem diference (a) - přípustnost nerovností za předpokladu jejich kladného dopadu na životní perspektivy nejméně zvýhodněných. Zde je princip slušné rovnosti příležitostí nadřazen principu diference, je pro něj určujícím. Rovnostářský princip spravedlnosti jako férovosti je ztělesněn právě snahou vyrovnat nezaviněné nerovnosti mezi jedinci - vstupní pozice do společnosti (narození se do určitého prostředí), např. obdobně talentovaní jedinci mají mít stejnou reálnou příležitost dosažení vzdělání (Wenar, 2008). Stejně tak jedincům, kteří jsou přírodou obdarováni méně než ostatní (menší intelektuální vlohy), musí být umožněno dosáhnout takové pozice, kdy bude naplněna podmínka rovnosti příležitostí. Mělo by tak docházet k co největší možné kompenzaci nezaviněného znevýhodnění takového jedince (např. vyšší výdaje na jeho základní vzdělání).

Následné nerovnosti po uplatnění rovnosti příležitostí musí splňovat princip diference, který se se svým ohledem jedněch na druhé blíží bratrství (ve smyslu ohleduplnosti) mezi kooperujícími členy společnosti.

Princip spravedlivého spoření pak zajišťuje spravedlivou distribuci v mezigeneračním měřítku, která musí být brána v potaz při reálné kalkulaci životního minima nejméně zvýhodněných ve společnosti, tzn. je omezením principu diference v tom smyslu, aby určitou mírou spravedlivého spoření byl zajištěný kapitál pro pokračování spravedlivého fungování základních struktur společnosti i v následujících generacích.

Takto vytvořené principy spravedlnosti se pak dají přenést na základní strukturu společnosti (samozřejmě v ideáltypyckém smyslu), tj.

na její instituce jako je např. demokratický ústavní pořádek zajišťující plnění spravedlnosti jako férovosti. Svoboda je zde definována jako kombinace práv a povinností definovaných ústavními a legislativními opatřeními. Suma takových svobod je pro všechny občany rovná, nicméně rovná není jejich hodnota, která se liší jedinec, od jedince vzhledem k jejich možnému jinému výchozímu postavení ve společnosti. Cílem společenské spravedlnosti, promítnuvší se do základní struktury společnosti (primárně institucí ústavních) je pak snaha maximalizovat hodnotu souboru hodnot těch jedinců, kteří jsou nejvíce znevýhodněni. Přeneseno do sféry politických svobod, všichni jedinci mají mít stejná pasivní a aktivní volební práva a možné překážky v jejich uplatnění z dílny socioekonomického prostředí mají být omezeny (např. pomocí veřejného financování, diskuze, odluky stran od podnikatelských subjektů a financování z veřejného rozpočtu, dostatečné rozptýlení hmotných statků ve společnosti aj.) právě ve jménu maximalizace hodnoty svobody jedince – zde rovné svobody participace.

Co se týče druhé části spravedlnosti jako férovosti v podobě distributivních principů, je základním sdělením fakt, že distribuce se neodehrává dle ctností jedinců, nýbrž dle pravidel obsažených v druhém principu spravedlnosti. Dalším předpokladem týkajícím se distribuce a ekonomických institucí státu je nutná existence veřejných statků vzhledem k nemožnosti tržní dělby některých statků. S tím je spjata donucovací funkce státu ve věci plnění povinnosti kooperace jedinců ve jménu zachování a financování těchto statků. Nicméně jako základní kámen pro fungování společnosti je viděn tržní mechanismus („v zajetí“ spravedlivých institucí) umožňující naplnění principů spravedlnosti a některých primárních statků.

Jako ideální uspořádání pro naplnění principů spravedlnosti Rawls identifikuje vlastnickou demokracii (*property-owning democracy*)^{22 23}. Její

---

²² Téma možnosti udržení takového režimu, který se bude pohybovat v intencích principů spravedlnosti, je nastíněno v Rawlsově knize *Politický liberalismus* v kapitole pojednávající o tzv. překrývajícím se konsenzu (*overlapping consensus*) (Rawls, 1997: 111-143). O konsenzu tvořícím stabilní jádro společnosti též pojednává §11 v *Justice as Fairness* (Rawls, 2001: 32-38).

²³ Druhým režimem, který splňuje oba principy je tzv. liberální (demokratický) socialismus (*liberal (democratic) socialism*). Příklad podoby institucí je však v Rawlsově podání představen pouze na případu

charakter vynikne velmi dobře při srovnání s welfare-state kapitalismem. Na rozdíl od něj se vlastnická demokracie nezaměřuje primárně na přerozdělování směrem k těm, kteří ve společnosti z nějakých důvodů neuspěli (avšak i těmto musí ve vlastnické demokracii být pomoheno), ale snaží se především o slušné rozložení výrobních prostředků, znalostního a vzdělanostního kapitálu mezi jedince ve společnosti. Jedná se o prevenci, která má jedinci umožnit vlastní řízení života, kdy jsou opatření zaměřena nikoli jen na již „postižené“ systémem, ale na celou společnost tak, aby se jedinci stali svobodnými a rovnými kooperujícími členy společnosti. Tímto přístupem se má zabránit vzniku přímé závislosti jedinců na podpůrném systému státu a hromadění výrobních prostředků (a následně i politické moci) v rukou úzké skupiny členů společnosti (Rawls, 2001: 139-140).

Takto hrubě nastíněný ideální režim opatřený spravedlivou demokratickou ústavou zajišťující rovné politické svobody, svobodu svědomí a myšlení, svobodu volby povolání (tj. primární statky) se pak snaží i o skutečnou, nikoli jen formální, rovnost šancí (příležitostí) jedinců v podobě rovného přístupu ke vzdělání (státní školství či podpora soukromého školství), kultuře, zabraňuje podnikatelským monopolům a vyrovnává podnikatelské podmínky, garantuje jistou míru životního minima pomocí státních subvencí (sociální dávky, rodinné příspěvky, nemocenská nebo negativní daň z příjmu²⁴). Institucemi, které mají napomáhat udržování principů spravedlnosti, jsou pak např. instituce dědické daně (zamezí přílišnému hromadění statků a následné možné nerovnosti svobod). Další je daň ze spotřeby, které se dává přednost před daní z příjmu²⁵ s ohledem na rovné platby při čerpání ze společných

---

vlastnické demokracie, která je následně srovnávána s welfare-state kapitalismem (*welfare-state capitalism*), který je spolu s *laissez-faire* kapitalismem (*laissez-faire capitalism*) a státním socialismem s řízenou ekonomikou (*state socialism with command economy*) režimem, který v oblasti spravedlnosti jako férovosti vykazuje jisté defekty – ať už v oblasti svobod či rovnosti (Rawls, 2001: 135-137).

²⁴ Jedná se o daň, kdy je stanovena základní částka pro výdělek jedince a hodnota negativní daně, která je z této částky vypočítávána následovně: od základní částky pro výdělek je odečten reálný výdělek jedince, z tohoto rozdílu je následně vypočítána za pomoci procentuální hodnoty negativní daně částka, která bude připočítána k reálnému výdělku jedince. Takto mechanismus funguje jen potud, pokud je reálný výdělek menší, než je základní částka pro výdělek. V případě jejího překročení je naopak uplatňována daň pozitivní, tj. klasická daň ze mzdy.

²⁵ Nicméně daň z příjmu není zavržena vzhledem k nutnosti financování veřejných institucí (školství apod.), které napomáhají vyrovnávání šancí jedinců (Rawls, 1995: 171).

produktů společnosti. Výjimkou je progresivní daň z příjmu, která je chápána jako přijatelná v situacích, kdy mají být zachovány principy spravedlnosti a má se zabránit přílišnému hromadění majetku. Otázku konkrétních čísel však Rawls neřeší a nechává ji na uvážení členů společnosti.

Shrneme-li předložená fakta s vědomím, že představená teorie je „očištěna“ o určité části, které k dosažení vytyčeného cíle studie nejsou nezbytné, může znít několikavětý závěr následovně: Rawls předkládá principy pro dosažení spravedlnosti, které jsou odvozeny z hypotetického původního stavu. Následně jsou tyto principy považovány za základní limity při budování základní struktury a institucí společnosti. Ty by jim měly odpovídat a naplňovat jejich hierarchické vztahy. Svoboda chápána s ohledem na odlišnost hodnoty pro odlišně situované jedince je požadována ve smyslu svobody účinné, které je napomáháno prostřednictvím principu rovných příležitostí. Nerovnosti²⁶ ve společnosti jsou ospravedlnitelné v okamžiku, kdy vedou ke zlepšení situace nejméně zvýhodněných. Praktické přerozdělování (daňová zátěž, dávky) probíhá ve jménu vyrovnávání příležitostí jedinců a v duchu difference a to prostřednictvím vytváření rovného prostředí (vzdělávací, kulturní, politické) pro uplatnění vloh jedince.

2.2.2 Ronald Dworkin a rovnost zdrojů

Jako dalšího teoretika zabývajícího se vztahem svobody a rovnosti a konstitucí spravedlivé společnosti uveďme Ronalda Dworkina. Obdobně jako John Rawls se pohybuje v oblasti abstrakce, ze které následně vyvozuje rysy ideálního uspořádání společnosti, která se neobejde bez zásahu do vlastnictví statků, tj. redistribuce. Podobnost mezi oběma vidí např. Amartya Sen, což může být způsobeno jeho odlišným náhledem na jedince a jejich rovnost (viz následující kapitola)²⁷. Zaměřme se na začátek spíše na rozdílnosti obou, což nám poskytne alespoň základní

---

²⁶ Nerovnosti jsou navíc viděny jako vhodný stimul pro ekonomickou aktivitu jedinců (Rawls cit. dle Swift, 2005: 34).

²⁷ Rawls i Dworkin se slovy druhého z nich zaměřují na zdroje jedinců ke konání (Dworkin, 2002a: 113), kdežto Sen se věnuje reálným možnostem jedinců konat.

povědomí o ukotvení Dworkinovy teorie a pomůže k jejímu lepšímu uchopení. Nejedná se však o jakkoli rozsáhlé rozdíly, které by neumožňovaly oba zařazovat do stejné pomyslné kategorie sociálně liberálních teoretiků.

Dworkin Rawlsovi vytýká zaměřenost jeho principu difference na nejméně zvýhodněné jedince. Dworkin je identifikuje jako skupinu jedinců, která je poznatelná díky své ekonomické situaci. Jako problém je viděno opomíjení nevýhod handicapovaných jedinců, kteří tak nemusí být dle principu difference považováni za nejméně zvýhodněné. Jako nedostačující je viděna i Rawlsova zmínka o nutnosti větší péče o jedince s nezaviněnými nevýhodami (Dworkin, 2002a: 113). Dalším deficitem je Rawlsova malá reflexe osobního rozhodnutí jedince při uplatňování principu difference. Nejméně zvýhodněnému bude poskytnuta kompenzace nehledě na to, jestli je jeho současná nevýhodná situace zaviněna jeho vlastní volbou (Dworkin, 2002b: 122). Dworkin naopak výrazně kalkuluje s osobním výběrem člověka. Obecně tak můžeme říct, že Dworkin se vymezuje vůči používání jakýchkoli kategorií, jakými jsou dle něj nejméně zvýhodnění a zaměřuje se na principy uplatnitelné pro jednotlivce²⁸ (Dworkin, 2002a: 114).

Stejně jako Rawls, pracuje i Dworkin s hypotetickou situací. Na rozdíl od něj jeho jedinci nejsou v takové míře pod závojem nevědomosti, i když jisté okolnosti jsou jim též skryty (viz dále). Sám Dworkin vidí hlavní rozdíl v tom, že Rawlsovi jedinci sice vědí, že jejich život bude naplněn nějakým plánem a tak se snaží nalézt shodu nad principy, které by jim zajistily nejlepší výchozí postavení pro jeho uskutečnění, ale nevědí o svých osobních preferencích (podobě tohoto plánu), které jsou naopak Dworkinovým jedincům známy. Další rozdíl se týká hypotetické situace. Jestliže Rawls vytváří na základě své hypotetické společnosti doplněné závojem nevědomosti principy pro instalaci spravedlivých struktur společnosti, Dworkin ji využívá jako podporu (nikoli jako výchozí bod) pro koncept rovnost zdrojů (*equality of resources*) (Dworkin, 2002a: 118).

---

²⁸ Obdobný přístup, avšak zvolený z odlišných důvodů, zaměřený výhradně na jedince nalezneme i u následujícího teoretika Amartya Sena.

Zde navažme, co si pod rovností zdrojů představit a jak může vypadat ona podpora, v současnosti ještě nespecifikovaného, hypotetického stavu. Rovnost zdrojů je stav, kdy jsou jedinci považováni za rovné v té chvíli, kdy již není možná další distribuce či převody, které by dovolily, aby bylo dosaženo ještě větší rovnosti jedinců v jejich podílu na celkovém množství rozdělovaných zdrojů (Dworkin, 2002a: 12). Zde je třeba zdůraznit, že se jedná skutečně v intencích zdrojů nikoli blahobytu, tj. jedná se o výchozí pozici členů společnosti nikoli o jejich konečný stav. Není tedy proti principu rovnosti zdrojů, aby v konečném důsledku svobodných rozhodnutí a následných konání jedinců vznikla společnost, kdy jedinci mají rozdílné držení majetku a finančních prostředků (Dworkin, 1993: 888). Dworkin se tak vymezuje proti equality of welfare a utilitarismu. U prvního, kde je pro rovnost blaha nutné určit (kolektivně), co oním blahem je, dochází k potlačení liberálního principu rovného přístupu k úspěšnému životu jedinců, jelikož jedincům s odlišnými představami svých životů je určeno, co je blahem (může dojít k omezení úspěšného života jedněch na úkor druhých). Dále je omezena jedincova možnost svobodně určit, co je tím hodnotným v jeho životě. (Dworkin, 1996: 44-45). Obdobný problém s nemožností svobodného určení se pak nachází i v případě, že nějakým způsobem definujeme užitek (Dworkin, 2002a: 329).

Oba tyto požadavky lidské důstojnosti – rovnost přístupu k úspěšnému životu jedinců (jedinci si uvědomují důležitost svého života a nutnost prožít ho kvalitně – *self-respect*) a svoboda odpovědné volby (člověk se sám rozhodne o naplnění svého kvalitního života – *authenticity*) – dle Dworkina vytváří definiční prostor, ve kterém se musí pohybovat teorie distribuční spravedlnosti. Jeho přístup je pak ukázkou jak naplnit oba principy a představit přitom koncept liberální rovnosti, svobody a spravedlnosti. Zároveň jsou zmíněné principy legitimačním prostředkem konání vlád (Dworkin, 2011: 2-4, 202-209, srov. Dworkin, 1996: 45).

Z nutnosti plnění dvou výše zmíněných podmínek pak vyplývá, jak konkrétně má fungovat hypotetický stav (hypotetická situace) coby

podpora rovnosti zdrojů. Nejenže, slouží jako ilustrace dosažení rovnosti zdrojů, ale i jako prostředek pro posuzování reálně existujících sociálních institucí a souladu jejich distribučního konání s požadavky rovnosti zdrojů. V takovém případě je už jen krok k následné tvorbě, resp. reformě skutečných poměrů v duchu rovnosti zdrojů (Dworkin, 2002a: 71-73). Děje se tak za pomoci „napodobování“, kdy jsou dle vztahů panujících v hypotetickém stavu vytvářena konkrétní společensko-politická opatření v reálně existujících společnostech (Dworkin, 2011: 3-4).

Doposud jsme se my sami pohybovali pod závojem nevědomosti – v hrubých obrysech a významu Dworkinova konceptu. V následujících odstavcích se závoje zbavíme a črty budou nahrazeny samotným obsahem. Příhodným se pro tento krok zdá začít s výkladem hypotetického stavu.

Představme si skupinu lidí, která ztroskotala na opuštěném ostrově hojném na množství a druhy zdrojů. Trosečníci jsou za jedno, že nikdo z nich nemá přednostní právo k uchopení a držbě jakéhokoli zdroje. Přirozeně předpokládejme, že v takové skupině jedinců bude tendence k dělbě těchto zdrojů. Otázkou je, dle jakého klíče je rozdělit a jaká kritéria má sama dělba splňovat. V případě druhého jsou nedobrovolně vzniknuvší obyvatelé ostrova pro tzv. test závisi (*envy test*). Jeho principem je, že dělba zdrojů není dělbou rovnou, pokud někdo po jejím skončení preferuje před svým souborem zdrojů, který získal, soubor někoho jiného. Klíčem by se pak mohlo jevit určení jedince, který by zdroje rozdělil na stejné díly. Jenže některé ze zdrojů jsou nedělitelné (např. zvířata v počtu menším než je počet trosečníků) a u jiných, ač dělitelných, mají jejich rovné díly odlišnou kvalitu (např. výtěžnost půdy). Stejně tak, kdyby byly zdroje „přetaveny“ do jednoho druhu a byl všem dán stejný díl, mohl by někdo považovat dělbu za nerovnou vzhledem ke své nelibosti k vybrané podobě děleného zdroje. Zdá se tak, že direktivní dělba samotných zdrojů není vhodný klíč pro splnění testu závisi. Představme si tedy, že skupinou vybraný arbitr rozdělí mezi její členy rovným dílem a v dostatečně velkém množství (stejný počet a stejná hodnota) mušlí, které budou fungovat jako platidlo za zdroje. Dělba bude

probíhat formou arbitrem řízené aukce.²⁹ Arbitr nastaví ceny zdrojů tak, aby došlo k jejich úplnému prodeji – jedinci si svobodně vyberou kýženou komoditu. Pokud tedy prvotní nastavení ceny nevedlo k úplnému prodeji daného zdroje, musí být cena upravena tak, aby byl tento stav napraven. Aukce tak může mít spoustu kol a končí teprve tehdy, kdy jsou prodány všechny zdroje, a je dosaženo kladného výsledku v testu závisti, tj. nikdo z nakupujících nezávidí jinému jeho soubor zdrojů. Jenže uplatňování testu závisti nekončí se závěrem a verifikací aukce. Ostatně společnost nesetrvává v bezčasí nastoleném aukcí, kdy jedinci vlastní zdroje, ale nijakým způsobem je nevyužívají. Chceme-li tak dodržet původní požadavek rovnosti zdrojů i v praktických činnostech (následné obchodování, konzumace aj.) hypotetické společnosti a skutečném světě (kde bychom vztahy z hypotetického stavu rádi aplikovali), musí být test závisti splněn i v postaukčním období (Dworkin, 1981: 285-287, 306-307).

Dalším „neuralgickým“ bodem takto nastíněné aukce je skutečnost, že jsou draženy pouze neosobní zdroje ostrova a nejsou v potaz vzaty rozdílné zdroje, které jsou vlastní samotným lidem. Zdrojem je kromě půdy, zvířat atd. i zdraví, talent apod. Samozřejmě si lze jen těžko představit, že dojdeme k rovnosti talentů, zdraví, podnikavosti. Neznamená to však, že by tyto osobní zdroje, jejichž rozdílnost právě přispívá k celkové nerovnosti zdrojů a tudíž i selhání testu závisti, měly být vyřazeny z uvažování o hypotetickém stavu. Kdybychom se jimi nezabývali, dopadlo by jejich nezakomponování vzápětí po skončení aukce i na fungování reflektovaných zdrojů neosobních, tj. došlo by vlastně ke dvojímu neuspokojení testu závisti – nejprve nespokojenost s vlastními vlohami a následně s jimi ovlivněným souborem zdrojů (Dworkin, 1996: 47-48).

---

²⁹ Aukci lze vnímat jako projev kapitalistického prostředí. Dworkin chápe kapitalismus (v porovnání se socialismem) jako vhodnou variantu socioekonomického uspořádání zajišťující naplnění rovné dělby zdrojů. Nejedná se ovšem o laissez-faire typ tržního prostředí, ale více regulovaný systém s významnými redistribučními prvky (Dworkin cit. dle Freeman, 2010: 923-924).

Významným faktorem, který může ovlivnit rovnou dělbou zdrojů, je i osud (*luck*³⁰). Dworkin rozlišuje dva druhy osudu. Prvním je výsledek činnosti, které předcházelo rozhodnutí o jejím konání (např. rozhodnutí hrát automaty – jeho výsledkem může být buď má výhra či prohra). Druhým je osud, jemuž takové rozhodnutí nepředchází (např. vrozená predispozice – ať už je v můj prospěch či ne) (Dworkin, 2002a: 73). Zatímco naše svobodná rozhodnutí, za která jsme v souladu s druhým principem lidské důstojnosti zodpovědní a nevytváří tak neospravedlnitelné nerovnosti, vlastnosti a činnosti, o nichž nemáme možnost rozhodovat, musí být předmětem nastavení vztahů v hypotetickém stavu, jelikož jejich rozdílnost by vedla k neospravedlnitelným nerovnostem, tj. k nerovnostem zdrojů jedinců (Dworkin, 1996: 47).

Způsob, jakým má dojít ke kompenzaci nevýhod některých jedinců v podobě nezvoleného osudu, musí být nedílným doplňkem výše nastíněné aukce. Dworkin volí *ex ante* přístup, kdy je jako nástroj použit institut hypotetického pojištění (*hypothetical insurance*) proti špatným důsledkům námi nezvoleného osudu (nemoci, menší talent v obchodování aj.). *Ex ante* přístup je citlivý k principu osobní odpovědnosti jedince (druhý princip důstojnosti člověka) a zároveň zachovává rovný přístup k jedinci (první princip) tím, že mu stejně jako ostatním nabízí možnost pojištění proti nezaviněným překážkám. Tím se liší od možného *ex post* řešení, kdy by kompenzace probíhala až po selhání jedince a formou snahy dostat ho ekonomicky na úroveň neselehavších jedinců (Dworkin, 2011: 358-360). Test závisti je tak splněn ve smyslu existence volby jedince koupit si v aukci pojištění proti případným špatným nahodilostem (Dworkin cit. dle Knight, 2009: 32).

Mezi navrhovanými hypotetickými pojištěními jsou např. pojištění proti nemocem, pojištění v nezaměstnanosti, pojištění proti nízkému business talentu aj. Jelikož se jedná o pojištění proti špatným nahodilostem, vniká nám do hypotetické situace jistý „závoj nevědomosti“. Ukažme si jeho

---

³⁰ Překlad Dworkinem užívaného *luck* jako osudu jsem zvolil vzhledem k možnosti existence špatného a dobrého *luck*. Domnívám se, že recipročně lze užít i českého překladu náhoda. Naopak při použití českého označení štěstí, by výsledná terminologie zněla poněkud „kostrbatě“ (např. špatné štěstí).

fungování a výsledný stav na příkladu pojištění proti nemoci. Předpokládejme opět skupinu trosečníků kupujících v aukci zdroje. Nyní mezi ně zahrňme i možnost pojištění proti nemoci, která doplňuje test závisti v oblasti neosobních zdrojů. Nikdo z trosečníků neví jaký je jeho dědičný předpoklad k nemoci. Dále předpokládejme, že všichni trosečníci naopak vědí, kolik stojí léčba té konkrétní nemoci (Dworkin, 1993: 888-889). Za těchto podmínek je jim nabídnuta možnost pojištění proti jejich případnému znevýhodnění nemocí. Je k dispozici různá šíře pojištění a i cena pojistného se tedy může výrazně lišit. Rovnost příležitostí k pojištění naplňuje rovnost zdrojů jedinců a je na nich jaký druh a výši pokrytí si zvolí – volba bude vždy odpovídat rovnosti zdrojů, tj. spravedlnosti (Dworkin cit. dle White, 2004). Nicméně pro přenos teorie do reality je přítomnost závoje nevědomosti velkou překážkou – jsme do jisté míry informováni o možnostech svých znevýhodnění a naopak nemáme kompletní znalosti o nákladnosti procedur. Proto Dworkin upravuje požadavek týkající se dosažení míry pojištění tím, že se ptá po míře pojištění, kterou by si zvolil průměrný jedinec hypotetické společnosti, resp. po průměrné ceně a výši pokrytí pojištění mezi jedinci. V tuto chvíli lze tento průměr nastavit jako standardní a nerovnosti zdrojů minimalizující nástroj vhodný pro přenos do reálného světa, kdy budou vytvořeny daňové a redistribuční mechanismy. Průměrné pojistné a výše krytí budou poskytnuty všem reálně postiženým a na jejich kompenzaci se budou podílet všichni členové společnosti daňovým odvodem do pojistného fondu (Dworkin cit. dle Knight, 2009: 28-29). Dworkin se tak zastává např. povinného zdravotního pojištění (Dworkin, 2002b: 114).

Přibližme ještě další praktický krok, který Dworkin navrhuje. Jedná se o sociální pojištění spjaté s oceňováním lidského talentu na trhu práce. Jedinci v hypotetickém stavu sice vědí, jaký je jejich talent, ale nevědí, jak bude oceněn v konkurenci ostatních a v konkrétním typu trhu. Je tedy nutné zabezpečení, které by kompenzovalo tuto jejich nahodilou nevýhodu. Dworkin navrhuje systém sociálního zabezpečení, kde se stanoví minimální mzda, které musí dosahovat každý člen (chápejme na trhu aktivní) společnosti. Pokud jeho práce nebude ceněna (nebude

schopen dosáhnout takto ceněné práce) minimálně touto částkou, bude mu vyplacena z progresivně zavedeného zdanění příjmu osob. Progresivita je zde ospravedlněna a odstupňována vzhledem k trhem nerovnému ocenění náhodně získaného talentu. Více ceněný talent bude ze svého ocenění hradit kompenzaci méně ceněnému (Dworkin cit. dle Alstott, 1999: 982).

Dalším opatřením vycházejícím z hypotetického stavu je zavedení dědické daně, ze které by měla být hrazena služba veřejného školství. Daň bude zavedena, aby nedocházelo k přílišné ekonomické stratifikaci způsobené zděděním. Školství pak bude sloužit jako nástroj ke zmírnění přetrvávajících rozdílů (Dworkin, 2002a: 349).

Z takto konstruovaného hypotetického stavu, tj. ideáltypického uspořádání a jeho důsledků pro reformu reality můžeme vyvodit jeho kompatibilitu s oběma principy lidské důstojnosti. Je zabezpečena jak svoboda volby jedince (jak naložit s rovnými zdroji), tak i rovný přístup k důležitosti kvality života jedince (rovný přístup k existenci a možnostem jedinců).

Jestliže jsme se zatím věnovali Dworkinovu pojmání rovnosti a jejímu příspěvku k završení lidské důstojnosti, musí být obdobný krok (pro koherenci teorie spravedlnosti) učiněn i v oblasti svobody. Ta musí také odpovídat oběma principům důstojnosti a zaujímat určitý vztah k rovnosti. Dworkin nevidí vztah obou jako konfliktní, ale naopak nutně spjatý. Je vytvořen takový koncept svobody, který umožňuje zakazovat ty činnosti, které by šly proti duchu lidské důstojnosti. Dworkin vytváří tzv. liberální koncept svobody, který zahrnuje některá základní práva, která umožňují naplnit princip osobní odpovědnosti (Dworkin, 2011: 4), tím, že dávají jedinci možnost konat tak, jak si přeje a bez zásahu státu – svoboda slova, svoboda myšlení apod. Ty se stávají základní strukturou (pro aukční prostředí) pro naplnění disponování rovnými zdroji a pro uplatnění principu rovného přístupu k jedincům, tj. takto pojatá svoboda je prioritou. Zároveň se o tyto a další svobody musí starat stát, jelikož svoboda je hodnotou zkvalitňující život jedinců a stát se má o své občany starat (mít zájem). Redistribuční mechanismy v oblasti majetku pak nejsou

omezením svobody. Jelikož ta odpovídá oběma principům důstojnosti i v tomto případě a navíc je redistribuce nutná pro jejich naplnění (Dworkin, 2002a: 127-149, 181): V případě rovnosti zdrojů a tudíž plnění osobní odpovědnosti jedinců za svá rozhodnutí a rovného přístupu k ostatním dochází k transformování jedincových plánů s ohledem na jejich dopady na ostatní členy společnosti. Tato „autocenzura“ pak dovolí dobrovolné držení jen takového podílu ze zdrojů, který je spravedlivý (Dworkin, 2002a: 122). Z toho důvodu může být odmítnut libertariánský názor, že svoboda je omezena např. zdaněním našeho příjmu (Dworkin, 2011: 4). Dworkin se tak na rozdíl od klasických liberálů nestaví nijak vehementně za nedotknutelnost vlastnických práv (ekonomických svobod) (Barry, 2002) v případě, že je nutné vyhovět rovnosti zdrojů a oběma principům důstojnosti.

Kromě svobod od státu, které vzhledem k rovnosti zdrojů zároveň umožňují seberealizaci, je v Dworkinově pojetí přítomná svoboda pozitivní, která je chápána jako politická a je výrazně spjata s jím preferovaným pojetím ideálního demokratického režimu. V něm musí být každý jedinec ubráněn zásahu do rozhodnutí spadajících do jeho osobní zodpovědnosti a mít povolenu účast v politickém kolektivním rozhodování (podíl na vládě) (Dworkin, 2011: 365). Specifikujeme-li druhé tvrzení, objeví se požadovaná podoba demokracie a též myšlenka pozitivní svobody jedince. Dworkin zastává ideu tzv. spoluúčastnické demokracie (*partnership democracy*) (oproti majoritní), kde má samozřejmě občan rovná politická práva, ale zároveň plní roli samovládce formou participace na kolektivním rozhodování rovných a čínorodých jedinců v rámci pro tento účel vhodně nastavených institucí. V takové demokracii je občan pánem nad úředníky. Dále je zmíněna nezbytná míra ekonomického zázemí pro aktivní participaci občana. Reálná participace rovných účastníků pak musí nutně zahrnovat i deliberaci mezi občany, aby každý měl reálnou možnost přednést a konfrontovat své názory s ostatními a nebyl jednoduše přehlasován bez jakékoli možnosti obrany (Dworkin, 2002a: 362-365).

Pokusíme-li se o shrnutí Dworkinova konceptu rovnosti příležitostí, je nutné zdůraznit několik skutečností. Je nám předložen teoretický model, který má sloužit pro porovnávání a reformování reálně existujících společenských institucí. Ten na základě „obdivu“ k lidské důstojnosti vytváří konglomerát rovnosti zdrojů a liberálního pojetí svobody, který umožňuje redistribuování ekonomických statků formou výplaty pojištění z kolektivních fondů reálně postiženému jedinci. Jedná se tak o systém, který výběrem z daní (systémem pojištění) – příprava na možná postižení a nevýhody jedinců – kompenzuje „počáteční“ nezaviněné rovnosti zdrojů ve společnosti. Liberální svoboda jedince představená jako absence zásahu státu (negativní) v kombinaci s její funkcí v aukčním stadiu vytváří nástroj ke svobodné odpovědné volbě a výběru náplně kvalitního života, takže má konotace svobody pozitivní, které jsou dále zdůrazněny ideálním pojetím spoluúčastnické demokracie, kdy má jedinec sám plnit úlohu v kolektivním rozhodování.

Na závěr jen několik poznámek k Rawlsovi a Dworkinovi. Jakkoli by se mohl kdokoli bránit zásahům do společenské struktury podle normativního klíče, tj. dle principů vycházejících z nějaké ideální vize, nevyhne se této problematice ani u liberálních myslitelů. Jak u Rawlse, tak u Dworkina, které lze jen stěží obvinít z nedemokratických a neliberálních úmyslů, se setkáváme s konceptem hypotetické situace, na základě které, resp. z níž jsou menší či větší mírou odvozovány principy pro uspořádání společenských struktur či konkrétní opatření (např. v podobě pojištění). Stejně jako se tomu mohlo zdát u jiných teorií normativního rázu v minulosti i zde je prostor pro oslavné jásání nad nalezením spravedlivého fungování společnosti, ale jak je vidět dále u Amartya Sena i v oblasti rovnosti existuje pluralita tvrzení a tudíž teorií a možných řešení. S ohledem na možnou existenci nespočtu hodnotících teorií nelze jinak než se zamyslet nad důvěryhodností jakéhokoli hypotetizování (např. v podobě nereálně existujícího hypotetického stavu a jedinců) a vůbec nad mírou zdravého teoretizování v podobě eliminace reality.

2.2.3 Amartya Sen, Martha Nussbaum a koncept reálných možností

Jistým vymezením vůči utilitarismu, welfarismu i představené teorii spravedlnosti Johna Rawlse je tzv. koncept reálných možností (*capability approach*) představený indickým teoretikem Amartyou Senem a dále rozpracovaný Marthou Nussbaum. Sen, jakožto původní autor konceptu, vykládá jeho užití nikoli jako nástroje pro nastavení ideálních společenských poměrů³¹, ale spíš jako obecný měřicí nástroj skutečných výhod a nevýhod jedinců ve společnosti, který je využitelný v širokém spektru oblastí lidského bytí a činností (otázka chudoby, zaměstnání aj.), a který svým informativním charakterem může přinést data důležitá pro hodnocení dané společnosti a jejích institucí (Sen, 2009: 231-233). Odlišný charakter má koncept reálných možností u jeho pokračovatelky Nussbaum (viz dále v podkapitole). Nejprve se však zaměříme na výchozí pozice pro samotnou Senovu teorii a její uvedení.

Jako referenční bod pro vyznačení základních obrysů teorie se jeví Senova reakce na Rawlsovu teorii spravedlnosti³². V tomto případě se nejedná o absolutní odmítnutí Rawlsových myšlenek, resp. o dva „neslučitelné světy“. Naopak, jak Sen přiznává, Rawlsovo myšlení ho velmi ovlivnilo v jeho pojmání politické filosofie a spravedlnosti (Sen, 2009: 52). Skrze věcnou kritiku se tak koncept reálných možností stává teorií překonávající omezení viděná v možnostech Rawlsovy teorie spravedlnosti (Sen, 1979: 219). Mezi ně patří například problémy spojené se samotnou tvorbou (odvozováním) základních principů spravedlnosti. Terčem se tak stává např. okamžik, kdy jsou principy spravedlnosti přijímány, tj. původní stav – Sen napadá možnost skutečného jednomyslného deliberativního přijetí principů spravedlnosti. Kritickým bodem Rawlsovy teorie spravedlnosti je dle Sena i vytváření principů

---

³¹ Senův „neuzavřený“ koncept se tak liší od Rawlsova (ideální principy spravedlivé společnosti) i Dworkinova (hypotetický stav jako podpora *euquality of resources*)

³² Stejně jako u Rawlse či Dworkina nacházíme i u Sena vymezení se vůči odlišným politicko-filosofickým směrům jako je např. utilitarismus – z důvodu naplnění co největšího množství užítku pro celek může docházet ke znevýhodňování již tak znevýhodněných jedinců, kteří se stejnou sumou prostředků nedokážou dosáhnout takové míry užítku jako neznevýhodnění. Neznevýhodněným tak může být, ve jménu co největší sumy užítku, přidáno na straně prostředků pro dosažení větší míry užítku (Sen, 1979:203).

s ohledem na institucionální stránku společnosti bez percepce širšího sociálního prostředí a dějů v něm. Jako další příklad lze uvést výtku k racionalitě konání jedinců, která je viděna jako ideální charakteristika jedince a nebere v potaz možnost chování iracionálního (Sen, 2009: 90).

Kritika Rawlsova konceptu je kromě poukazování na nedostatky při vytváření teorie vedena i vůči jeho obsahové stránce. Nedostatečným je pro Sena Rawlsovo zaměření se na primární statky (viz str. 22). Prostřednictvím nich, tj. jejich míry, nelze posuzovat výhody či nevýhody jedinců pro dosažení toho, co skutečně považují za hodnotné, tj. míru jejich rovnosti (odlišnosti postavení) (Sen, 1979: 215-216). Důvod, proč tomu tak je, vychází ze dvou rovin, které se vzájemně prostupují. První z nich je samotný problém uchopení rovnosti. Sen přiznává rovnosti silné místo v jakékoli partikulární teorii (ideologii)³³. Každá z nich se soustředí na určitý základní prostor, který může nabývat různých podob – primární statky, svobody, příjem, užitek, zdroje apod. Rovnost je aplikována v jednom z těchto konkrétních prostorů, což má důsledky pro rovnost v prostorech jiných. Faktem zůstává, že tento vliv nenabývá pouze hodnoty kladné, tj. jeden druh rovnosti plodí rovnost druhu jiného, ale může mít i opačný efekt – rovnost vyžadovaná zde může vyvolat nerovnost vyvolanou jinde. Výhody a nevýhody v oblasti primárních statků tak mohou vyvolávat odlišnou míru výhod a nevýhod v oblasti jiné (např. míry bohatství) a neumožňovat jedinci dosažení cílů, které on osobně považuje za hodnotné (Sen, 1992: 1-21).

Odpovědí na příčinu odlišností variant působení rovnosti v základním prostoru na rovnosti v prostorech ostatních se dostáváme k druhé rovině osvětlující nevhodnost Rawlsova přístupu (primární statky) k hodnocení výhod (potažmo příležitostí) jedinců ve společnosti. V případě, že by všichni jedinci disponovali stejnými vlastnostmi a stejnými podmínkami pro život, pak by byl problém dopadu rovnosti jedné na jiné eliminován. Taková však skutečnost není, jedinci se od sebe liší jak vnitřními, tak

---

³³ Permanentní přítomnost otázky rovnosti je patrná i na příkladu libertariána, který si je v otázce primátu svobody nucen položit otázku i o míře a dělbě těchto svobod, tj. otázku o rovnosti svobod. Svoboda a rovnost tak nemusí být chápány jako hodnoty, kdy je jedna důležitější než druhá. Obě hodnoty se navzájem mohou doplňovat a nebýt v rozporu (Sen, 1992: 21-23).

vnějšími faktory ovlivňujícími jejich život. Právě existence těchto rozdílů vede k diferenci při přetváření primárních statků (i kdyby byly pro jedince naprosto rovné) jedincem v cíle, které on sám považuje za hodnotné a vytváří tak odlišné podmínky svobody pro jejich dosažení (Sen, 1992: 20, 26-27). Mezi odlišnosti jedinců patří: 1. jejich osobní charakteristiky (věk, pohlaví, intelekt, talent, postižení aj.) – tělesně postižený člověk nedosáhne tolika věcí, kterých se stejnými primárními statky dosáhne člověk bez postižení, 2. prostředí života člověka (podnebí, možnost živelných katastrof aj.), 3. společenské prostředí (kriminalita, míra vzdělání, dostupnost zdravotní péče aj.), 4. specifika vnímání v dané společnosti (odlišné chápání bohatství, slušnosti aj.) (Sen, 2009: 255-256).

Shrneme-li, primární statky sloužící k dosažení pro jedince hodnotného cíle jsou nástroje svobody, které nereflektují to, jak jsou jich jedinci schopní, kvůli omezením, která na ně působí, využít. Nedovídáme se tak o skutečné svobodě jedince a rozdílech ve výhodách mezi nimi. Nedostatečnost vnímání kontextu je tak příčinou Senova odmítavého přístupu k Rawlsovým primárním statkům.³⁴

Místo na nástroje k realizaci svobody a dosažení pro jedince hodnotného cíle, které nejsou vhodné pro identifikaci skutečných (ne)výhod, (ne)rovností a (ne)svobody, se Senův pohled zaměřuje na skutečné možnosti jedince k dosažení svobody a následného cíle.

Specifikem jeho odlišného přístupu – *capability approach* – je sledování lidského fungování (*functionings*), které je základní složkou pro dosažení lidského blaha (*well-being*) (Sen, 1992: 39-40). Do kategorie fungování patří rozličné podoby lidských stavů (bytí) – být nasycen, být zdravý, být ošacen a úkonů (dělání) – cestování, vykonávání povolání aj. K tomu, abychom takových stavů mohli dosáhnout, je potřeba reálné možnosti jejich dosažení, tj. *capability* (mít možnost přijímat potravu, mít

---

³⁴ Obdobně nedostatečně jsou spatřovány i zdroje (*resources*) v případě Dworkinova konceptu (Sen, 1992: 33, 37, 38).

Stejně jako u srovnání s Rawlsem je k nalezení mnoho rozdílných aspektů obou konceptů jak v oblasti tvorby teorie (užití tržního mechanismu), tak v samotném jejím znění (přílišná rigidnost konceptu nereflektující skutečné dění – důraz na institucionální zakotvení v podobě pojištění nemusí korespondovat s aktuálními reálnými možnostmi jedince) (Sen, 2009: 264-268).

možnost oblečení aj.) (Robeyns: 2011). To znamená, že k dosažení lidského blaha (zde pro jedince hodnotného cíle) nestačí „pouze“ vlastnictví materiálních prostředků, primárních statků, zdrojů či podobně. Je třeba takových reálných možností, aby bylo možné uspokojit lidské fungování. Různé množiny těchto fungování (bytí a dělání) jedince tvoří odlišné směřování lidského života. Sada reálných možností (*capability set*) je pak sadou reálně dosažitelných kombinací fungování tj. různých množin fungování (Sen cit. dle Clark, 2005: 4). Takto uvedené terminologické zázemí je samotným Senem narušováno užíváním *capability* v širším pojetí, kdy je ztotožněno s *capability set*³⁵. Reálné možnosti (*capability*) jsou pak obsáhleji definovány jako ztělesnění svobody výběru kombinace fungování – výběru směřování života (Sen, 1989: 44, 48, srov. Clark, 2005: 4-5).

Zde se dostáváme k Senovu pojetí svobody ztělesněné ve formě reálných možností a sady reálných možností. Stejně pak jako u Rawlse se setkáváme s prioritním postavením hodnoty svobody (Sen, 2009: 300, srov. Nussbaum, 2000: 12). Sen vidí svobodu jako dvousložkovou záležitost. První složkou je proces výběru a druhou příležitost výběru. Na základě této dělby můžeme odlišit přístup ke svobodě, který svým zaměřením na výsledný stav nevěnuje pozornost skutečné příležitosti výběru mezi alternativami a přístup, který se naopak kromě výsledného výběru dívá i na proces výběru, tj. zda existovaly přístupné alternativy výběru. Koncept reálných možností je spjat s přístupem druhým. Jestliže jedinec dosáhne nějakého stavu, musí být ke zjištění jeho (ne)výhod vůči ostatním sledovány jeho reálné možnosti dosažení stavu, s nimi spojená svoboda volby mezi nimi (zda měl skutečně na výběr) a musí být sledována sada reálných možností. Důležitý z hlediska svobody je jak „materiální“ prvek reálné možnosti něco dělat či něčím být, tak samotný akt volby mezi reálnými možnostmi a různými kombinacemi fungování – akt určující směřování našeho života. Jako příklad můžeme parafrázovat Senovu zmínku o dvou hladovějících. Jeden z nich se pro hladovění

---

³⁵ Důvody záměny budou jasné po objasnění významové části (význam pro svobodu jedince) konceptu reálných možností. Pro zachování přehlednosti ponechám na rozdíl od Senových originálů dělbu na reálné možnosti (*capability*) a sadu reálných možností (*capability set*).

rozhodl z důvodu protestování vůči politickému rozhodnutí své vlády. Druhý je obětí hladomoru. Budeme-li se dívat jen na výsledný stav obou a nebrat v potaz kontext, tj. možnosti výběru z alternativ, nedovíme se nic hodnotného pro porovnání jejich výhod. Zahrneme-li však do porovnání jejich reálné možnosti, faktor jejich výběru a tudíž i výběru směřování života, objeví se zvýhodnění prvního hladovějícího, který má reálnou možnost vyhnout se hladovění a vybrat si tak i směřování svého života. Více reálných možností je spjato s více sadami reálných možností, tj. větší mírou svobody (Sen, 2009: 228-238). Prostřednictvím konceptu reálných možností není spravedlnost chápána v intencích primárních statků či zdrojů, ale svobody volby mezi reálnými možnostmi pro vytvoření různých kombinací fungování (směřování života jedince) (Sen, 1992: 81).

Nyní se vraťme k faktu, který byl zmíněn na začátku části o Senově teorii, že rovnost je silně přítomná v každé teorii, resp. v základním prostoru vybraném teorií. Aplikujeme-li obdobné tvrzení i na reálné možnosti, tak Sen sice připouští, abychom se zaměřili na rovnost reálných možností jedinců, ale upozorňuje, že takový přístup s sebou nese bezpodmínečnou rovnost těchto reálných šancí. Ta by totiž mohla narušit další rozměry rovnosti (např. rovný přístup k jedincům). Příkladem může být situace, kdy ženy a muži mají stejný přístup ke zdravotní péči. Ženy se dožívají vyššího věku. Je vznesen požadavek na rovnost reálných možností dlouhého života. To může vést k situaci, kdy mužům pro vyrovnání šancí dosažení dlouhého života (delšího než je teď) bude poskytována vyšší míra zdravotní péče než ženám, aby došlo k vyrovnání mužských handicapů spojených s dlouhověkostí. Dojde sice k vyrovnání reálných možností obou pohlaví dosahovat vysokého věku, bude však porušeno pravidlo rovného přístupu k jedincům (v případě stejného zdravotního problému bude mužům poskytnuta větší péče) Případná teorie spravedlnosti by tak musela obsahovat symbiózu mezi rovným přístupem k jedinci a rovnými reálnými možnostmi (Sen, 2009: 296).

S případnou rovností reálných možností pak souvisí i výběr těch konkrétních reálných možností. Pluralita oblastí hodnocení

prostřednictvím konceptu reálných možností pak vytváří i pluralitu seznamů reálných možností a různost váhy jednotlivých reálných možností (Sen, 1992: 44-46).

V rámci těchto dvou omezení Sen pracuje i s tzv. základními reálnými možnostmi (*basic capability*), které mají být možnostmi uspokojení základního fungování (bytí a dělán) do určité míry (Sen, 1979: 218, srov. Sen, 1992: 45). Jedná se například o možnost pohybu, nasycení aj. Ve spojení s ideou rovnosti tak vzniká rovnost základních reálných možností (*basic capability equality*). Nicméně zůstává problém výběru základních reálných možností a vážení jich jednotlivých je závislé na kulturním rámci dané společnosti (Sen, 1979: 218-219).

Zatímco Amartya Sen nepředkládá ucelený univerzální seznam reálných možností ani základních reálných možností, pak Martha Nussbaum udělala pomyslný krok za hranici specifikace a vytváří seznam hlavních lidských reálných možností (*central human capabilities*). Nussbaum ve svých základech vychází ze Senova přístupu a terminologie. Liší se však od něj svým zaměřením³⁶ a v užívání některých termínů. V oblasti významu konceptu jde dále, tj. za charakter konceptu reálných možností jako nástroje měření a vytváří normativní rámec, který se má stát součástí ústavních pořádků všech států, a jehož položky mohou být obyvateli po státu vyžadovány, jelikož jsou nezbytné pro lidskou důstojnost (Nussbaum, 2000: 5-13). S nadsázkou řečeno vytváří ideální základ pro fungování společnosti – částečnou teorii spravedlnosti. Rozdílné je i zaměření na roli státu, který má zajišťovat reálné možnosti jedincům (Senův koncept se nezaměřuje na odpovědný subjekt) (Robeyns, 2003: 24-25). Odlišné je i pojmání základních reálných možností, které jsou viděny jako imanentní pro rozvoj složitějších reálných možností (Nussbaum, 2000: 84, srov. Sen, 1992: 45) a samotné reálné možnosti jsou více spojeny s dovednostmi a charakteristikami jedince (Robeyns, 2003: 25). Na základě těchto specifik Nussbaum vytváří otevřený desetibodový seznam vyjadřující hlavní lidské reálné možnosti, které musí být společností v určité minimální míře (*threshold*

level of each capability) zajištěny každému jejímu jedinci. V opačném případě společnost nenaplnuje hodnotu společenské spravedlnosti (Nussbaum, 2003: 40). Minimální míra se pak stává částečně určující pro institucionální rámec společnosti (Nussbaum, 2000: 75).

Konkrétními reálnými možnostmi pojíci se s vymezenými lidskými bytími a dělánými jsou³⁷: 1. život – možnost žít dlouho, bez předčasné smrti, 2. tělesné zdraví – mít možnost dobrého zdraví, 3. tělesná bezúhonnost – možnost pohybu a ochrany před násilím, 4. myšlení, smysly, představivost – možnost svobody myšlení a užívání rozumu kultivovaného vzděláním, 5. emoce – možnost náklonnosti věcem a lidem, 6. praktický rozum – možnost určení vlastního dobra a života, 7. sociálně – možnost žít s ostatními a nediskriminace, 8. jiné bytosti – možnost starat se o zvířata aj., 9. hra – mít možnost se smát a hrát si, 10. kontrola nad svým okolím – možnost politické participace a možnost vlastnictví (Nussbaum, 2003: 41-42).

Pokusíme-li se sumarizovat koncept reálných možností a vyjdeme ze Senova „originálu“, nedovídáme se explicitně o konkrétních opatřeních, která by měla zajistit spravedlivou společnost. Příčinou je obecnost přístupu a neexistence Senem vyjádřených kapacit, na které by se princip spravedlnosti vztahoval. Přínosem je obrácení pohledu od Rawlových primárních statků k reálným možnostem jedince využít daného. Takto vzniklý nástroj pro porovnávání (ne)výhod může následně napomoci změnám vedoucím ke korekci reálných možností konkrétního člověka tak, aby bylo umožněno naplnění hodnotného konkrétního cíle lidského života. Obecnost konceptu je vyvažována jeho fokusem na realitu jedince, která se liší, případ od případu. Sen se nepohybuje tolik jako jeho dva předchůdci v abstraktních výšinách hypotetického stavu, ze kterého by vyvozoval jakákoli bližší opatření. Na druhou stranu nepředkládá seznam opatření, která by mohla napomoci dosažení reálných možností a nechává tak prostor pro rozličné druhy řešení.

Koncept reálných možností vyjadřuje i míru svobody jedince, která je v jeho intencích chápána prostřednictvím reálných možností k výkonu

---

³⁷ Vzhledem k ilustrativnímu charakteru uvedu zkrácené výčty reálných možností.

(realizaci), tj. podobá se více pozitivnímu pojetí svobody než negativnímu. Příležitosti pro jedince musí být reálně dostupné nikoli jen právem zaručené – formální svoboda je nahrazena svobodou účinnou (Robeyns, 2011, srov. Carter, 2007). Obdobně lze chápat svobodu u úpravy konceptu Marthou Nussbaum. U ní se setkáváme se základním seznamem reálných možností, které mají platit pro jedince v jakékoli společnosti a jejichž skutečné plnění (zabezpečení minimální úrovně) indikuje spravedlivost společnosti. Zároveň je naznačeno, že zajištění oné minimální úrovně pro jednotlivce se neobejde bez redistribučních mechanismů³⁸ (Nussbaum, 2000: 86).

2.3 Další teoretici sociálně liberálních myšlenek

V předcházejících třech úsecích byly podrobněji představeny koncepty spravedlnosti, resp. chápání vztahu rovnosti a svobody, teoretiků kde můžeme sledovat jejich spjatost s clustrem sociálně liberálních myšlenek. Samozřejmě by bylo možné vybrat jiné představitele inkriminovaného ideového směru. Sama volba z nepřeborné škály konceptů je kombinací zajetí v akademické úctě (prestiži onoho myslitele)³⁹ a subjektivních preferencí autora textu. Následné výtky proti výběru sice mohou být podloženy poukazem na počty citací jednotlivých zvolených reprezentantů, nicméně i tento argumentační obrat bude narušen onou osobní volbou badatele.

Obdobně může být terčem námitek i počet vybraných teoretiků a míra hloubky poznání jejich učení. Proto kromě výše uvedených „sond“ do politické filosofie doplněných kapitolou o základních odlišnostech sociálního liberalismu od ostatních ideologií v rámci ideologického trojúhelníku přikládám v následujících odstavcích základní, tj. již

---

³⁸ Zde není přímo zmíněna role státu, ale s ohledem na přítomnost seznamu reálných možností v ústavních pořádcích států a charakteru některých reálných možností se lze domnívat, že se přerozdělování v určitých oblastech chopí stát.

³⁹ Zde lze snadno doplnit i faktor reprezentativnosti vybraného myslitele. Ta je však prakticky obsažena již ve zmínce o prestiži, neboť oba pojmy můžeme uchopit jako interdependentní. Volba tak může být kromě subjektivity obhájena s poukazem na její vhodnost a využitelnost k abstrahování sociálně liberálního ideálytypu.

stručnější, charakteristiky⁴⁰ některých dalších politických teoretiků, které by díky jejich přístupu k rovnosti a svobodě bylo možné zařadit po bok Rawlse, Dworkina a Sena (Nussbaum).

Brian Barry se obdobně jako předchozí zmínění zabývá otázkou spravedlivé společnosti a vychází též z nutnosti dosažení spravedlnosti na základě rovnosti, resp. korekce nerovností (např. Rawls – primární statky, Dworkin – zdroje a pojištění, Sen – reálné možnosti) ve výchozí fázi konání jedince, tj. podmínek rozhodování o realizaci svého života. Spravedlnost je v jeho podání „zosobněna“ existencí spravedlivých institucí. Na otázku možnosti jejich nastavení odpovídá konceptem spravedlnosti jako nestrannosti (*justice as impartiality*). Nestranným konáním se pak stává takové, kdy bychom pro někoho nečinili to, co bychom nečinili kdykoli pro kohokoli jiného, tj. nebudeme stranit sobě (rozhodovat se čistě na základě svých zájmů) ani svým příbuzným a přátelům. Rozhodnutí jedinců o přijetí principů spravedlnosti na základě nestrannosti tak musí být takové, kdy pravidla budou svobodně přijata všemi ve společnosti (nebudou připouštět výhody nepřijatelné pro ostatní jedince) a budou v souladu s rovným přístupem k životu jedinců (Barry, 1995: 7-11, 112).

Principy takto zvolené pro fungování spravedlnosti se promítnou do konkrétních institucí, které mají primárně kompenzovat výhody a nevýhody jedinců způsobené náhodou a mají zastávat princip zodpovědného rozhodování jedinců (Barry, 1991: 142). Opět se tak nejedná o dělbu welfare, jelikož výsledný stav záleží na rozhodnutí jedince. Jde o vyrovnání podmínek pro jeho rozhodnutí. Ty se skládají z práv, zdrojů a příležitostí, které mají být spravedlivě děleny ve společnosti, jelikož pouze takové dělení zajistí skutečnou (účinnou) svobodu rozhodování občana. Práva jsou nepřítomností omezení, příležitosti reálnými soubory činností umožňujícími realizaci cíle a zdroje

---

⁴⁰ Důvodem pro zkrácení výkladu dalších konceptů je dostatečná míra základních informací pro tvorbu ideáltypu získaných z předchozích bližších seznámení se třemi vybranými autory. Následující podkapitola o dalších autorech představuje spolu s kapitolou o pozici sociálního liberalismu jednak doplňkový zdroj informací k tvorbě následné abstrakce, tak i „dokreslení“ samotné teorie o vybrané ideologii. Dalším důvodem je konceptuální stránka textu, která se zabývá nejen teorií sociálního liberalismu a bylo by tudíž na obtíž zatěžovat čtenáře dalšími podrobně uchopenými výklady, které by ve svém důsledku vydaly na bezpočet obdobně rozsáhlých prací jako je tato.

jsou prostředky usnadňující dosažení cíle. Zaměříme-li se na rovnost příležitostí, pak je plně s jejím principem, když ze dvou (téměř) stejných výchozí situací vzejdou nerovnosti ve výsledném stavu (blahu), tj. spravedlivé nerovnosti (Barry, 2005, 19-42). Barry také relativizuje pojem osobní odpovědnosti jedince, kterou silně váže na jeho příležitosti a zdroje. Ne vše musí být vzhledem k našim znevýhodněným výchozím pozicím odpovědné jednání (vím o určitém dopadu činnosti na můj život, ale nemám příležitost se jí vyhnout). Výchozí pozice (naše příležitosti, zdroje a práva) se liší jednak okolím našeho dospívání, tak i socioekonomickou situací naší rodiny. Barry je pro korekci existujících nerovností (které se mohou v průběhu života kumulovat) větší materiální rovností rodin a opatřeními minimalizujícími dopady původu na dosažení vzdělání (je pro zákaz soukromých škol). Stejně tak musí být vytvořena jistá minimální zdravotní péče dostupná všem, neboť i nezaviněné vlivy okolí ovlivňují naše zdraví, které částečně determinuje směřování a kvalitu našeho života. Nerovnost není viděna „jen jako“ nespravedlnost vůči jedinci, ale též jako celospolečenský problém měnící její chování – růst rozdílů vede k sobeckosti a nesolidárnosti. Řešením pro vyrovnávání nevýhod se stávají systémy zdanění majetku, darů a dědictví, kdy dojde k větší rovnosti zdrojů a příležitostí ve společnosti. Z daní pak bude vyplácen základní příjem, který bude směřován jak k dětem (přídavky), tak k udržení dospělých mimo chudobu. Bude sloužit jako nástroj sociální spravedlnosti – vyrovnávání nevýhod a zmenšování nezdravé nerovnosti ve společnosti. K vyrovnání příležitostí má sloužit i finanční příspěvek vyplácený v určitém věku jedince (18 let) (Barry, 2005: 53-213). Na rozdíl od předchozích, autorů Barryho výtky ke stavu společnosti a možná řešení více akcentují samotný princip rovnosti, nicméně akcent na svobodnou realizaci člověka prostřednictvím obdobných výchozích pozic zůstává patrný.

Dalšími dvěma „obhájci“ sociálně liberálního pojetí společenských hodnot a státu jsou Bruce Ackerman a Anne Alstott. Ve svém článku *Why Stakeholding?* (2004) se vymezují proti libertarianismu a jeho nezasahování do výchozí pozice jedinců, utilitarismu a jeho přehnanému

paternalismu ve jménu zvýšení blaha celku i sociálním demokratům s jejich idylickou vizí blahobytné společnosti a představují reformní kroky uplatnitelné v liberálním státu. Ten respektuje rovnost jakožto spravedlivý podíl jedince na zdrojích produkovaných společností a svobodu nakládat s těmito zdroji dle uvážení. Nerovnosti výsledku konání jedinců nejsou viděny jako nespravedlivé, pokud pochází z jeho svobodné volby podložené spravedlivým podílem zdrojů ve výchozí pozici. K dosažení výchozí spravedlivé pozice pro členy společnosti je nutné nastavit konkrétní společenské instituce. Ackerman a Alstott nabízejí instituci investičního impulsu (*stakeholding*). Jejím cílem je dosažení rovných příležitostí v konkrétním časovém údobí života občana. Principem je tak poskytnutí rovného příspěvku v určité výši (80 000 am. dol.) těm, kteří dosáhli určitého věku (21 let). Podmínkou pro získání „peněžního polštáře“ je ukončené středoškolské vzdělání a minulost bez kriminálních činů. V případě nesplnění bude jedinci vyplácen základní příjem (*basic income*) formou pravidelných dávek. Příspěvek bude hrazen ze zdaňování majetku (daň z majetku vyššího než 230 000 am. dol.) a též jeho vrácením po smrti příjemce v případě jeho úspěšného využití v jeho životě. Výhodou systému příspěvku je svoboda volby jedince, jak s financemi naloží (investice do dalšího vzdělání, podnikání, útrata, uložení do fondu a postupný výběr jako renta aj.). Liberální stát poskytující rovné příležitosti prostřednictvím zdanění majetku (velká akumulace majetku je viděna jako důsledek minulých nespravedlností, zároveň jako nástroj pro jejich udržení a též forma výhody majetných občanů pro lepší budoucnost svých potomků) a z něj financovaný (případně vratným) investiční příspěvek pak přetváří systém z dědičného principu v rámci rodin na princip dědictví společenského, kdy každý z občanů má právo na spravedlivý podíl z bohatství předchozí generace – dochází ke kompenzaci neovlivnitelných výhod (socioekonomická situace rodiny dítěte) (Ackerman – Alstott, 2004: 41-60).

Odlíšný přístup od předchozích a ne nepodobný Senovu, tj. pracující s reálnými možnostmi (*capability*) a fungováním člověka (*functionings*), přináší Elizabeth Anderson v podobě demokratické rovnosti (*democratic*

equality). Svým konceptem se vymezuje vůči tzv. *luck egalitarianism* (zástupcem je R. Dworkin), který dle ní nesplňuje hlavní podmínku rovnostářské idejí, tj. rovný přístup k jedincům – jako příklad uveďme námitku proti dělbě lidí na ty, kteří měli štěstí a ty, kteří ho neměli a jsou tak odkázáni na soucitnou pomoc od neznevýhodněných. Demokratická rovnost má vytvářet společnost rovných jedinců, kteří budou mít po celou dobu svého života přístup (prostřednictvím vhodných distribučních mechanismů) k podmínkám, jež zajistí v demokratické společnosti uplatnění jejich svobody. K dosažení rovnostářské společnosti je nutné zbavit ji hierarchických přežitků nedemokratických režimů a umožnit jedinci jeho aktivní participaci jak na demokratickém rozhodování, tak i ve fungování samotné občanské společnosti, tj. samovládu. Pro demokratickou rovnost je též důležitá participace na hospodářské prosperitě společnosti. Dosažení všech těchto aspektů (a tak i rovnosti) je možné díky poskytnutím reálných možností jedincům k výkonu činnosti. Prvně je nutné zajistit jejich lidskou existenci, tj. umožnit jim přístup k obživě, ošacení, umožnit volný pohyb a svobodu myšlení. Dále je třeba zajistit vzdělání pro rozvoj osobnosti jedince a jeho svobodné volby, svobodu volby povolání a dosažení spravedlivého ohodnocení vykonávané práce. K realizaci rovných jedinců přispívá konečně i oblast politická – svoboda slova, myšlení, rovné volební právo. Demokratická rovnost zajišťuje reálné podmínky pro rovný přístup k jedincům v demokratickém režimu (Anderson, 1999: 287-337).

Poslední protagonista sociálního liberalismu, kterého zmíním, je belgický Dirk Verhofstadt. Jako ryzí liberál se zastává principu individualismu, který brání proti nařčení z tendencí k egoismu, nesolidárnosti a lhostejnosti. Vyzdvihuje jeho nezaměnitelnost pro rozvoj lidské osobnosti a přínos pro rozeznávání hranic svobody a rovnosti jedinců, tj. respekt k jim zvoleným životům. Vytváří prostor pro samostatný vývoj a seberealizaci jedince, což jsou důležité aspekty pro naplnění lidské důstojnosti. Přináší jedinci svobodu spolu se zodpovědností vůči svým spoluobčanům. Případně vznikuvší egoismus ve společnosti je pak viděn nikoli jako důsledek aplikace individualismu,

ale neschopnosti společenských institucí udržet v jedincích pocit odpovědnosti vůči druhým. Liberalismus jako obránce individua tak má následně zajistit příležitosti, které by vedly ke svobodné individualitě člověka (svobodné rozhodnutí, možnost rozhodnutí, osobní seberealizace) spojené s respektem k životu ostatních (odpovědnost za své chování vůči ostatním) (Verhofstadt). V případě uplatnění liberalismu na státní jednotku se Verhofstadt vymezuje vůči neoliberálnímu pojetí, které se dle něj snaží o demontáž státu, která by vedla k uplatnění tržního fundamentalismu a neomezené svobody. Takový postup je pro (sociální) liberály nepřijatelný, neboť svoboda bez mantinelů bude mít neblahé následky na členy společnosti a může přispět ke zhoršování jejich příležitostí. Kromě svobody je tudíž nutné počítat s konceptem sociální spravedlnosti. Lidé nejenže potřebují právní systém pro ochranu svých práv, ale i prostředí, které by vytvářelo vhodné podmínky pro uplatnění jejich svobody (tj. realizaci účinné svobody). Znevýhodnění potřebují podporu pro uplatnění svých práv. Děti potřebují kvalitní vzdělání pro rozvinutí svých vloh a informačního vybavení pro jejich následná svobodná rozhodnutí apod. K vytváření podmínek pro kompenzaci znevýhodnění a rozvinutí potenciálu mladých (vytváření spravedlnosti) jakožto cesty k uplatnění skutečné svobody je nutný systém, který může zaštiťovat pouze státní aparát se svou politikou redistribuce ve společnosti. Stát by měl dále fungovat v duchu demokratických principů, které jediné zajišťují největší míru svobody a prosperity pro členy společnosti a měl by podporovat volnotržní prostředí, nikoli však formou absolutního nezájmu o dění na trhu (uplatnění opatření pro zamezení vzniku monopolů, ochrana soukromí, ochrana proti vykořisťování, udržení pozic státu ve veřejném prostoru a službách) (Verhofstadt, 2005).

2.4 Ideáltyp sociálního liberalismu

V oblasti vytváření obecného modelu (ideáltypu) ztvárňujícího sociálně liberální myšlenky bychom se snadno mohli zastavit u „pouček“ z podkapitoly první, kde byl načrtnut jeho obrys pomocí již zpracovaných charakteristik a porovnání s ostatními myšlenkovými soubory

v ideologickém trojúhelníku. Cílem je však vytvořit propracovanější koncept vycházející ze základů prací vybraných zástupců inkriminovaného směru, kteří byli uvedeni pro podrobnější přiblížení teorie sociálního liberalismu a vytvoření koherentní politicko-filosofické základny pro představení této, v českém prostředí možná neznámě a proto paradoxně znějící, ideologie.

V následujících odstavcích tak dochází k reflexi informací ze všech tří předchozích úseků. Jako základů pro vytvoření systematické charakteristiky je využito principů rovnosti, svobody, role státu a (re)distribuce ve společnosti. Výše zmíněného vymezení, tj. obecného načrtnutí rysů sociálního liberalismu je využito jako podkladu pro rozvinutí a úpravu samotného ideáltypu. Jsou vyzdviženy společné body v učení uvedených autorů (což je samo o sobě možné chápat jako rizikový krok vzhledem k jejich vzájemné kritice) a doplněny možnými užitými opatřeními pro realizaci jejich záměrů. „Abstrahování“ myšlenek je doplněno komentáři o jejich odlišných uchopeních.

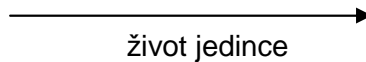
Prvním znakem, který můžeme vyzdvihnout, je specifické uchopení rovnosti. Samozřejmě, že s ohledem na odlišné přístupy autorů je zcela nemožné určit nějakou byť povrchně kvantifikovanou míru rovnosti, která by byla uplatnitelná na členy společnosti. Můžeme však zcela v souladu s liberálním cítěním říci, že rovnost je chápána jako rovnoprávnost a rovnost v přístupu k životům jednotlivých členů společnosti, tj. je vyžadován stejný respekt ke všem lidským bytostem. Tím by se sociální liberalismus nijak výrazně nelišil od jiných větví liberálního myšlení. Hlavním rozdílem a tudíž charakteristikou v pojmání rovnosti je že se jedná nejen o rovnost formální, ale i skutečnou. Ta může být zastoupena různými způsoby. Rawls trvá na rovnosti příležitostí k přístupu k pozicím ve společnosti s úpravou držení primárních statků jedincem. Dworkin hovoří o rovnosti zdrojů podléhajících testu závisti a vyžadované v průběhu celého života jedince. Sen, Nussbaum a Anderson jdou ještě dále, když vyžadují pro rovnost vhodnou úroveň reálných možností pro členy společnosti, které by zastávaly funkci kapacit pro svobodnou činnost. Další autoři (např. Barry) hovoří obdobně v intencích rovných

práv, zdrojů a příležitostí. Pestrost rovností by mohla napovídat o nekonzistentnosti a, vzhledem k rovnoprávnosti a rovnému respektu, částečné neuchopitelnosti problematiky rovnosti v sociálním liberalismu. Při bližším pohledu však je možné abstrahovat vlastní princip, který nazvěme *rovnost skutečných příležitostí* nikoli pouze formálních, ale i hmotných a dalších potřebných pro svobodný život individua. Ať už je pojem skutečných příležitostí naplněn různou mírou (statky, zdroje, příležitosti, reálné možnosti), faktem zůstává, že dochází k posunu od formální rovnosti k *rovnosti reálné* (vypůjčíme-li si adjektivum od spojení účinná svoboda, můžeme hovořit o *účinné rovnosti*).

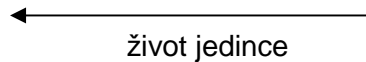
Zde můžeme navázat otázkou role *rovnosti skutečných příležitostí* (*účinná rovnost*) pro sociálně liberální myslitele. Nejprve zmiňme negativní vymezení v podobě nechuti k dosažení absolutní rovnosti a rovnosti nikoli jen jako cíle sama o sobě. Snahou není vytvořit koncept využitelný k přerozdělování ve jménu rovnosti blaha všech členů společnosti, která by mohla omezit pro liberály „posvátnou“ hodnotu svobody, ale možná i rovný respekt k životům jedinců. Pozitivní „definice“ pak zní - *účinná rovnost* má vytvořit základ pro plnohodnotný život jedince spojený s umožněním svobodného určování svého směřování za účelem individuální seberealizace. *Účinná rovnost* spojená s kompenzací hmotný i nehmotných nevýhod jedinců je pak viděna spíše jako *nástroj*, který umožňuje, resp. je prostředkem přípravy a nikoli regulátorem výsledného stavu života jedince (viz příklad Rovnosti v časovém údobí). Jedná se o opatření směřující vpřed nikoli ohlížející se primárně zpět na redistribuci jako cíl sama o sobě.

Rovnosti v časovém údobí

Směřování dopadů realizace *účinné rovnosti* (sociální liberalismus)

Směřování dopadů realizace rovnosti jako cíle sama o sobě

Účinná rovnost doplněná o rovnoprávnost a rovný respekt je cestou k dosažení svobody jedince. Ta je chápána jako možnost skutečné realizace jeho (svobodně vybraného) životního cíle. Nestačí „pouhá“ záruka rovných formálních možností (právo volit, svoboda pohybu aj.), ale je potřebné vykonat taková opatření (právě prostřednictvím dosažení *účinné rovnosti*), která budou umožňovat naplňování doposud prázdných floskulí o svobodě. I přes Dworkinův obdiv negativním svobodám můžeme vzhledem k jeho pojetí občanství, aktivní roli jedince na samovládě a spojení rovnosti zdrojů se svobodou, vytvořit jednotný znak svobody v sociálně liberálním myšlení. Jedná se o *svobodu pozitivní*, resp. *účinnou*, kterou charakterizujeme právě existencí skutečných příležitostí pro seberealizaci člena společnosti. Svoboda a rovnost tak nejsou, jak bývá často zmiňováno, v kontradikci, nýbrž je zvoleno takové pojetí obou hodnot, které naopak potvrzuje jejich *komplementaritu* a neoddělitelnost. Nejsou-li realizována opatření zajišťující účinnou rovnost, rovnoprávnost a rovný respekt, nejedná se o liberální společnost splňující podmínku *sociální spravedlnosti neodmyslitelně spjaté s koncepcí účinné svobody*. Svoboda (svobodná volba) zůstává i v pojetí sociálního liberalismu hodnotou číslo jedna (i přes možné zdání přílišného důrazu některých autorů na rovnost – Brian Barry).

Následující charakteristika se přímo váže na svobodu. Jedná se o vědomí odpovědnosti. V podmínkách rovností skutečných příležitostí je umožněno svobodné rozhodnutí individua a to následně za své činy nese *odpovědnost*. Stejně tak je přítomna *povinnost společnosti* postarat se ve

jménu sociální spravedlnosti o rovné výchozí podmínky pro své jakkoli znevýhodněné členy.

Charakteristiky předcházející vybízejí k nutnosti definovat prostředky pro uskutečnění *účinné rovnosti* a svobody. Zde se setkáváme s kladným přijetím určitých *zásahů státu*. Ten se totiž stává garantem za tvorbu institucí, které by měly dosáhnout kýžené kompenzace nevýhod a nerovností překážejících svobodě členů společnosti. Avšak ne u všech teoretiků se setkáváme s přímo vyjádřeným názorem, že roli distributora musí plnit jen stát (Sen přímo neuvádí stát, kdežto jeho následovnice Nussbaum se o státu již zmiňuje). To by mohlo vést k předdefinování státu na obecný pojem společnost a vytváření takových společenských institucí vyhovujících sociálně liberálnímu pojetí rovnosti a svobody. I tak bych se rád přidržel spíše konceptu státu, nejen z důvodu, že se v následující části práce budeme věnovat politickým stranám uvnitř států, ale i z důvodu představených příkladů zásahů ve prospěch větší rovnosti, které byly rázu čistě redistribučního (často za užití daňové politiky), což v dnešní Evropě pořád ještě v největší míře splňují státy. Je snadněji představitelná redistribuce za pomoci státem zřízených institucí než prostřednictvím soukromých společností. Vždyť oblast daňová nejčastěji zmiňovaná pro dosažení vhodné *účinné rovnosti* je oblast, kterou si státy bedlivě střeží. V duchu sociálního liberalismu se tak můžeme setkat se státem jako strážcem svobod a práv, ale také s mechanismy zásahu státu do života jedince, především prostřednictvím výběru daní („zásahy“ do majetkového práva) pro nastavení celospolečensky spravedlivé struktury. Z daní (např. majetkové, příjmové, dědické aj.), které mohou nabýt i podoby progresivního systému zdanění je následně vytvářena základna *rovnosti skutečných příležitostí* jako je např. státem financované a garantované školství, systém zdravotní péče se standardem dostupným všem členům společnosti a další důstojný život umožňující nástroje (buď institut základního příjmu, investičního grantu nebo příspěvky jako kompenzace nevýhodného socioekonomického postavení aj.). Shrňeme-li roli státu: institucionální zásahy jsou ospravedlnitelné ve jménu vyrovnávání nevýhod jedinců omezujících jejich svobodu a nastavování

rovnosti skutečných příležitostí pro umožnění odpovědného a svobodného rozhodnutí o své seberealizaci.

Zároveň objektem všech snah o spravedlivou společnost zůstává u sociálních liberálů jedinec. Nikoli však jedinec atom, ale *jedinec jako člen společnosti* s vazbami a povinnostmi vůči svému okolí. Systém nastavený ve jménu sociální spravedlnosti a svobody, tj. systém rovnosti, pak nepůsobí na život jedince pouze v jednom konkrétním okamžiku, ale průběžně (např. zdravotní pojištění, sociální pojištění atd.).

Za přijetí premisy, že uskutečnění svobody jedince a rovnosti (dosažení sociální spravedlnosti) je pro sociální liberály stěžejní a též premisy, že demokratický režim je pro uskutečnění svobody a hodnotného života členů společnosti nejvhodnější, lze o sociálním liberalismu prohlásit, že je zastáncem *demokratického řízení* ve společnosti. U Rawlse jde například o vlastnickou demokracii s jejími snahami o spravedlivé rozdělení prostředků k seberealizaci jedince. Redistribuce je pak u něj viděna i jako možný ochránce zabezpečení rovných svobod a tudíž i demokracie. Dworkin pak volá po spoluúčastnické demokracii zahrnující do rozhodování všechny občany, kteří jsou rovnocennými a aktivními partnery v řízení společnosti. Sen přímo nepředkládá „důkazy“ o vhodnosti demokracie a soustřeďuje se na samotné reálné možnosti, nicméně z obecných poznatků o konceptu reálných možností lze vydedukovat, že demokracie je pro jeho uplatnění přinejmenším ne nevhodná (např. vzhledem k výčtu reálných možností, které předložila Martha Nussbaum – svoboda myšlení, možnost politické participace apod.). Otevřeně demokratický je pak přístup Elizabeth Anderson.

Následující sumarizace abstrahovaných principů sociálně liberálního ideálytypu pak může být následující:

1. *Účinná rovnost* – rovnost skutečných příležitostí, dále pak rovný respekt k životu jedinců a jejich rovnoprávnost.

2. Působení účinné rovnosti *ex ante*, resp. působení pro budoucí záměry jedinců, nikoli jako zpětný samoospravedlňující se princip vyrovnávání rozdílů. Rovnost práv a respektu je chápána jako princip sám o sobě, kdežto účinná rovnost je částečně nástrojem k uskutečnění cíle svobody.
3. *Účinná (pozitivní) svoboda* chápána jako priorita umožňující jedinci skutečnou seberealizaci. Ta je podpořena rovností skutečných příležitostí.
4. Nekonfliktnost rovnosti a svobody. *Spjatost sociální spravedlnosti a svobody.*
5. Osobní *odpovědnost jedince* za svobodná rozhodnutí za podmínek rovnosti a závazky vůči ostatním jedincům společnosti.
6. Nutnost *redistribuce ve jménu sociální spravedlnosti* a účinné svobody člena společnosti. Stát prostřednictvím institucí kompenzuje nevýhody pro dosažení spravedlivé společnosti.
7. Prováděná opatření jsou vedena *ve prospěch individua* ne specifické skupiny.
8. Svobodná a rovnostářská společnost – *demokracie* – je vhodným režimem pro uplatnění sociálně liberálních ideálů.

Vytvořený bodový ideáltyp zahrnuje stěžejní charakteristiky a obecné premisy, které bychom mohli nazvat jako sociálně liberálním myšlenkovým clustrem, který by měl být dostatečně obecným a zároveň specifickým (plus v doplnění o příklady konkrétních politických opatření) pro odlišení sociálně liberální ideologie od ostatních známých v prostředí laické i odborné veřejnosti. Také se stává závěrečným shrnutím nutně velmi obsáhlé teoretické části samotné práce, se kterým bude nepřímo

pracováno i v části druhé věnující se konkrétním politickým stranám a tudíž promítnutí ideáلتypických myšlenek do světa reálné politiky.

3. Sociální liberalismus a politické strany

V následujících podkapitolách se pozornost přesouvá z roviny teoretické do praktické, kdy se hlavním tématem stávají projevy sociálního liberalismu ve světě politických stran. Po vytvoření ideálního je známo politicko-filosofické rámování této ideologie, nyní je třeba pozorovat jeho promítnutí do procesu demokratické politické soutěže se stranami a hnutími jako hlavními představiteli.

Stejně jako je tomu u předcházející části i zde musí dojít k selekci a nevyhnutelné výběrovosti v širokém spektru možných objektů. Postup se však poněkud liší, jelikož odvolávat se na prestiž jednotlivých stran je nemožné. Vzorek tak byl vybrán kombinací užití sebeidentifikace strany jako sociálně liberální případně zevrubných charakteristik v listinách (a informačních zdrojích) dané strany a subjektivního výběru autora. Výběr se z důvodu následného přesunu do České republiky omezil na oblast evropských politických stran, která je vzhledem k původnímu vzniku⁴¹ a vzestupu sociálního liberalismu ve Velké Británii považována pro zkoumanou ideologii za původní a zároveň přirozenou vzhledem k pozici České republiky v Evropské unii, potažmo v regionu Evropa.

V případě jednotlivých stran je charakteristika složena z údajů podporujících jejich koherenci se sociálně liberálním ideálním typem. Pozornost je zaměřena na programová východiska (ať už základní teze či konkrétní verze programu dlouhodobého, střednědobého, krátkodobého), dlouhodobé trendy (možný exkurz do historie strany) a navrhované politiky⁴².

3.1 Liberální demokraté (Liberal Democrats)

Bylo-li v úvodu první kapitoly naznačeno, že sociální liberalismus je „původem“ z Velké Británie, je nasnadě, že první zemí, kde bude

---

⁴¹ Samozřejmě by bylo možné zmapovat i další ohniska vzniku sociálního liberalismu, nicméně výraznou měrou se jeho vznik váže na teoretiky spjaté s Velkou Británií a na tamní fáze kapitalistického systému. Menší generalizace tak není nijak závadná.

⁴² Všechny tři faktory je nutné brát jako předměty možné nejednoty uvnitř samotné politické strany. V zájmu předejít příliš široké analýzy jednotlivých stran jsou charakteristiky vytvářeny z oficiálních dokumentů politických stran, tj. mapují mainstreamový názor uvnitř strany.

mapován jeho současný stav, je právě ona. Než se dlouze vracet do historie liberálního hnutí ve Velké Británii, zmiňme jen krátce cesty samotných Liberálních demokratů, kteří jsou předmětem zájmu o současnou podobu sociálně liberálních politických stran.

Strana vznikla ze spolupráce Sociálně demokratické strany (Social Democratic Party) a Liberálů (Liberals) v roce 1988 pod jménem Sociální a liberální demokraté (Social & Liberal Democrats). Název byl pro jeho nepopularitu v roce 1989 změněn na Liberální demokraté a v následujících několika letech došlo ke konsolidaci, tj. překonání významnějších neshod mezi skupinou sociálně demokratickou a liberální. V jejich prvních parlamentních volbách v roce 1992 získali téměř 18% hlasů.⁴³ Volební manifest (*Liberal Democrat Election Manifesto*, 1992) z onoho roku se hned v úvodu výrazně vymezuje proti praktikám dosavadních vlád a až „revolučně“ volá po změně pro Británii.⁴⁴ Liberální demokraté využívají hodnocení minulých konzervativních a labouristických vlád, ve kterém výrazně převažují viděné negativní dopady jak v oblasti ekonomické, vzdělávací, tak sociální. Z obecných tezí vystupuje duch altruistického individualismu, kdy je občan členem komunity vzájemně kooperujících jedinců. V oblasti ekonomické je volný trh viděn ve světle pozitivním. Musí však být doplněn státní zárukou v oblasti ochrany proti monopolům a v oblastech dopravy, vzdělávání aj. (veřejné politiky). Důraz je kladen i na ochranu životního prostředí a zahrnutí nákladů na jeho ochranu do tržních cen. V oblasti mezinárodní politiky je prosazována internacionální spolupráce a umírnění principu státní suverenity. Konkrétní opatření zahrnují významné zásahy státu: státní podpora tvorby pracovních míst, tréninkové programy pro nezaměstnané, zvýšení státních výdajů v oblasti školství viděném jako instituci pro rovné příležitosti a zvýšení možnosti volby jedince (vzdělávání pro každého), zavedení příspěvků na děti pro vyrovnání

---

⁴³ Liberal Democrat History Group. A concise history of the Liberal Party, SDP and Liberal Democrats, dostupné na: http://www.liberalhistory.org.uk/item_single.php?item_id=4&item=history, 2012-03-04.

⁴⁴ Kromě „běžných“ politik měli Liberální demokraté na mysli i zásadní změny v systému ústavním, kdy v souladu se sociálně liberálním demokratickým volali po větší decentralizaci a zavedení proporčního volebního systému ve Velké Británii (Party Manifestos. Liberal Democrat Election Manifesto, 1992, dostupné na: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/libdem92.htm>, 2012-03-04).

příležitostí pracujících s dětmi. Stát se dle manifestu má dále zaručit za investice do oblasti zdravotnictví, sociální péče, sportu aj., které přináší člověku možnosti seberealizace a otevírají mu příležitosti v rámci společnosti. Zachována je vize, že pro zdravou ekonomiku je třeba soukromého sektoru, a proto je důraz kladen na tvorbu „zdravého investičního ovzduší“ a pružnost pracovního trhu. Obdobně jako u některých teoretiků se setkáváme s vizí jakéhosi základního příjmu. Tu by dle Liberálních demokratů pobírali všichni občané nehledě na jejich zaměstnanost. Znevýhodnění by byli kompenzováni dalšími dávkami. Pro financování školského systému by mělo sloužit zvýšení daně z příjmu. Zároveň je kalkulováno se zavedením daňové progresse. V oblasti rovnosti občanů je pak voláno po rovnosti pohlaví, rovnoprávnost homosexuálů s většinovou společností a ochranu práv menšin.⁴⁵ Stručně řečeno již v počátcích parlamentního angažmá této strany jsou patrné sociálně liberální trendy hovořící o příležitostech pro občany k seberealizaci, demokratizaci společnosti, odpovědného individualismu a zásadách státu. Patrné jsou tak znaky sociálně liberálního ideálytypu – kombinace účinné svobody s účinnou rovností, odpovědný jedinec, jedinec jako základ společnosti, demokratismus aj. Opatření jako jsou ta v oblasti nezaměstnanosti, vzdělání a zdravotnictví pak nacházíme v obdobné podobě u teoretiků, jako jsou Dworkin (systém veřejného zdravotního pojištění, systém veřejného školství), Barry (veřejné školství, základní příjem), Rawls (školství pro rovnost příležitostí, boj proti monopolům) aj. V souladu se zmíněnými teoretiky je pak i prosazování demokratického režimu vlády.

Následující volby v roce 1997, resp. jejich příprava, se nesly v podobě možné budoucí koalice Liberálních demokratů a labouristů a vyřazení konzervativců z šancí na vládní pozice. Koalice se vzhledem k následnému přesvědčivému vítězství (zisk absolutní většiny křesel v parlamentu) Blairových lidí neuskutečnila a Liberální demokraté se dostali

---

⁴⁵ Party Manifestos. Liberal Democrat Election Manifesto, 1992, dostupné na: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/libdem92.htm>, 2012-03-04.

do role opoziční parlamentní strany.⁴⁶ I v této chvíli zůstali Liberální demokraté svým základním principům volajícím po sociální spravedlnosti.

Spolupráce s labouristy realizovaná v případě regionálních voleb (např. Skotsko) se na centrální úrovni v následujících letech nekonala. Po odlišném názoru obou stran na válku proti terorismu se na levicovou vládu (opětovné vítězství ve volbách 2001) snesla z řad liberálů kritika vůči omezování občanských svobod a dalších nepřijatelných politik (plánované zavedení školného atd.). Ve volbách v roce 2005 Liberální demokraté sebrali labouristům vítězství v 12⁴⁷ obvodech a s více než 22%⁴⁸ získaných hlasů dosáhli nejlepšího výsledku od své první účasti ve volbách před 13 lety.

Poslední „zastávkou“ před charakteristikou posledního programového dokumentu z roku 2010 a obecných tezí liberálů jsou poslední volby z loňského roku. Situace před volbami napovídala, že předchozím létům jednobarevných vlád je zřejmě konec, když se v odhadech volebních výsledků stále více spekulovalo o nutnosti sestavení vlády s posilujícími Liberálními demokraty. Vzhledem k velikosti stran pracovaly odhady s možností vytvoření koalice konzervativců a liberálů či labouristů a liberálů (zde v tzv. duhové koalici podporované ještě několika marginálními stranami). Zároveň byla situace více nečitelná díky nechuti leadera Liberálních demokratů Nicka Clegga spolupracovat s labouristickým předákem Gordonem Brownem a zároveň jeho vůli jednat s někým dalším z této konkurenční strany, tj. pod vedením jiného z jejích členů (Johnson, 2010). Výsledkem se stala varianta koalice prvních konzervativců a třetích Liberálních demokratů, kteří získali 23%⁴⁹

---

⁴⁶ Liberal Democrats History Group. A concise history of the Liberal Party, SDP and Liberal Democrats, dostupné na: http://www.liberalhistory.org.uk/item_single.php?item_id=4&item=history, 2012-03-04, srov. BBC News. UK Politics Blair considered coalition after 1997, dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/522526.stm, 2012-03-04.

⁴⁷ Liberal Democrats History Group. A concise history of the Liberal Party, SDP and Liberal Democrats, dostupné na: http://www.liberalhistory.org.uk/item_single.php?item_id=4&item=history, 2012-03-04.

⁴⁸ European Election Database, Dataset: United Kingdom: Parliamentary Election 2005, dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FUKPA2005_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2Fcube%2FUKPA2005_Display_C1&top=yes, 2012-03-04.

⁴⁹ European Election Database, Dataset: United Kingdom: Parliamentary Election 2010, dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FUKPA2010_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2Fcube%2FUKPA2010_Display_C1&top=yes, 2012-03-04.

hlasů. Nyní se vraťme k samotné ideové základně liberálů a k manifestu do posledních voleb.

Základní vize o dobré společnosti nalezneme v preambuli Liberálně demokratické federální ústavy (*Liberal Democrats Federal Constitution*). Dovídáme se o snaze vybudovat spravedlivou společnost, která bude kombinovat prvky svobody, rovnosti a života v komunitě. Každému jejímu členovi musí být zajištěn důstojný život, tj. nesmí být postižen chudobou, která by mu neumožňovala realizaci své svobody. Každému musí být umožněno rozvinout své přednosti, musí být ochraňováno jeho právo na svobodu svědomí a umožněno podílet se na rozhodnutích, která ovlivňují jeho život (demokratismus). Prosazování individuální svobody a sociální spravedlnosti odmítá všechny předsudky (rasové, sexuální, znevýhodnění osob aj.) a z nich vyvozované nerovnosti. Stát má hrát silnou roli v dosahování těchto cílů. Má chránit svobody občanů, vytvářet vhodný prostor pro rozvoj jejich schopností a dojít výrazné decentralizace pro větší demokratizaci společnosti. Plánovaná ekonomika je volnotržní s nutnými zásahy státu (v oblasti defektů trhu) a zároveň se počítá s veřejnými politikami (službami). Samostatný trh je viděn jako nedostatečný ve věci distribuce bohatství a je tak připuštěna spravedlivá distribuce statků ve společnosti. Ideály svobody a sociální spravedlnosti jsou pak viděny jako záležitost univerzální překračující rozměry státu. Jasně je patrná odpovědnost občanů a role státu v prosazování těchto dvou hodnot. Dále jsou přítomny vize environmentální odpovědnosti a internacionalismu.⁵⁰

Manifest pro volby 2010 (*Liberal Democrat Manifesto 2010*) nám přiblíží konkrétní zamýšlená opatření, která by přispěla k naplnění vize ideální společnosti dle Liberálních demokratů. Hned v úvodu zaujme čtveřice o férové (spravedlivé) politice – fair taxes, a fair chance, a fair

---

⁵⁰ Liberal Democrats, The Constitutions of the Liberal Democrats, dostupné na: [http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/PDF/Election%20Policy/CONSTITUTION_\(July%202011_EDITION\).pdf](http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/PDF/Election%20Policy/CONSTITUTION_(July%202011_EDITION).pdf), 2012-03-05.

future, a fair deal⁵¹ – doplněná, stejně jako v původním manifestu z roku 1992, voláním po změně a alternaci dosavadního střídání labouristických a konzervativních vlád. Nick Clegg doplňuje seznam hlavních témat liberálů svým úvodním slovem o investicích do školství jako férovém startu pro všechny děti a spravedlivějších daních v podobě jejich snížení pro nízko a středně příjmové skupiny. Z programu jako celku vystupuje role státu jako garanta veřejných politik – veřejné dopravy (ekologičnost dopravy – ekologie je silným prvkem prolínajícím se celým programem liberálů), zdravotnictví a jeho zkvalitňování (větší prevence), školství a umožnění přístupu k němu všem nezávisle na třídním původu (zrušení poplatků na univerzitách, zvláštní péče o znevýhodněné děti, individualizace výuky, zmenšování tříd pro větší péči o jednotlivé žáky). V oblasti ekonomiky je též patrný zásah státu, který má provádět zelené stimuly k tvorbě nových pracovních míst, přistoupit k větší kontrole bankovního sektoru (reakce na finanční krizi) a podporovat pracovní programy pro mladé (pro získání kvalifikace a příjmu při nemožnosti získání zaměstnání). Daňová politika se nese v duchu zavedení daně z nemovitosti v hodnotě 1% z částky přesahující hodnotu 2 mil. liber, odpuštění daní z výdělků do 10 000 liber, tj. snížení daní nízko příjmovým skupinám a důchodcům (bude obnovena valorizace státních důchodů). Pro všechny mají být vytvořeny příležitosti (bez ohledu na vzájemné odlišnosti) pro vedení úspěšného života ve společnosti. V oblasti reformy politického systému je patrný významný příklon k decentralizaci (federalizační tendence) a demokratizaci (zavedení druhé volené komory, obnovení svobod omezených minulými vládami pod záminkou bezpečnosti).

Shrneme-li obecné teze a konkrétní opatření, dojdeme k závěru, že prvek sociálně liberálního ideáltypu je výrazně naplněn. Kombinace svobody a sociální spravedlnosti, život jedince v komunitě, snaha o vyrovnání příležitostí, důraz na roli státu v poskytování služeb a demokratismus, tzn. body sociálně liberálního ideáltypu, jsou zde

---

⁵¹ Užití slova *fair* může čtenáři evokovat Rawlsovu teorii *justice as fairness*. Podobnost je opravdu patrná, jelikož Liberální demokraté se snaží o férové příležitosti pro všechny občany, což zahrnuje i kompenzaci těm znevýhodněným.

doplněny o prvek environmentální odpovědnosti. Silný důraz na vzdělávací politiku pak může ve čtenáři evokovat teoretický přístup Briana Barryho a jeho upozorňování na vliv okolí a původu dítěte na jeho rozvoj a úspěchy.⁵² Obdobně může být připomínán Rawlsův přístup ke zlepšení situace znevýhodněných a role školství v oblasti rovnosti příležitostí. Financování účinné rovnosti je pak zajištěno daňovými politikami, které, stejně jako Dworkin a v jistém případě i Rawls, počítají s více daňovými pásmy, tzn. prakticky daňovou progresí. Liberální demokraté svým přístupem k politikám zosobňují stěžejní ideály sociálního liberalismu.⁵³ Výsostné postavení drží propojenost účinné svobody, účinné rovnosti a sociální spravedlnosti, kdy je chudoba viděna jako možná překážka k seberealizaci jedince. Odlišnosti však mohou nastat při jejich samotné realizaci vzhledem k existenci koaliční dohody s konzervativci a nutnou úpravou jejich plánů.⁵⁴

---

⁵² Liberal Democrats, Liberal Democrat Manifesto 2010, dostupné na: http://network.libdems.org.uk/manifesto2010/libdem_manifesto_2010.pdf, 2012-03-05).

⁵³ Sami někteří členové Liberálních demokratů založili tzv. Sociálně liberální fórum (Social Liberal Forum), které má dále podporovat sociálně liberální myšlenky v inkriminované straně, i přes její již tak výrazné spočínutí na sociálně liberálních principech. Sociální liberalismus je členy fóra viděn jako alternativa k liberalismu ekonomickému a jako výzva globálnímu trhu s jeho neblahými dopady na sociální rovnost a mobilitu (Social Liberal Forum, About, dostupné na: <http://socialliberal.net/about/>, 2012-03-08).

⁵⁴ Vzhledem ke snaze zobrazit ideovou základnu a plány samotné strany, a též samozřejmosti poněkud odlišné realizace ideálních politik při vědomí koaliční spolupráce a vnějších okolností upravujících činnosti vlády (jejich popis by vydal na samostatnou analýzu dosavadních politik britské vlády) nebudou dále zmiňovány realizované politiky koaliční vlády. Pro dokreslení nutnosti úpravy programu Liberálních demokratů je možné nahlédnout do koaliční smlouvy uzavřené s konzervativci (Liberal Democrats, The Coalition: our programme for government, dostupné na:

<http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/PDF/Government/Coalition-Programme.pdf>, 2012-03-05). Zároveň se nebudou věnovat ani New Labour, která se sice v jistých oblastech může přibližovat liberálně demokratickým řešením (navíc v minulosti labouristé s liberály spolupracovali), ale vychází z odlišných ideových tradic. Stejně tak se nebudou věnovat případnému prolínání programatik obou stran a existenci sociálně liberálních Liberálních demokratů po boku labouristů na půdě britského parlamentu. Tento aspekt by si vyžádal samostatnou studii věnující se stranickému systému a ideologickým ve Velké Británii. K této koexistenci tak mohou doplnit pouze své teze (či spíše domněnky, které jsou vedle sebe v kontradikci, nicméně jejich prozkoumání by mohlo vést k odpovědi): dřívější spolupráce obou stran vymezila programový prostor pro obě, odlišná image a podání plánované politiky, odlišnost ve formě vymezení se Liberálních demokratů vůči předchozím vládám labouristů i konzervativců aj.

3.2 Dánská sociálně liberální strana (Det Radikale Venstre)

Obdobně jako u předchozí sociálně liberální politické strany, přidržíme se i zde pomyslné osy charakteristiky v podobě původu strany a jejího ideového zaměření.

Dánští sociální liberálové jako samostatná entita ve formě politického subjektu fungují již od počátku 20. století.⁵⁵ Tehdy se od Dánské liberální strany oddělila skupina sociálních liberálů, kteří následně vytvořili vlastní politickou stranu. Její programový manifest následně ovlivnil konstituování sociálního a demokratického systému Dánského království, což plně odpovídá jejímu označení *radikale*, které symbolizuje reformistický směr v politice. V průběhu následujících let se strana „usídlila“ ve středu politického spektra a stala se vhodným koaličním partnerem pro subjekty jak levice, tak pravice (Møller – Albrechtsen, 2002: 3-7). Sociální liberálové tak v minulosti tvořili součást vlád ve spolupráci s konzervativci, liberály i sociálními demokraty. V současnosti po volbách z roku 2011, kde získali 9,5%⁵⁶ hlasů, jsou sociální liberálové součástí vládní koalice sestávající ze sociálních demokratů (Socialdemokraterne) a lidových socialistů (Socialistisk Folkeparti). V posledních pěti volbách se jejich průměrná volební podpora pohybovala kolem 6,5% s extrémy 3,85% (1998) a 9,5% (2011).⁵⁷

Jestli jsme se u předcházející představené strany mohli setkat s explicitním vyjádřením základních principů sociálního liberalismu (např. v preambuli stanov), v případě dánských sociálních liberálů je tomu podobně. Budeme-li čerpat z jednotlivých útržků různých dokumentů, lze vytvořit několik styčných bodů svědčících o principiálních sociálně liberálních tendencích této dánské strany. Například v dokumentu *Det*

---

⁵⁵ Zde z hlediska existence politické strany můžeme hovořit o výraznějším stáří než je tomu v případě Liberálních demokratů ve Velké Británii. V porovnání stáří hnutí se sociálně liberálními tendencemi v obou zemích se pak rozdíl v dlouhověkosti výrazně mažou.

⁵⁶ European Election Database, Dataset: Denmark: Parliamentary Election 2011, dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FDKPA2011_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FDKPA2011_Display_C1&top=yes, 2012-03-09.

⁵⁷ European Election Database, Dataset Denmark: Parliamentary Elections 1990-2011 (summary), dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FDKPA2011_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FDKPA2011_Display_C1&top=yes, 2012-03-09.

Radikale Venstre. The Facts About se setkáváme se společností, která má umožnit rozvoj života individua (seberealizaci) – jedná se o naplnění sociálně liberální účinné svobody. Zároveň je individualismus viděn nikoli jako vlastnost atomizovaných jedinců, ale jako princip zahrnující společenskou odpovědnost jedince. Jako zástupce příležitostí k rozvinutí osobnosti je uvedeno umožnění vzdělání individua (Møller – Albrechtsen, 2002: 8). Sociální liberalismus je dále přítomen v alternativním názvu strany, který se objevuje v jejích stanovách z roku 2010 hned v prvním paragrafu – Danmarks social-liberale parti.⁵⁸

Nejužitečnějším při ověření ideového směřování je pak kombinace Principiálního programu z roku 1997 (*Principprogram*) a konkrétních návrhů řešení jednotlivých politik. Z ideového programu z roku 1997 vyplývá víra ve společnost svobodných, odpovědných a kooperujících jedinců. Nepřítelem sociálních liberálů se pak stává nespravedlnost, upozaďování demokratických principů, chudoba a ničení životního prostředí. Na to je programu kladen obrovský důraz, když je hned v jeho úvodu nastíněna nadčasová hodnota ochrany podmínek pro život následujících generací (v konkrétních opatřeních se pak výrazně projevuje snaha o zelenou politiku).⁵⁹ Environmentální odpovědnost v kombinaci s ekonomickou vytváří ideu udržitelného rozvoje. Zde se může (avšak nemusí) promítat Rawlsův princip spravedlivého spoření, které musí zajistit takový kapitál, který přispěje k zachování základní spravedlivé struktury společnosti i pro příští generace. Jako u ostatních liberálů i zde se setkáváme s ideou společnosti uznávající svobodu myšlení, vyznání a konání. Chráněna musí být též lidská práva a práva menšin proti většině. Silný důraz je kladen na demokratismus, který je viděn jako nástroj pro udržení socioekonomicky koherentní společnosti. Každému občanu musí být poskytnuta rovná práva a reálné příležitosti k ovlivňování demokratického rozhodování, tj. k samovládě. Demokracie je chápána jako dialog mezi vládci a ovládanými, při rozhodování je

---

⁵⁸ Radikale B, Radikale Venstres Vedtægter, dostupné na: <http://www.radikale.dk/public/upload/Filer/RadikaleVenstreVedtaegter.pdf>, 2012-03-09.

⁵⁹ S obdobným důrazem na zelenou politiku (ochranu životního prostředí) jsme se mohli setkat už u Liberálních demokratů. Možné společné znaky v této oblasti jsou tak sledovány i v charakteristikách následujících politických stran.

prosazován princip subsidiarity a prvky přímé demokracie. Systém zásahů státu do chodu společnosti se nese v souladu se sociálně liberálním *ex ante* principem, kdy jsou sociální politiky a obdobná opatření směřována k poskytnutí příležitostí pro uplatnění vlastní snahy individua. Nezbytností pro rozvinutí individua (jeho připravenost na občanský život a zapojení se do pracovního procesu) a demokratický režim je garantované právo na (veřejné) vzdělání. Veřejné politiky mají být hrazeny především z výběru daní (např. daň majetková). Stát se v oblasti ekonomiky má chovat jako garant soutěživosti, stability a regulátor monopolů⁶⁰. Hodnoty liberalismu jsou pak viděny jako univerzální principy na celém světě a je též podporován systém mezinárodních organizací a práva, tj. spolupráce.⁶¹

Zpřesníme-li některé teze rozvinutím o další návrhy, vynikne sociálně liberální myšlení jasněji. V rezoluci z roku 2010 (*Resolutionsforslag*) se lze setkat s požadavkem příležitostí a svobod pro všechny a obranou demokracie se silnou občanskou společností (připodobněme k Dworkinově spoluúčastnické demokracii⁶²). Takového stavu lze dosáhnout jen prostřednictvím reformní politiky, kterou sociální liberálové prosazují.⁶³ Cílem reformy se může stát např. oblast rovnosti, která je chápána jednak jako rovnoprávnost, jednak jako rovnost příležitostí. Cestou mohou být úpravy v systému vzdělávání a trhu práce (rovnost žen a mužů).⁶⁴ Nuance rovných příležitostí se dále objevují v konkrétních politikách, např. z přístupu ke zdravotnictví lze vyčíst, že jedinec má právo na zdravý vstup do života, aby mohl naplno využít svého potenciálu a dosáhnout tak osobní seberealizace. Zdravotnictví tak musí být rovně

---

⁶⁰ Sociální liberálové se zastávají i tzv. Tobinovy daně z finančních transakcí bank, která je reakcí na současnou finanční krizi a má vytvořit nástroj zamezující spekulativním obchodům na mezinárodních trzích (Radikale B, *Resolutionsforslag*, Det Radikale Venstres Landsmøde 2010, dostupné na: <http://radikale.dk/public/upload/Filer/RVResolitionerLM2010.pdf>, 2012-03-09).

⁶¹ Radikale B, Principprogram, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?aid=42>, 2012-03-09.

⁶² Podobnosti může nasvědčovat i zmínka o hledání společného řešení (konsenzus) v otázce demokratického rozhodování namísto většinového principu, tj. spíše deliberace než jednostranné prosazování politik.

(Radikale B, *Demokrati*, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15235>, 2012-03-09).

⁶³ Radikale B, *Resolutionsforslag*, Det Radikale Venstres Landsmøde 2010, dostupné na: <http://radikale.dk/public/upload/Filer/RVResolitionerLM2010.pdf>, 2012-03-09.

⁶⁴ Radikale B, *Ligestilling*, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15243>, 2012-03-09.

přístupné všem.⁶⁵ Systém zdravotnictví musí být nastaven tak, aby z něj byly vyloučeny možné dopady socioekonomického postavení jedince na dostupnost péče. Zdraví umožňuje naplnění svobodné volby jedince (účinnou svobodu).⁶⁶ Příležitostí pro rozvoj potenciálu (a blahobyt) je i pro všechny dostupné veřejné školství. Proto je investice do vzdělávání jednou z priorit sociálních liberálů.⁶⁷ Dalším programem na vyrovnání příležitostí je vytvoření tréninkových programů pro nezaměstnané a znevýhodněné.⁶⁸ Daňová politika počítá se snížením daňové zátěže práce (nejvíce u nízko příjmových skupin), zvýšením úlohy zelených daní a zachováním daně z majetku (nemovitosti).⁶⁹ Výše zmíněný důraz na zelenou politiku se promítá v návrzích na podpory a regulace, které „umožní“ dánské společnosti přechod na obnovitelné zdroje energie a pro přírodu šetrné technologie.⁷⁰ Ve znamení ekologičnosti se nese i návrh na podporu veřejné dopravy, která má alternovat dopravu osobní.⁷¹

V porovnání s britskými Liberálními demokraty se v ideových dokumentech dánských sociálních liberálů hledají základní hodnotové teze o svobodě, rovnosti a spravedlnosti mnohem obtížněji. I tak je patrný důraz na svobodného a odpovědného jedince kooperujícího s ostatními ve společnosti a na rovnost příležitostí (především míněno v intencích vzdělání, zdraví a nediskriminace) umožňující nejen svobodné rozhodnutí, ale i plnou participaci na demokratickém fungování společnosti. Promítají se zde tedy myšlenky účinné svobody, pro kterou je podmiňující účinná rovnost, tj. sociálně liberální rovnost příležitostí. Jako příležitosti jsou v souladu s myšlenkami Dworkina považovány vzdělání a zdraví. Silně akcentovaný demokratismus je jednou z hlavních hodnot prolínajících se napříč dokumenty. Zde je patrný Rawlsův apel na zachování demokratické společnosti a Dworkinův koncept přímé

⁶⁵ Radikale B, Sundhed, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15247>, 2012-03-09.

⁶⁶ Radikale B, Vores Sundhed, dostupné na:

<http://www.radikale.dk/public/upload/Filer/Udspil/VoresSundhed.pdf>, 2012-03-09.

⁶⁷ Radikale B, Uddannelse, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15249>, 2012-03-09.

⁶⁸ Radikale B, Arbejdsmarked, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15233>, 2012-03-09.

⁶⁹ Radikale B, Økonomi og skat, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15252>, 2012-03-09.

⁷⁰ Radikale B, Klima og energipolitik, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15241>, 2012-03-09.

⁷¹ Radikale B, Trafikpolitik, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15248>, 2012-03-09.

spoluúčasti občanů na vládě. Kladně se k demokratismu, jako k nejlepší formě vlády, kloní i Dirk Verhofstadt. Demokratickou rovnost jako koncept zahrnující základní lidské potřeby a rovný přístup k rozvinutí osobnosti pak předkládá Elizabeth Anderson. Dále je zdůrazňována role vzdělání pro naplnění života jedince, které se v teoretických dílech sociálních liberálů často objevuje jako jedna z institucí ovlivňující směřování ke spravedlivé společnosti (Rawls, Dworkin, Barry, Anderson). Obdobně jako u Liberálních demokratů, jejich dánští „kolegové“ silně lpějí na prosazování zelené politiky a zahrnutí environmentálních otázek do ekonomiky.⁷²

3.3 Demokraté 66 (Democraten 66 – D66)

Další stranou, kterou lze považovat za zastávce sociálně liberálních hodnot jsou nizozemští Demokraté 66. Strana vznikla, jako tomu bylo v případě britských Liberálních demokratů, fúzí zastánců liberálních a sociálně demokratických myšlenek. Jak z názvu strany vyplývá, popudem k jejímu založení v roce 1966 byla reakce na stav nizozemského politického režimu. Ten se dle členů nově vzniklého subjektu měl více demokratizovat – mělo dojít ke zmenšení vzdálenosti mezi občany a jejich zástupci a také ke zvýšení vlivu občanů na politický proces.⁷³ V současnosti se sama strana ve svých stanovách definuje jako sociálně liberální s meritem pozornosti na vytvoření otevřené demokratické společnosti svobodných, rovných a odpovědných jedinců.⁷⁴

Krátkým pohledem do historie volebních výsledků zjistíme, že průměrný zisk strany v posledních pěti volbách (2003 a 2010 předčasné

---

⁷² Zde vyvstává otázka, zda by bylo možné zařadit tento specifický okruh politik do charakteristických vlastností sociálně liberálních stran. Vzápětí musím dodat, že k odpovědi na takto položenou otázku je třeba více informací než těch z programových dokumentů vybraných stran a vyžádala by si samostatný výzkum zahrnující např. sledování tendencí v souvislosti s výrazným vzestupem počtu environmentálních témat ve sféře politických témat, se vznikem zelených politických stran, s dlouhodobým sledováním ideových základů sociálního liberalismu a politik prováděných sociálně liberálními stranami. Vzhledem k primárnímu zaměření této práce na vztah hodnot jako je rovnost, svoboda, spravedlnost a demokracie bych toto téma rád poskytl pro volné zamyšlení či jako námět na novou studii.

⁷³ D66.nl, A brief sketch of the party history, identity and ideas of Democraten 66 (D66), dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/a_brief_sketch_of_the_party#pl, 2012-03-12.

⁷⁴ D66.nl, D66 Statuten en Huishoudelijk Reglement, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/statuten_en_huishoudelijk, 2012-03-11.

volby) se pohyboval na hranici 5,5% s kritickým bodem 1,96 (2006) a 8,99 (1998).⁷⁵ Demokraté 66 se v průběhu let devadesátých stali součástí hned tří vládních koalicí. V letech 1994-2002 dvakrát spolupracovali se sociálními demokraty a liberály (pravíkoví) a 2003-2006 s křesťanskými demokraty a liberály. V posledních volbách do dolní komory parlamentu získali Demokraté 66 6,98%⁷⁶ hlasů a v současnosti jsou stranou opoziční.

Vrátíme-li se k ideologické charakteristice strany, tak kromě sebeidentifikace jako strany sociálně liberální může jako základ sloužit pětice tezí, která generalizuje myšlenky dále rozvedené ve volebním programu z roku 2006. Jedná se o pět principů pro výkon sociálně liberální politiky. Volně je lze uvést jako: 1. víra v individualismus (schopnost samostatného vývoje) a potřeba vlády pro poskytnutí prostoru k rozvinutí tvořivosti a talentu individua, 2. liberální internacionalismus v podobě mezinárodní (ekonomické) spolupráce a mírového soužití národů, 3. rovnost jedinců a sdílení bohatství společnosti – vláda má umožnit svobodný rozvoj osobnosti jedince, co nejvíce občanů se má podílet na společenské spolupráci vedoucí k bohatství každého, společnost má odpovědnost za sociálně a ekonomicky znevýhodněné jedince, 4. udržitelný rozvoj – šetrnost k životnímu prostředí, tj. zastavení „vykořisťování“ přírody, 5. svoboda a rovnost pro všechny nehledě na rozdíly, tj. univerzalizmus liberálních hodnot a lidských práv.⁷⁷

Ke konkretizaci ideových postojů a navrhovaných politik využijeme materiálů z webu Demokratů 66 (výchozí informace) a k doplnění poslouží programové dokumenty strany (*D66's 2006/2010 election programme* – anglická verze, *Verkiezingsprogramma 2010, Plan2020*). Jako úvod uvedme obecné teze o společnosti. Základem společnosti jsou

---

⁷⁵ European Election Database, Dataset: Netherlands: Parliamentary Election 1994-2010, dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/NLPA1998_Display&node=0&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/NLPA1998_Display_C1&top=yes, 2012-03-12.

⁷⁶ European Election Database, Dataset: Netherlands: Parliamentary Election 2010, dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/NLPA2010_Display&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/NLPA2010_Display_C1&top=yes, 2012-03-12.

⁷⁷ D66.nl, Five indicators of a progressive social-liberal vision, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/five_indicators/f=/vi86ir6brusd.pdf, 2012-03-12.

vzájemně interagující jedinci (neatomizovaná společnost), kteří jsou schopni řídit své životy. Demokraté 66 chtějí přinést řízení života jedinců (rozhodování a sním spjatou zodpovědnost) do jejich vlastních rukou. Jsou si ovšem vědomi nutnosti existence vlády, která plní některé jedince přesahující úkoly (bezpečnost apod.). Společnost má svým členům nabízet spravedlivou šanci na podílení se na jejím bohatství. To je generováno především tam, kde je dostupné kvalitní vzdělání a prostor pro podnikavost jedinců.⁷⁸ Všem jedincům ve společnosti musí být poskytnuty rovné příležitosti k osobnímu rozvoji a musí dojít k utlumení nespravedlivých rozdílů mezi nimi.⁷⁹

Spravedlivé šance můžeme parafrázovat jako spravedlnost příležitostí, resp. rovnost příležitostí (objevují se pod různými názvy v dílech všech teoretiků). S takto obecným definováním se sice přímo nesetkáváme, ale je patrné z postojů a návrhů k jednotlivým politikám. Mimo rovnoprávnosti (zaměřené třeba na nediskriminaci homosexuálů) se tak setkáváme se zmínkami např. o rovnosti příležitostí ke vzdělání, kdy je snahou minimalizovat znevýhodnění ve prospěch co největšího rozvinutí individuálních vloh jedince.⁸⁰ Vzdělání je chápáno jako nástroj umožňující jednak seberealizaci jedince a jednak učící ho respektu k občanským hodnotám, svému okolí, ostatním jedincům a odpovědnosti.⁸¹ Zároveň jsou vzdělání občané zárukou prosperity celé společnosti. Sektor vzdělávání se tak z pohledu stává prioritou plánovaného financování.⁸² V Plánu 2020 (*Plan2020*) je tak popsán záměr zvýšení investic do vzdělávání o 2,5 mld. eur, investování do odborné přípravy personálu škol a zavedení rovnosti příležitostí v podobě práva na vzdělání od brzkého věku dítěte (2,5 roku).⁸³ Další oblastí, kde je vyžadována rovnost je vyrovnávání pozic genderových skupin, tj. odstranění zažitého schématu rolí v rodině a plnohodnotné zapojení žen

---

⁷⁸ D66.nl, Anders ja, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/anders_ja, 2012-03-12.

⁷⁹ D66.nl, D66's 2006/2010 election programme, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/election_programme_2006_2010/f=vi86isqkhorh.pdf, 2012-03-12.

⁸⁰ D66.nl, Onderwijs, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/onderwijs_2, 2012-03-12.

⁸¹ D66.nl, Denkkader onderwijs, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/denkkader_onderwijs, 2012-03-12.

⁸² D66.nl, Onderwijs, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/onderwijs_2, 2012-03-12.

⁸³ D66.nl, Plan2020, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/plan2020_definitief/f=vifbh69q1awk.pdf, 2012-03-12.

do pracovního procesu (včetně vyrovnání platových podmínek).⁸⁴ I zdravotnictví lze chápat jako nástroj k udržení rovnosti příležitostí, neboť zdravý člověk má větší možnosti plně se účastnit života společnosti. Každý tak má právo na zdravotní péči.⁸⁵

Co se týče trhu, tak v oblasti zaměstnanosti je prioritou Demokratů 66 nikoli zajištění v nezaměstnanosti, ale umožnění jedinci navrátit se do pracovního procesu. Práce je totiž viděna jako nejlepší nástroj pro osobní rozvoj a plnou participaci ve společnosti. Jedním z konkrétních opatření je tak zkrácení doby a zvýšení výše výplaty dávek v nezaměstnanosti pro urychlení znovuzачlenění do pracovního procesu. Ten má být inovován o neustálé vzdělávání pracovníků a zlepšování jejich dovedností. Dále má dojít ke snížení daňové zátěže pro nízko příjmové skupiny.⁸⁶ Zakomponován je též institut minimálního příjmu pro „slabší“ členy společnosti.⁸⁷ Podpora by dle Demokratů 66 měla být poskytována i živnostníkům (a podnikatelům) a to ve formě daňových odpočtů a snížení byrokratické zátěže (odstraňování odrazujících komponent spojených se založením vlastního živobytí).⁸⁸

V oblasti finančních trhů je nutný dohled, tj. zvýšení dohledu nad finančními toky⁸⁹ a trh obecně má být pod dohledem vlády nastavující mantinely.⁹⁰ V souvislosti s ekonomikou je nutné dále zmínit záměr o radikální proměně nizozemské ekonomiky, která má „zezelenat“, aby došlo k vytvoření udržitelného rozvoje. V procesu „ekologizace“ má hrát silnou roli vláda především v podobě investičních pobídek, nastavování

---

⁸⁴ D66.nl, Werken, dostupné na: <http://www.d66.nl/d66nl/item/werken>, 2012-03-12.

⁸⁵ D66, D66's 2006/2010 election programme, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/election_programme_2006_2010/f=/vi86isqkhorh.pdf, 2012-03-12.

⁸⁶ D66.nl, Verkiezingsprogramma, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer_3/f=/viefyi112am4.pdf, 2012-03-12.

⁸⁷ D66. nl, Plan2020, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/plan2020_definitief/f=/vifbh69q1awk.pdf, 2012-03-12.

⁸⁸ D66.nl, Ruim baan voor ondernemerschap, zelfstandigen en ZZP-ers, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/ruim_baan_voor_ondernemerschap, 2012-03-12

⁸⁹ D66.nl, Verkiezingsprogramma, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer_3/f=/viefyi112am4.pdf, 2012-03-12

⁹⁰ D66.nl, Ruim baan voor ondernemerschap, zelfstandigen en ZZP-ers, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/ruim_baan_voor_ondernemerschap, 2012-03-12.

ekologických standardů a změny daňové politiky na zelenou daňovou politiku (důraz na reálnou zátěž životního prostředí).^{91 92}

Závěrem se zmiňme o důrazu na demokratismus a mezinárodní spolupráci. Demokraté 66 zastávají názor o roli vlády jakožto instituci sloužící nikoli překážející. Demokracie je viděna jako hodnota sama o sobě a také jako nástroj umožňující občanskou samovládu.⁹³ Součástí demokratizace je tak výrazná decentralizace moci státu a její přenesení na menší (lokální a regionální) jednotky.⁹⁴ V mezinárodní spolupráci se výrazně projevuje internacionalismus strany a důraz na liberální hodnotu spolupráce. Demokraté 66 jsou pro prohlubování spolupráce (ekonomicko-politické) v Evropské unii, která je viděna jako odpověď na výzvu globálního světa.⁹⁵

I přes, oproti britským a dánským sociálním liberálům, zvýšenou absenci obecných hodnotových tezí v dokumentech a materiálech Demokratů 66, lze nalézt několik styčných bodů svědčících o plnění některých vizí sociálně liberálního ideálytypu. Přítomna je např. myšlenka rovnosti příležitostí pro dosažení účinné svobody jedince, tj. umožnění seberealizace – účinná svoboda podmíněná účinnou rovností (garantovaný systém školství, zdravotnictví aj. – připomínají základní typy požadavky Dworkinovy teorie v podobě veřejného školství pro zmírnění sociální stratifikace a zdravotního pojištění vycházejícího z hypotetického pojištění). Spolupráce jedinců ve společnosti předznamenává vědomí odpovědnosti jedince za své činy, která je silně přítomná napříč texty, a respekt ke svým spoluobčanům – liberální respekt k ostatním společný všem teoretikům (práce s jedincem) a zároveň příklad Rawlsovy představy společnosti složené z jedinců. Patrná je i tendence k demokratismu, tj. důraz na samovládu občanů (decentralizace). Též je

---

⁹¹ D66.nl, Denkkader duurzaamheid, dostupné na:

http://www.d66.nl/d66nl/item/denkkader_duurzaamheid, 2012-03-12.

⁹² I v programu Demokratů 66 je stejně jako u předchozích dvou stran akcentována environmentální stránka života společnosti a nutnost péče o životní prostředí budoucích generací.

⁹³ D66, Denkkader kwaliteit van overheid, dostupné na:

http://www.d66.nl/d66nl/item/denkkader_kwaliteit_van_overheid, 2012-03-12.

⁹⁴ D66.nl, Minder taken bij het rijk, meer taken bij de gemeenten, dostupné na:

http://www.d66.nl/d66nl/item/minder_taken_bij_het_rijk_meer, 2012-03-12.

⁹⁵ D66.nl, Verkiezingsprogramma, dostupné na:

http://www.d66.nl/d66nl/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer_3/f=/vieyfi112am4.pdf, 2012-03-12.

přítomná inklinace k existenci společnosti svobodných, rovnoprávných a rovných občanů (zrovnoprávnění homosexuálních párů, rovné postavení žen a mužů, rovný přístup ke vzdělání aj.). V neposlední řadě přispívá k sociálně liberálnímu „hávu“ strany její sebeidentifikace s inkriminovanou ideologií a částečně i historické kořeny odhalující balanc mezi liberalismem a sociální demokracií.

3.4 Zares – sociálně liberální (Zares – socialno liberalni)

Abychom se nedrželi jen oblasti západní a severní části Evropy a neupřeli existenci sociálně liberálních politických stran i v jiných oblastech starého kontinentu, podívejme se na slovinský projekt Zares.

Jeho počátky se datují do nedávné minulosti roku 2007, kdy vznikl pod záštitou bývalého člena liberálních demokratů⁹⁶ Gregora Golobiče. Ve volbách, které následovaly hned další rok, se stali sociální liberálové Zaresu třetí největší parlamentní stranou a od roku 2008 do roku 2011⁹⁷, kdy vystoupili, byli členy vládní koalice spolu s vítěznými sociálními demokraty, liberálními demokraty a Demokratickou stranou důchodců Slovinska. V následujících volbách v roce 2011 se sociálním liberálům nepodařilo zopakovat svůj „triumf“ z roku 2008 v podobě zisku 9,37%⁹⁸ hlasů a s pouhými 0,7%⁹⁹ skončili mimo slovinský parlament.

Nyní se obraťme na ideový základ slovinských sociálních liberálů. Podle úvodních informací na serveru Zares je strana nositelem nových

---

⁹⁶ Liberálně demokratická strana (Liberalna demokracija Slovenije) vznikla transformací mládežnické komunistické organizace mládeže. Jedná se o (sociálně) liberální stranu, která v průběhu 90. let tvořila jádro slovinského centristického systému a byla součástí hned několika vlád. Z důvodu vnitřních neshod odešli ze strany někteří její členové a založili sociálně liberální Zares, který ve volbách v roce 2008 získal o více než 4% hlasů více než mateřská LDS. Domnělý trend nové strany byl však o tři roky později utlumen, když se Zares nedostal do parlamentu a LDS (též nezískala mandát) dosáhla lepšího výsledku (Hloušek – Kopeček, 2010: 136, 142).

Zares byl pro příklad sociálně liberální strany vybrán (oproti LDS) z důvodu jeho sebeidentifikace, vysokého zisku hlasů v předchozích volbách a novosti.

⁹⁷ The Slovenia Times, Zares Officially Leaves the Coalition, dostupné na: <http://www.sloveniatimes.com/zares-officially-leaves-the-coalition>, 2012-03-14.

⁹⁸ European Election Database, Dataset: Slovenia: Parliamentary Election 2008, dostupné na: http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/SIPA2008_Display&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/SIPA2008_Display_C1&top=yes, 2012-03-13.

⁹⁹ Parties and Elections in Europe, Slovenia, dostupné na: <http://www.parties-and-elections.de/slovenia.html>, 2012-03-13.

hodnot a nové politiky. Jejím záměrem je dosažení otevřené společnosti, ve které se občané budou aktivně podílet na tvorbě politického života země.¹⁰⁰ Sociální liberálové vycházejí z tradice evropského liberalismu, založeném na slavné hodnotové trojici svobody, rovnosti a bratrství a jsou zastánci pokroku a demokratismu. Důraz je kladen na tzv. otevřenou společnost, která má občanům umožnit svobodné konání směřující k jeho osobnímu i společenskému blahu. Dále je otevřenost ztělesněna přístupností politiky pro aktivní účast občanů (patrný je důraz na demokratismus charakteristický např. pro učení Dworkina, Anderson, Verhostadta aj.). Z toho důvodu je nutné chránit základní lidské svobody, práva a svobody v oblastech umožňující občanskou participaci (svoboda sdružování, tisku aj.). Ta je spatřována i v podobě umožnění veřejné debaty občanů nad aktuálními politickými otázkami (deliberace). Vysoce ceněna je pak role občanské společnosti jako kreativního prostředí přispívajícího k progresu celé společnosti. Sociální liberálové se nebrání přenosu řešení veřejných záležitostí na subjekty třetího sektoru v případě, že dokážou reálně alternovat činnost státu. Ten není viděn jako nepřítel, ale součást otevřené společnosti, kdy stanovuje pravidla fungování společnosti a je služebníkem občanů prostřednictvím realizace veřejných služeb odpovídajících požadavkům členů společnosti. Servis ze strany státu pak přispívá k vyrovnávání příležitostí individuů. Sociální liberálové tak kromě stanoviska politické rovnosti a rovnoprávnosti zastávají princip rovnosti příležitostí. Povinností společnosti, resp. státu, je pak v souladu s principem otevřené společnosti uskutečňovat sociální začleňování všech jedinců a umožnit jim účast na životě společnosti. Zároveň je nutné pomáhat těm, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni (nemocní, staří, nezaměstnaní aj.) a jejich příležitosti jsou nerovné s příležitostmi ostatních. Kdyby totiž nedošlo ke kompenzaci nerovností, byli by tito jedinci neschopní dosáhnout své svobody. Veřejné služby se ovšem nesmí stát živatelem znevýhodněných a musí nalézt rovnováhu mezi osobní odpovědností jedince a skutečnými okolnostmi jeho života. Zde se nutně dostáváme opět k otázce zásahů státu do života společnosti a

---

¹⁰⁰ Zares, O stranki, dostupné na: <http://www.zares.si/o-stranki/>, 2012-03-14.

fungování trhu. Stát poskytující asistenci jedincům přirozeně provádí transfery zdrojů napříč společnostmi k těm, kteří potřebují pomoc. Mimo to má vykonávat jen politiky ve věci uchopitelného veřejného zájmu a míra zásahů státu do života společnosti má odpovídat nezbytné nutnosti. Má však zároveň respektovat zásadu volného trhu, který je pro společnost prospěšný, a regulovat jen tam, kde je to nutné, např. v záležitosti případné tvorby monopolů. Pružně se pak sociální liberálové staví k privatizaci, která není zamítnuta ani jednoznačně přijata. Rozhodujícím kritériem o postoji k ní je její prospěšnost (dostatečná efektivita a kvalita) pro fungování privatizovaného sektoru veřejné politiky.¹⁰¹

Zares v souladu s liberálními hodnotami oceňuje lidskou rozmanitost a zároveň zastává stanovisko univerzalizmu lidských práv a svobod. Svoboda je zároveň spjata s odpovědností, neboť lidské konání má dopady nejen na ostatní bytosti, ale i na prostředí, ve kterém žije. Zde se projevuje stejně jako u předchozích politických stran důraz na dosažení trvale udržitelného rozvoje a environmentální šetrnost. Sociální liberálové ze Zaresu zastávají princip mezigenerační společenské smlouvy, která zavazuje předchozí generace k odpovědnému chování a přinejmenším zachování stávajícího stavu životního prostředí pro své následovníky. K tomu má přispět rozvoj obnovitelných zdrojů energie, mezinárodní spolupráce na vývoji nových technologií, přechod společnosti na energeticky úsporný způsob hospodářství. Ekologie se pak dotýká i změny v daňové politice státu. Ten má přejít od daní zatěžujících práci na daně zelené (obdobně jako u dánských a nizozemských sociálních liberálů).¹⁰² Plánované státní investice do zelených technologií v hodnotě 1% HDP dále vytvoří ekonomický stimul v podobě tvorby nových pracovních míst.¹⁰³

Obecně se sociální liberálové zastávají výrazné úpravy současného ekonomického systému nastaveného neoliberálními proudy. Můžeme říci, že volají po jeho alternaci kvůli nedostatečné citlivosti v oblasti sociální,

---

¹⁰¹ Zares, Ustanovna programska izjava,

dostupné na: http://www.zares.si/wp-content/uploads/ustanovna_programska_izjava.doc, 2012-03-14.

¹⁰² Tamtéž, 2012-03-14.

¹⁰³ Zares, Programske PRIORITETE za mandat 2011-2015, dostupné na: <http://www.zares.si/programske-prioritete-za-mandat-2012-2016/>, 2012-03-14.

rovnosti a vztahu k životnímu prostředí. Neoliberální systém je obviňován z omezenosti způsobené svou zaměřeností na profit a růst. Zares předkládá model založený na rozvoji lidské tvořivosti, motivaci k práci prostřednictvím zapojení zaměstnanců do politiky podniku a zelenání ekonomiky vedoucí k její udržitelnosti. Konkrétní opatření jsou: výše zmíněné investice do zelených technologií, koncept korporátní společenské odpovědnosti, podpora lokálních podniků (místní firmy), spoluvlastnictví firmy zaměstnanci¹⁰⁴ aj. Na mezinárodní úrovni se pak Zares staví za zavedení daně z finančních transakcí prosazované Evropskou komisí.¹⁰⁵

Podíváme-li se na konkrétní návrhy, je v oblasti pracovního trhu prosazována myšlenka aktivní politiky zaměstnanosti (provoz tréninkových kurzů, snaha o návrat do pracovního procesu), dále je požadováno zpružnění pracovního trhu (diverzifikace pracovních poměrů – částečný úvazek, volná pracovní doba, práce z domova aj.) a adresný systém sociálního zabezpečení.¹⁰⁶ Zde se počítá se zavedením univerzálního základního příjmu vypláceného měsíčně.¹⁰⁷ U této položky není přesně jasná forma, nicméně i tak lze hovořit o jakémisi univerzálním příjmu, o kterém se někteří teoretici zmiňují – podobnost s Brianovým základním příjmem či vize Ackeramana a Alstott. S prací souvisí i míra zdanění, ve které sociální liberálové hodlají přidat čtvrté daňové pásmo (posílení progresivity) pro vyšší příjmové skupiny. Zároveň má dojít k regulaci rozdílné výše mezd, kdy nejvyšší a nejnižší z nich budou v poměru maximálně 10:1. Reformě neujde ani státní sektor, kdy je plánována redukce ministerstev, státních zaměstnanců a obecně byrokratické zátěže.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Více ke sdílenému vlastnictví v dokumentu o ekonomické demokracii *Zares za ekonomsko demokracijo* (Zares, Zares za ekonomsko demokracijo, dostupné na: <http://www.zares.si/ekonomsko-demokracija-in-druzba-znanja/>, 2012-03-14).

¹⁰⁵ Zares, Manifest za odgovorno ekonomijo, dostupné na: <http://www.zares.si/manifest-za-odgovorno-ekonomijo/>, 2012-03-14.

¹⁰⁶ Zares, Ustanovna programska izjava, dostupné na: http://www.zares.si/wp-content/uploads/ustanovna_programska_izjava.doc, 2012-03-14.

¹⁰⁷ Zares, Programski dokument stranke Zares za obdobje 2011 – 2015, dostupné na: <http://www.zares.si/program/#konkurencnogospodarstvo>, 2012-03-14.

¹⁰⁸ Zares, Programske PRIORITETE za mandat 2011-2015, dostupné na: <http://www.zares.si/programske-prioritete-za-mandat-2012-2016/>, 2012-03-14.

V oblasti školství je prosazován princip rovných příležitostí, neboť jen jeho zpřístupnění všem, nezávisle na socioekonomických a jiných podmínkách, může přispět k naplnění lidské svobody.¹⁰⁹ Vzdělání je viděno i jako prostředek pro budování konkurenceschopné společnosti. Má tak dojít k propojení vzdělávání, inovací a podnikání.¹¹⁰

V souladu se sociálně liberálními hodnotami se programové dokumenty slovinského Zaresu dotýkají výrazně nutné asistence znevýhodněných pro zajištění realizace jejich svobody, tzn. vytvoření účinné rovnosti pro realizaci účinné svobody, konkrétně pak můžeme s ohledem na roli znevýhodnění mluvit o Rawlsově kompenzaci nejméně zvýhodněných ve společnosti. Přítomný je důraz na rovnoprávnost a rovnost příležitostí (školství, kompenzace nevýhod aj.). Zároveň je patrná snaha o zachování rovnováhy mezi odpovědností jedince a nezávislými okolnostmi jeho bytí – sociálně liberální vyvážení mezi osobní odpovědností a náhodnou okolností (sociální původ, zdraví apod.), která znevýhodňuje a měla by být nějakým způsobem ošetřena. Společenská redistribuce je zajišťována adresným systémem řízeným státem, který zároveň plní funkci regulátora trhu – stát pomáhající nikoli omezující. Připuštěna je však samosprávná role občanské společnosti a možné řízení veřejných záležitostí prostřednictvím neziskových organizací. Váha je také kladena na umožnění participace (aktivní role) občanů na formování veřejných politik.

3.5 Sociálně liberální strany a ideálytyp

V úvodu práce bylo v souvislosti s možností obdobné existence politické strany v České republice operováno s pojmem sociálně liberálních politických stran v Evropě. V této kapitole byla nastíněna jejich možná profilace a soulad s hodnotovým základem sociálního liberalismu. Rovina nastavení ideálytypu, která se pohybuje v intencích politicko-filosofické debaty a častá nemožnost zisku koherentní a jednoznačné

---

¹⁰⁹ Zares, Programski dokument stranke Zares za obdobje 2011 – 2015, dostupné na: <http://www.zares.si/program/#konkurencnogospodarstvo>, 2012-03-14,

¹¹⁰ Zares, Ustanovna programska izjava, dostupné na: http://www.zares.si/wp-content/uploads/ustanovna_programska_izjava.doc, 2012-03-14.

hodnotové orientace politických stran vedou k pouhému přiblížení se nastíněného programu sociálního liberalismu. Přesto je v používání pojmů, obrátů a vztahů mezi jednotlivostmi v materiálech stran patrná jejich spřízněnost se základní sociálně liberální orientací. Kromě všudypřítomné rovnoprávnosti a rovnosti příležitostí je patrný např. i důraz na demokratismus, nekonfliktnost vztahu jedince a společnosti a do jisté míry (míra nutnosti zajištění základního servisu a transferu ve prospěch spravedlnosti) i prospěšnost přítomnosti státu (funguje i jako regulátor tržních „excesů“). Zajímavý je pak silný důraz na udržitelnost rozvoje a zelenání ekonomik u všech čtyř představených politických stran. Ovšem, jak již bylo zmíněno, tento aspekt politiky sociálně liberálních stran vyžaduje bližší prozkoumání, které není objektem této práce. Mám-li se pokusit o odhad přítomnosti zelené politiky přítomné u sociálně liberálních stran, mohu předestřít několik odlišných domněnek. Jednak se může jednat o pokus liberálů obnovit svůj progresivní háv z doby, kdy byli těmi, kdo prosazoval liberalizaci politických systémů. Dále se může jednat o hlouběji ukotvený aspekt vycházející z filosofického přesvědčení o spravedlivém spoření u Johna Rawlse. Nebo, jak bylo naznačeno u slovinských sociálních liberálů, se může jednat o odpovědnost, která byla přenesena z oblasti lidské (odpovědnost vůči ostatním) do oblasti prostředí života člověka.

V následující kapitole využijeme poznatků jak z části teoretické, tak i té „praktické“ a pozornost bude věnována přítomnosti sociálně liberálního ideáltypu v České republice a jeho případnému promítnutí na půdě PSP ČR.

4. Možnost uplatnění sociálního liberalismu v České republice

V této závěrečné kapitole se nejprve věnujme krátkému historizujícímu mapování českého stranického systému s důrazem na hledání liberálních či lépe řečeno potenciálních sociálně liberálních politických formací. Pro tento účel zvolme, jak už bylo ostatně v úvodu zmíněno, sféru programatiky a hodnotové orientace jednotlivých stran, tzn. vyhneme se samotnému chování aktérů. Tak vytvoříme úvod do problematiky liberalismu v České republice tím, že dojde k ověření (ne)přítomnosti sociálně liberálních hodnot v podobě v minulosti existujících politických subjektů (a jejich případných následovníků).

Zaměřením na minulost dochází k přirozené selekci (nutné redukci) politických stran, jelikož ověřovat soulad všech se sociálně liberálním ideáltypem by byl úkol vzhledem k jasné profilaci některých stran nadbytečný (tudíž pro čtenáře jen zbytečně obtěžující), zároveň pro autora téměř nemožný (vzhledem k počtu politických stran a hnutí v České republice). U vytipovaných politických stran je obdobně jako v předchozí kapitole o evropských stranách sledována jejich ideová korespondence s osmibodovým politicko-filosofickým hodnotovým aparátem sociálního liberalismu a jejich programové směřování, ve kterém by se zakotvenost měla odrazit.

Následně se přesuneme na půdu PSP ČR, kde je u vybraných politických stran pozorována případná ideová podobnost se sociálním liberalismem. Tím dojde k vytvoření prostoru k zodpovězení dalších otázek uvedených v úvodu, tj. otázky po prostoru pro sociálně liberální stranu na půdě PSP ČR.

4.1 Sociální liberalismus na české stranické scéně?

Jako výchozí bod pro identifikaci pokusů o tvorbu liberálně směřujících subjektů v českém politickém systému použijme období změny politického režimu v roce 1989. Využití zlomové etapy českých dějin je snadno ospravedlnitelné z hlediska uvolnění politického systému

ve smyslu možnosti plnohodnotného rozvinutí alternativ (nových politických hnutí a stran) ke stávajícím politickým strukturám a též z hlediska symbolického a faktického (období nastávající liberalizace a demokratizace).

Kromě vzniku nových aktérů na politické scéně, byla patrná tendence k obnově a transformaci některých z nich (v podobě zániků a vytváření nástupnických subjektů). Hovořit v případě liberalismu o možnosti výrazné návaznosti na období předcházející komunistické nedemokracii se vzhledem k modifikacím předválečného liberalismu a převažujícím odlišným ideologiím v českých zemích nedá hovořit. Nelze však nijak popřít přítomnost liberálů uvnitř antikomunistické opozice v období nedemokracie (Hloušek – Kopeček, 2010: 134-136). Právě ti představovali jeden z ideových proudů tak pestrého opozičního hnutí, jakým bylo Občanské fórum (OF), kde se spolu setkávali názory jdoucí od konzervativního až ke krajně levicovému myšlení.

Odlišné názory na směřování OF se projeví výraznou polarizací na ekonomicky zaměřené liberály vedené Václavem Klausem a spíše sociálně orientované liberály. Neshody vyvrcholily v roce 1991 rozkladem OF, kdy se jeho nástupnickými subjekty stala pravicová neoliberální Občanská demokratická strana (ODS) a Občanské hnutí (OH) situující se do středu politického spektra (členové hnutí se mimo sociálních liberálů řadili mezi příznivce dalších ideologií) (Hloušek – Kopeček, 2010: 138-139). Centristická a převážně liberálně orientovaná formace OH se i tak v průběhu své existence potýkala s problémy jasného vymezení svého směřování. Vodítkem pak může být úsilí OH o vstup do Liberální internacionály. Dále se před volbami roku 1992 OH deklarovalo jako nástupce OF a pokračovalo ve vymezování vůči pravicové ODS. I přes tyto snahy o čitelnost a personální obsazení (ve vedení: Jiří Dienstbier, Pavel Rychetský, Martin Bursík) se hnutí po volbách nedočkalo zastoupení v České národní radě. Reakcí na neúspěch byla přeměna OH na politickou stranu a přijetí programu s akcentem na lidské svobody a environmentální koncepci udržitelného rozvoje (Pšeja – Mareš, 2005: 1669-1674).

Slabost a frakcionářství OH dospěly ke změně na liberální subjekt Svobodní demokraté (OH) (později došlo k vypuštění odkazu na bývalé OH), který se snažil vytvořit alternativu ke stávajícímu socialismu a konzervatismu, tj. vytvořit třetí vrchol ideologického trojúhelníku. Svobodní demokraté (SD) se pak roku 1994 stali členy Liberální internacionály. Nicméně ani transformace OH do SD, vzhledem ke klesajícím preferencím, nepřispěla k výraznému posílení liberálního tábora v České republice. SD se tak neúspěšně snažila navázat spolupráci se subjekty Liberálně sociální unie (LSÚ) a Českomoravská strana středu (ČMSS). Následně v roce 1995 došlo ke spojení SD s Liberální stranou národně sociální (LSNS) a vytvoření SD-LSNS (Pšeja – Mareš, 2005: 1674-1676). Do voleb v roce 1996 šla SD-LSNS s tezemi hájícími sociálně tržní hospodářství za podmínek udržitelného rozvoje, vytvoření samosprávné společnosti s aktivní občanskou společností a ekonomická opatření respektující lidskou důstojnost.¹¹¹ Vyžadován byl též prvek solidarity s (obecně řečeno) znevýhodněnými, zavedení ekologicky šetrné ekonomiky a podpora evropské integrace. Méně (sociálně) liberálně již vyznívají věty pracující s pojmem společenských stavů.¹¹² Kandidáty strany byly např. Jiří Dienstbier, David Rath či Martin Bursík. Postupně ve straně výrazně převládl proud vycházející původně z LSNS a strana byla přejmenována na Českou stranu národně sociální (ČSNS), na což členové bývalé SD reagovali odchodem ze strany (Šedo, 2005: 1460).

Z odchozích členů SD-LSNS, resp. z části bývalých členů SD byla následně v roce 1998 zformována Strana pro otevřenou společnost (SOS), která tak výrazným způsobem navazuje na SD. Do jejích řad vstoupili i někteří lidé z OH a OF (Pšeja – Mareš, 2005: 1676-1677). Sama SOS pak uvádí jako své zakladatele skupinu bývalých členů OH.¹¹³ Kandidáti strany pravidelně usilují o zisk mandátů v komunálních a

---

¹¹¹ SD-LSNS, Co hájíme, dostupné na: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SD/3page.htm>, 2012-03-21.

¹¹² SD-LSNS, Co prosazujeme, dostupné na: <http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SD/4page.htm>, 2012-03-21.

¹¹³ V *Programu Strany pro otevřenou společnost* se pak vyskytuje zmínka o návaznosti na OF a SD (Strana pro otevřenou společnost, Program Strany pro otevřenou společnost, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/program/program-sos>, 2012-03-22).

krajských volbách¹¹⁴. Na parlamentní půdě je SOS zastoupena v Senátu, kde v roce 2006 uspěla nestranická kandidátka Soňa Paukrťová.¹¹⁵ Nejsilnější pozice SOS zastává v rámci Libereckého kraje. Strana je členem Evropské demokratické strany (EDS) a sebeidentifikuje se jako liberálně ekologická politická strana.¹¹⁶

V případě explicitního vyjádření zastávané ideologie jsou zmíněny liberalismus, sociální liberalismus a environmentalismus. SOS usiluje, jak bylo též patrné u Demokratů 66 a Zares, o rozkvět otevřené tolerantní společnosti. Další podobností s evropskými formacemi je důraz na udržitelný rozvoj společnosti (ekologický prvek). Velká role je pak přikládána i aktivitám občanské společnosti, investicím do vzdělání, podpoře rodin a průhlednosti politických procesů.¹¹⁷

Získání povědomí o případné podobnosti hodnotové a programové orientace s evropskými subjekty a ideálytem je možné na základě stanov Strany pro otevřenou společnost a dokumentu *Program Strany pro otevřenou společnost*. V prvním z nich se setkáváme s formulací: „*Chceme, aby česká společnost zajišťovala rovné podmínky života všem občanům. Každý má mít dost životního prostoru k realizaci svého talentu a svých schopností, pokud stejný prostor přeje a ponechává i ostatním*“¹¹⁸ Z textu lze vyčíst, parafrází řečeno, požadavek rovnosti příležitostí a svobody seberealizace (účinná svoboda). Další pasáž, („*Chceme svobodnou společnost, která dokáže sloučit individuální tvořivost s odpovědností vůči druhým lidem a vůči životnímu prostředí. Za nejlepší vzpruhu individuální tvořivosti považujeme soutěž. Soutěž mezi jedinci na*

---

¹¹⁴ Ve volbách na komunální, krajské a parlamentní úrovni spolupracovala SOS dlouhodobě se Stranou zelených (SZ). V současnosti, tj. pro volby konané v roce 2012 se SOS dohodla na spolupráci se stranou Suverenita – Blok Jany Bobošíkové, která je vedením strany odůvodňována podobností programového směřování (Strana pro otevřenou společnost, Partner: Suverenita Jany Bobošíkové, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/uvod/140-partner-suverenita-jany-boboikove>, 2012-03-23).

¹¹⁵ V první kole volby získala kandidátka SOS druhý největší počet hlasů 29,82% (první postupující kandidát z ODS získal 36,93%) a v druhém kole zvítězila s výsledkem 52,94% hlasů (Volby.cz, Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 20.10. - 21.10.2006, Obvod: 35 - Jablonec nad Nisou, dostupné na: <http://volby.cz/pls/senat/se2111?xjazyk=CZ&xdatum=20061020&xobvod=35>, 2012-03-22).

¹¹⁶ Strana pro otevřenou společnost, Historie, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/onas/historie>, 2012-03-22.

¹¹⁷ Strana pro otevřenou společnost, Vízitka, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/onas/vizitka>, 2012-03-22.

¹¹⁸ Strana pro otevřenou společnost, Stanovy Strany pro otevřenou společnost, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/program/stanovy-sos>, 2012-03-22.

trhu příležitostí však musí mít svá pravidla daná zásadami sociální spravedlnosti a trvale udržitelného způsobu života¹¹⁹) přináší prvek odpovědnosti vůči ostatním členům společnosti, sociální spravedlnosti a liberálního principu soutěže. Jako přídavek k plnění bodů sociálně liberálního ideáltypu je přítomna environmentální odpovědnost, která se již dříve objevila u všech představených evropských sociálně liberálních. Prvek demokratismu, resp. občanství je znázorněn požadavkem silnější participace občanské společnosti na věcech veřejných.¹²⁰ Demokratismus je dalším ze sociálně liberálních charakteristik, jak můžeme vidět v případě Rawlsova učení, Dworkinovy spoluúčastnické demokracie (demokracie zahrnující deliberaci, větší vliv občanů na rozhodování) či v případě Elizabeth Anderson, která přímo hovoří o větší aktivitě občanské společnosti a participaci občanů.

Druhý dokument je rozdělen do tří stručných kapitol: občanská společnost, udržitelný rozvoj a globální odpovědnost. Opět se zde setkáváme s důrazem na otevřenou společnost, která se řídí demokratickými principy a umožňuje plné rozvinutí svobodných odpovědných individuí. Role státu ve společnosti je doplněna důrazem na působení občanské společnosti. Zároveň je požadován demokratismus s akcentem na participaci a samovládu. Stejně jako u evropských sociálně liberálních stran je přítomna zmínka o odpovědnosti současníků k budoucím generacím, a proto je prosazován udržitelný rozvoj, který se promítne do oblasti ekonomické v podobě přechodu ze zdanění práce na daně zelené, investiční podporou do ekologie, ekologicky šetrnou dopravou atd. Globální odpovědnost je pak viděna jako vědomí sounáležitosti v rámci světového společenství obnášející podíl na řešení globálních výzev.¹²¹

Jako další z dokumentů by mohl sloužit tzv. *Celorepublikový program SOS*, který na svých webových stránkách umístila frakce SOS Platforma pro obnovu a dialog. V něm jsou formulované obdobné tematické

---

¹¹⁹ Strana pro otevřenou společnost, Stanovy Strany pro otevřenou společnost, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/program/stanovy-sos>, 2012-03-22.

¹²⁰ Tamtéž, 2012-03-22.

¹²¹ Strana pro otevřenou společnost, Program Strany pro otevřenou společnost, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/program/program-sos>, 2012-03-22

požadavky jako v popisovaném programu SOS. Navíc se zde setkáváme s výkladem úlohy státu, který má sloužit jako antimonopolní strážce a zajišťovatel veřejných služeb (školství, zdravotnictví, sociální zabezpečení). V oblasti daňové je navrhována daňová progrese a trend zelenání daní (ekologičnost a podpora pracovních míst). Ekonomika musí vytvářet podmínky pro realizaci občanů nehledě na jejich sociální původ. V rámci politického režimu prosazuje program Platformy vyšší míru participace občanů.¹²²

Z programových dokumentů SOS tak nápadně vyplývá deklarované ovlivnění sociálním liberalismem. Jsou patrné jak prvky samotného ideálytypu v podobě účinné svobody, demokratismu, zásahů státu, odpovědnosti jedince vůči svému okolí apod., tak podobnosti s evropskými stranami (důraz na samovládu, udržitelnost rozvoje, omezená role státu aj.). SOS se tak svou návazností na OF, OH, SD a svými tezemi stává hodnotným ideovým „produktem“ formování liberálního tábora v Česku, který je odlišitelný od neoliberalismu, resp. stran oživujících prvky klasického liberalismu. Odlišnost spočívá např. ve větším důrazu na sociální spravedlnost v oblasti soutěže mezi jedinci, svobodě chápané jako účinné, významnější úloha státu (umožňující stát, nikoli bránící) aj.

Na české stranické mapě se objevily i další subjekty, které by bylo vhodné nějakým způsobem reflektovat (samozřejmě se nejedná o vyčerpávající analýzu přítomnosti sociálně liberálních idejí, ale spíše o ověření jejich přítomnosti). Jestliže byla řeč o LSNS, zmiňme se o hnutí, ve kterém byla strana pod starým jménem Československá strana socialistická (ČSS) zapojena. Jednalo se o tzv. Liberálně sociální unii (LSÚ) (1991 registrována jako politické hnutí), která sdružovala již zmíněné socialisty, Zemědělskou stranu (ZS), Hnutí zemědělců (HZ) a Stranu zelených (SZ). Podle Pšejji a Mareše (2005: 1667) nelze z hlediska ideového směřování považovat LSÚ za subjekt liberální orientace. Nejasnost jen dále podporuje pestrost jeho složení, které

---

¹²² Strana pro otevřenou společnost, Celorepublikový program, dostupné na: <https://sites.google.com/site/stranaos/project-definition>, 2012-03-23.

jednoznačnému směřování nijak nepřispívalo. Zmínka o LSÚ, která se účastnila voleb v roce 1992 se ziskem 6,52%, je však namístě (Šedo, 2005: 1459). Důvodem je tehdejší přítomnost SZ, neboť jestliže se ztotožníme s tvrzením Hlouška a Kopečka o propojení environmentální a sociálně liberální ideologie v SZ za příchodu Martina Bursíka do vedení strany (Hloušek – Kopeček, 2010: 99), nacházíme v LSÚ další ze „zárodečných bodů“ liberálně orientované politické formace. LSÚ, která se po odchodu ČSS a SZ transformovala na politickou stranu s individuálním členstvím, se v průběhu 90. let pokoušela spolu s ZS o vytvoření středolevé politické strany. Vyvrcholením bylo sloučení obou subjektů s dalšími malými středovými stranami a vytvoření Českomoravské unie středu (ČMUS). Fakticky tak došlo k rozpuštění LSÚ v ČMUS (Mareš – Pšeja, 2005: 1609-1610).

Nyní se již zaměříme na vystoupivší SZ – její volební úspěch a ideové zakotvení. SZ se poprvé od své samostatné existence dostala na půdu PSP ČR v roce 2006, kdy získala 6,29%¹²³ hlasů. Do té doby byla zastoupena na nižších úrovních samosprávy a v Senátu ČR. V současnosti strana působí opět mimo PSP ČR. V rámci identifikace ideového směřování jsou využity následující dokumenty: *Stanovy Strany zelených, Vize ekologické demokracie, politický program 2003, Volební program 2006-2009, Volební program 2010 a Ekonomický program 2010*. Samozřejmě, že dominující myšlenkou v programových materiálech je environmentalismus, avšak zaměříme se na mapování sociálně liberálních aspektů (naznačených Hlouškem a Kopečkem).

Stanovy strany se hlásí k tzv. ekologické demokracii, kterou lze definovat jako kombinaci otevřené společnosti a udržitelného rozvoje. Jedná se o kombinaci prvků, jako jsou lidská a občanská práva (a liberální univerzalizmus), environmentální udržitelnost, demokratismus, budování vzdělanostní společnosti, sociální spravedlnost a vědomí globální odpovědnosti.¹²⁴ Heslo již konkrétnějšího textu, tj. Vize

---

¹²³ Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. - 3.6.2006, dostupné na: <http://volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>, 2012-03-23.

¹²⁴ Strana zelených, Stanovy Strany zelených, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/strana/dokumenty/stranicke-predpisy/stanovy-strany-zelenych>, 2012-03-23.

ekologické demokracie, je pak kvalita života (objevuje se i v dalších programových dokumentech strany). Pod ním se skrývají např. jistota práv jedinců, možnost aktivní participace občanů (role občanské společnosti) aj. Obecně je akcent kladen na demokratické fungování společnosti (prosazování referenda, principu subsidiarity) s výrazným podílem mimovolební (permanentní) aktivity občanů v politickém procesu. Jako jeden z bodů naplňujících ducha sociálního liberalismu pak lze označit důraz na spravedlivou společnost, ke které je třeba nejen rovnoprávnosti, ale i zajištění důstojného a kvalitního života jedinců. K tomu má napomoci systém spravedlivé sociální politiky a kompenzace znevýhodněných osob. Samozřejmostí je pak ochrana před jakýmkoli druhem diskriminace. Součástí textu jsou i vize konkrétních politik, které se výrazněji neliší od těch uvedených ve volebních programech.¹²⁵

Program z voleb roku 2006 se tak vyjadřuje ke školství, které musí být volně přístupné, tj. bez plateb zatěžujících rodiny a bez přijímacích řízení na střední a vysoké školy. Obdobně u zdravotnictví je nutné nastavení standardu, který bude dostupný všem a bude hrazen z povinného odvodu zdravotního pojištění. V programu se setkáváme i s požadavkem rovnosti příležitostí jako stimulem pro uplatnění lidského potenciálu. Pochopitelná je pak zamýšlená podpora znevýhodněným (nemocní, staří atd.). Antidiskriminačnímu diskurzu odpovídá i požadavek genderové rovnosti. K realizaci rovných příležitostí má sloužit systém sociálních politik¹²⁶, které jsou spíše opěrnou kostrou než chlebobárným prvkem. Jejich rolí je zajistit soběstačný život jedince ve společnosti prostřednictvím garance určitých veřejných služeb (vzdělávání, zdravotnictví apod.). Obdobně jako evropští sociální liberálové počítá SZ se zpružněním pracovního trhu (zkrácené úvazky apod.) a podporou vzdělávacích programů. Stát se také má zaručit za podporu rodin s dětmi, kdy socioekonomické postavení

---

¹²⁵ Strana zelených, Vize ekologické demokracie, politický program 2003, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/vize-2003.pdf>, 2012-03-23.

¹²⁶ Sociální služby je dle SZ možné v některých případech provádět prostřednictvím soukromého sektoru, neziskového sektoru či jejich kombinací se službami státu (Strana zelených, Volební program 2006-2009, dostupné na: <http://strana.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/>, 2012-03-23).

rodiny nesmí mít vliv na rovné příležitosti dětí.¹²⁷ Další upřesnění a opatření doplňme z programu pro volby 2010: Zde se hovoří přímo o rovnosti příležitostí ve školství bez ohledu na původ dítěte. Koncept vzdělávání se nemá omezovat pouze na jednu etapu života jedince, ale má být vytvořen systém celoživotního vzdělávání. Již zmíněná podpora rodin je viděna i prostřednictvím procesu harmonizace pracovního a rodinného prostředí (různé typy pracovních úvazků).¹²⁸

Ekonomický program je pak významně spjatý s vizí trvale udržitelného rozvoje. Předpokladem je jako u některých předchozích stran zelenání daní kompenzované snížením zdanění práce. Dále je SZ pro zrušení konceptu rovné daně a zavedení progresivní dvoupásmové daňové soustavy. Prvně zmíněným zelenáním dojde ke stimulu zavádění nových ekologických technologií.¹²⁹ Ekologie se promítá i do plánu významné podpory veřejné dopravy, nízko emisních automobilů a přesunu nákladní dopravy na železnici.¹³⁰

Shrňme-li ideové směřování SZ, pak v něm mimo výrazného environmentálního myšlenkového clusteru nacházíme obdobné prvky jako u sociálně liberálních stran v Evropě (u nich je též, nikoli však v takové míře, znatelné ovlivnění konceptem trvale udržitelného rozvoje). Požadavek spravedlivé společnosti, které má být dosaženo pomocí kompenzačních a podpůrných politik, rovnosti příležitostí, participativní demokracie a liberálního univerzalizmu naznačuje průnik i s body politicko-filosofického ideálytypu sociálního liberalismu. Konkrétně se jedná o pro všechny teoretiky společný požadavek účinné rovnosti, která má rozvinout potenciál jedince, tj. umožnit mu seberealizaci v podobě naplnění účinné svobody. U teoretiků (Rawls, Dworkin, Barry aj.) přítomný důraz na rovnost šancí vzdělání je jasně patrný i u SZ. Veřejné politiky nejsou tolik *ex post* zaměřeny (vyrovnávání selhavších), jako spíše

---

¹²⁷ Strana zelených, Volební program 2006-2009, dostupné na: <http://strana.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/>, 2012-03-23.

¹²⁸ Strana zelených, Volební program 2010, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf>, 2012-03-23.

¹²⁹ Strana zelených, Ekonomický program 2010, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/ekonomicky-program-2010.pdf>, 2012-03-23.

¹³⁰ Strana zelených, Volební program 2010, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf>, 2012-03-23.

ex ante charakteru jak je naznačeno na schématu o účinné rovnosti v sociálním liberalismu (str. 51). Dalším sociálně liberálním prvkem je důraz na demokratismus, který se objevuje v dílech sociálně liberálních teoretiků (Rawls, Dworkin, Verhofstadt aj.). Přímo je zmiňována role občanské společnosti, s jejíž preferencí se můžeme setkat u Elizabeth Anderson v otázce demokratické rovnosti. V souvislosti s protěžovanou kvalitou života pak lze zmínit i spojitost s konceptem reálných možností Amartya Sena a Marthy Nussbaum, z nichž Nussbaum právě předkládá výčet základních možností pro naplnění ideálu spravedlivé společnosti (stejně jako u SZ – možnost politické participace, liberální svobody jedinců, možnost kultivace pomocí vzdělání aj.).

Jestliže u první ze dvou blíže představených stran (SOS) můžeme vzhledem k její sebeidentifikaci se sociálně liberální ideologií, podobností politik s představenými evropskými stranami a průniky s ideálytypickými body hovořit o českém představiteli sociálně liberálních myšlenek, v případě SZ takovou generalizaci provést nelze a to zvláště z důvodu její spjatosti s ideologií environmentalismu. Nelze však upřít ani výrazné podobnosti mezi jejími politikami a zkoumanou ideologií projevující se u strany první.

4.2 Prostor pro sociální liberalismus v PSP ČR?

Jak je patrné, v českém stranickém systému jsou patrné projevy sociálního liberalismu, ať už ve větší či menší míře. Samozřejmě, že předkládané příklady jsou jen možným zlomkem mapování průniku jeho myšlenek do českého prostředí. Pro ilustraci a představení návaznosti na liberální hnutí v České republice je nicméně tento příspěvek dostačující. Navíc by programová analýza všech českých politických subjektů byla nadbytečná a velmi nákladná.

Z působení SZ v PSP ČR a ve vládě a jejích odboček od environmentální k sociálně liberální ideologii je patrné, že v období před volbami v roce 2006 bylo příznivým klimatem pro vstup nového aktéra do prostoru politického středu, který nesl prvky sociálního liberalismu.

Otázkou je, které aspekty SZ a nálady ve společnosti zaručily její úspěch a tudíž podíl na politické moci? Či lépe řečeno, by otázkou mohlo být, jak velký vliv měla na obsazení poslaneckých mandátů programová alternativa SZ k dosavadním politickým formacím? A jak moc byl pro běžného čtenáře patrný (sociálně) liberální prvek v programu SZ? To jsou možné otázky pro výzkum spjatosti ideologičnosti a volebního úspěchu. Nicméně hledání odpovědí na ně je spíše pobídkou pro další šetření než předmětem, který by mohl být vyřešen v této studii. Důvodů, proč se jim vyhnout je v tomto případě hned několik. Osobně si nejsem jist, zda na některé z nich je možné relevantně odpovědět, tj. nalézt empirické nástroje, které by přinesly falsifikovatelný výstup. Dále se tato studie nechce zabývat příčinami věcí minulých, ale situací současnou, popřípadě budoucí. Posledním důvodem je, že přídavek sociálně liberálních myšlenek v programu SZ není tak masivní, abychom mohli odsouhlasit fakt, že v PSP ČR a vládě stanula již v minulosti strana, která by se podobala sociálně liberálním stranám v některých zemích Evropy.

Se zaměřením na současnost se tak přesuneme do hodnotových a programových východisek současných stran v PSP ČR. V nich bude sledován možný průnik s ideáltypem a obdoby řešení nabízených evropskými sociálně liberálními stranami. Tak přibližně zjistíme vyplnění ideového prostoru pro vstup sociálně liberální politické strany do PSP ČR doplněného o odhad jejího možného koaličního působení. Pozornost bude věnována stranám TOP 09, ODS, VV, ČSSD a KSČM. Vzhledem k sebeidentifikaci některých stran s ideologií vzdálenou sociálnímu liberalismu více než jiné, bude míra věnovaného prostoru rozložena následovně: TOP 09, ODS, VV a KSČM bude z hlediska „testování“ průniku sociálně liberálního ideáltypu věnováno o něco méně pozornosti než v případě ČSSD. Je tomu tak kvůli podobnosti ideologie sociální demokracie a sociálního liberalismu (viz kapitola 2.1 Pozice sociálního liberalismu, kde jsou podobnosti, ale i odlišnosti, patrné) a předpokladu vyplnění středolevého prostoru (pomyslný prostor pro sociální liberály a též prostor „okupovaný“ alespoň v českém prostředí sociálními demokraty) ze strany sociálních demokratů. Zde volně navazují na svou

domněnku z úvodu práce o programových tezích ČSSD, které omezují prostor pro vstup sociálně liberální politické strany na půdu PSP ČR.

4.2.1 TOP 09

Začněme tedy pravicovou TOP 09. Ve stanovách se strana hlásí ke konzervativním hodnotám a demokratismu. Dále je klasicky z pohledu konzervativních hodnot zmíněna mezigenerační odpovědnost s přihlédnutím ke kulturním a environmentálním kvalitám. Přímo se zde nachází i požadavek pravidly ohraničeného volnotržního prostředí. Rovnost je chápána jako nediskriminační přístup a jako rovnost příležitostí spjatá se sociální odpovědností členů společnosti.¹³¹ Další informace o směřování poskytuje *Hodnotové desatero TOP 09*. Zde jsou vyzdvíženy hodnoty vlastenectví, individuální svobody, humanismu a práva. Zvláštní důraz je kladen na roli mravnosti, která doplňuje zákony státu a dále vymezuje prostor pro lidské chování. Jako základní jednotka společnosti je chápána rodina a znovu je zmíněna mezigenerační odpovědnost (i v oblasti fiskální). Svobodný trh je brán jako prostor prosperity, která je nezbytná k sociálnímu soucítění s ostatními.¹³²

Pokud bychom se omezili na tyto dva krátké texty, pak je již patrná výrazná odlišnost od sociálně liberálních hodnot a TOP 09 by nijak nenarušovala prostor pro onu „žádanou“ stranu. Rozdíl v sebeidentifikaci je doplněn důrazem na hodnoty mravnosti, se kterými se v případě sociálního liberalismu nelze setkat (jsou vyžadována univerzální liberální práva a svobody, nikoli nadčasové mravní hodnoty), a kterou je možné chápat jako doplňující omezení svobody chování. Stejně tak je odlišně kladen důraz na instituci rodiny a zmíněná sociální solidarita spíše evokuje *ex post*, nežli *ex ante* přístup k jedinci. Nicméně *ex ante* pojetí je zosobněno zmínkou o rovnosti příležitostí. Tu však nelze, jak bude dále patrné (a vzhledem k tomu, že se jedná pouze o jeden aspekt používaného ideáltypu), nijak přeceňovat.

---

¹³¹ TOP 09, Stanovy politické strany TOP 09, dostupné na: <http://www.top09.cz/dokumenty/stanovy/>, 2012-03-27.

¹³² TOP 09, Hodnotové desatero TOP 09, dostupné na: <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/hodnotove-desatero/>, 2012-03-27.

Pro bližší určení role TOP 09 se dále podíváme na některá programová tvrzení. V *Programových východiscích a principech* rozdělených do tří kategorií (tradice, odpovědnost, prosperita) se kromě tradicionalismu a moralismu zrcadlí již obrazy konkrétních politik: všem dostupná zdravotní péče, motivující sociální systém, solidarita se znevýhodněnými, investice do vzdělání a výzkumu pro dosažení prosperity.¹³³ Podrobněji pak návrhy rozpracovává *Volební program 2010*. Například v oblasti sociálních dávek je deklarována jako základní jednotka rodina a její podpora. V oblasti podpory občanů se zdravotním postižením je návrh na zkrácení vyplácených příspěvků. V případě podpory v nezaměstnanosti je plánována reforma vyplácení dávek, která nastavuje systém finanční podpora „za odměnu“ (služba pro veřejnost, propuštění formou nepodání výpovědi, účast na rekvalifikaci apod.). Jako nedostatečný je pak viděn systém veřejného zdravotního pojištění k zajištění dostupné kvalitní péče pro všechny občany – požadována je reforma vedoucí ke zlepšení dostupnosti pro každého a zároveň je implicitně počítáno s dostupnost nesnižující spoluúčastí klientů systému. U případu vysoké vzdělání je počítáno se zavedením systému vratných a nevratných půjček, což by mělo odstranit aspekt sociálního původu z dostupnosti ke vzdělání. Na druhou stranu je současně počítáno se zavedením spoluúčasti ve formě školného. Demokracii rozšiřující prvky jsou zamýšleny k zavedení převážně v oblasti rozšíření volených pozic v samosprávě a rozšíření jejich pravomocí. V závěru dokumentu je také zmíněna vize trvale udržitelného rozvoje.¹³⁴

Jestliže se odlišnost ideového směřování TOP 09 od sociálního liberalismu projevila již v samotných principech strany, ve volebním programu se sice setkáváme s hesly o dostupnosti zdravotní péče, školství apod. pro všechny, nicméně o obdobné motivaci k takovým politikám jako bylo možné vidět z důvodu hodnotového u sociálně liberálních evropských politických stran se u konzervativců nedovídáme.

---

¹³³ TOP 09, Programová východiska a principy, dostupné na: <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy>, 2012-03-27.

¹³⁴ TOP 09, Volební program 2010 do Poslanecké sněmovny, dostupné na: <http://www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2010-do-poslanecke-snemovny.pdf>, 2012-03-27.

Zároveň ve zmíněných dokumentech není zmínka o poskytování servisu státu jakožto o poskytování příležitosti k vlastní seberealizaci a dosažení osobní svobody. Spíše než o vyrovnávání znevýhodnění zde můžeme hovořit přímo o solidaritě. TOP 09 tak z hlediska hodnotového a programového nijak výrazně nezasahuje do prostoru pro možný vstup sociálně liberální strany do PSP ČR.

4.2.2 Občanská demokratická strana (ODS)

Další stranou na pomyslné pravolevé ose je ODS. V hlavních cílech (uvedených ve stanovách), které jsou uvedeny jako seznam přívlastků, jaká ODS chce být, se na prvním místě objevuje požadavek odpovědného a sebevědomého jednání členů strany. ODS se zde jasně vymezuje vůči z marxismu vycházejícím idejím a chce být stranou volného trhu a soukromého vlastnictví. Zmíněna je liberální teze o ochraně práv a svobod občanů. Rovnost je obdobně jako u TOP 09 viděna jako rovnost příležitostí, zde příležitostí k uplatnění. Deklarována je i snaha o sladění ekonomických a ekologických zájmů.¹³⁵

Dokreslení ideových základů přináší charakteristika principů. Zde je zmíněno liberálně konzervativní směřování ODS s individuální svobodou, volným trhem a vládou práva - jakási „svatá trojice“. Opakovaně je odmítnuta socialistická politika a také vize nepolitické politiky. Jedinou správnou cestou je západní forma liberální demokracie. Stát má být malý, přičemž důraz je kladen na lidskou podnikavost, vlastní odpovědnost jednotlivců, soukromé vlastnictví a solidaritu zodpovědných (viz dále).¹³⁶

Shrňme-li obdobně jako u TOP 09 dosavadní hodnotové body, je sociální liberalismus nanejvýš popřen sebeidentifikací liberálně konzervativní příslušnosti a výrazně ekonomicky pojatým jedincem, se kterým se v případě sociálně liberálních stran tolik nesetkáváme. Naopak je opět přítomná rovnost příležitostí, jejíž role se dále, jako u TOP 09, teprve ukáže.

---

¹³⁵ ODS, Stanovy Občanské demokratické strany, dostupné na: <http://www.ods.cz/stanovy>, 2012-03-27.

¹³⁶ ODS, Základní informace o Občanské demokratické straně, dostupné na: <http://www.ods.cz/o-nas>, 2012-03-28.

Další přiblížení vizí ODS přináší dokument *Vize 2020*. Absolutní primát u ODS drží hodnota svobody (s sebou nesoucí osobní odpovědnost), která je základem pro všechny ostatní postoje. Základní jednotku společnosti hodnou ochrany představuje jako u TOP 09 rodina. Zároveň je na jiném místě za základ považován jedinec (možný paradox kombinace liberální a konzervativní ideologie). Stát má být malý a zasahující jen do těch oblastí, kde si jedinci nejsou sami schopni poradit, tj. zajištění bezpečnosti, ochrana práv, majetku apod., a nemá se jakkoli vměšovat do soukromí jedinců. Adresná sociální politika je viděna spíše jako nástroj solidarity či dobrodiní se sociálně potřebnými než jako jeden z nástrojů vyrovnávání příležitostí (rovnost příležitostí ostatně v dokumentu není nijak argumentováno). Ve zdravotnictví je počítáno se zachováním veřejného zdravotního pojištění a dostupností péče i pro sociálně slabé. Zároveň je navrhnout princip standardů a k nim alternativních zvláště hrazených nadstandardů. Vzdělání jako nástroj ke zvýšení konkurenceschopnosti a zároveň rozvoje jedince je garantováno bezplatně na úrovni základních a středních škol. U vysokých škol je postoj obdobný jako u TOP 09 (spoluúčast je u ODS zvažována). V oblasti demokratického fungování společnosti nejsou přítomné výrazné posuny k rozšíření oblasti volby občanů či prvků přímé demokracie. Environmentální otázka není oproti konzervativní TOP 09 ukotvena ve vizi mezigenerační odpovědnosti a její přítomnost a propracovanost v dokumentu je oproti sociálně liberálním programům takřka mizivá.¹³⁷

Posledním dokumentem, který bude před zhodnocením významu ODS pro „sociálně liberální prostor“ zmíněn, je *Volební program pro volby do PSP ČR – Řešení, která pomáhají*. Začneme v oblasti sociální. Zde je předkládána tzv. solidarita zodpovědných, lze jí rozumět přijatelně nákladný a adresný systém podpory potřebných, kterými jsou handicapovaní, staří, rodiny s dětmi a studenti. Nicméně důvod k této činnosti se explicitně nedovídáme. Lze tak pouze odhadovat, zda se jedná o činnost kompenzace sama o sobě než spíše o kompenzaci za účelem zvýšení účinné rovnosti (typické pro sociální liberalismus).

---

¹³⁷ ODS, *Vize 2020*, dostupné na: <http://www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf>, 2012-03-28.

Podpora v nezaměstnanosti je jako u TOP 09 podmíněna veřejnými pracemi či rekvalifikací. Pružnost pracovního trhu mají zajistit alternativní typy úvazků a firemní vzdělávání zaměstnanců. Ve zdravotnictví a školství platí výše zmíněná tvrzení z Vize 2020. Vzdělávání pak má být dostupné všem prostřednictvím systému celoživotního vzdělávání. Nově je zmíněna environmentální mezigenerační odpovědnost.¹³⁸

ODS se profiluje jako liberálně konzervativní strana, která mísí individuální svobody jedince s tradičním důrazem na rodinu jako základem společnosti. Již ze stanov je patrný ekonomizující prvek v pojmání života společnosti. Zmínka o rovných příležitostech se v dalších dokumentech nijak výrazně (odlišně od sociálně liberálních stran) neprojevuje a je nahrazena praktickými hesly o dostupnosti pro všechny, která není nijak více ukotvena v požadavku rovných příležitostí. Namísto rovnosti pro uplatnění svobody, ke které mají pomáhat kompenzace, se setkáváme s termíny sociálně potřebných a spíše solidaritou jakožto konzervativní hodnotou. To nic nemění na faktu, že ODS hájící soukromí, svobody a volný trh může být viděna jako významný nositel liberálních hodnot a v případě silnější pozice nějaké sociálně liberální strany by mohla tento aspekt dále prohloubit (ve snaze ubránění svého liberálního voliče) s poukazem na možné socializující prvky (které ODS odmítá) sociálního liberalismu. Z hlediska čistě ideového ukotvení se ODS nijak výrazně nemíchá do sociálně liberálního ideového prostoru. Stejně jako u TOP 09 však nelze vyloučit průnik v oblasti navrhovaných politik.

4.2.3 Věci veřejné (VV)

U nejmenší strany v PSP ČR začneme obdobně na úrovni stanov strany. Z nich se čtenář nedovídá obvyklé proklamace o svobodě, trhu a případně implicitně přítomné ideologické směřování strany. V oblasti obvyklých politicko-filosofických hodnot (svoboda, rovnost, spravedlnost) se lze setkat pouze s rovností, která je jako u předchozích dvou

---

¹³⁸ ODS, Volební program pro volby do Poslanecké sněmovny 2010, Řešení, která pomáhají, dostupné na: <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf>, 2012-03-28.

popisována jako rovnost příležitostí a nediskriminace. Ideovým východiskem pak může být snad jen požadavek demokratismu a zvýšení prvků přímé demokracie v rozhodování o věcech veřejných. Doplněny jsou vágními formulacemi o charakteru strany (ohleduplnost, slušnost, tolerance aj.).¹³⁹ VV se prakticky vyhýbají ideologické příslušnosti a staví na pragmatickém řešení existujících otázek. Na pravolevé ose se strana situuje jako pravostředová.¹⁴⁰ Už jen tyto úvodní zmínky naznačují obtížné uchopení VV z hlediska ideového.

Jako jediný princip pro orientaci ve směřování VV tak slouží apel na demokratizaci veřejného života (více voleb, větší odpovědnost zástupců, referendum aj.) přítomný v úvodní kapitole *Věci veřejné strana přímé demokracie v Politickém programu Věcí veřejných*. Pak následuje klasické členění na konkrétní politiky. V ekonomice, kde je prosazován princip svobodného trhu, je role státu nejasně omezena na zřizovatele vhodných prorůstových opatření. Daňová politika počítá se zavedením progresivního zdanění a naopak zrušením dědické daně (z hlediska některých teoretiků sociálního liberalismu vhodná daň pro zabránění výrazné stratifikace společnosti) a darovací daně. VV neodmítají státní subvence do ekonomiky v období krize, nicméně primárním zdrojem růstu je sektor soukromý. V sociální politice: pomoc v hmotné nouzi musí být věcného druhu (zamezení zneužívání současných peněžitých dávek), podpora v nezaměstnanosti kombinuje období bez nutnosti výkonu veřejné činnosti s obdobím nutnosti výkonu a tudíž podpory za odměnu (alternativně je vyžadována účast v rekvalifikačních kurzech aj). Pro zpružnění trhu práce je navrhováno využívání alternativních typů pracovních úvazků. Zdravotnictví má jako u ODS doznat zavedení standardní (dostupné každému) a nadstandardní péče. Vzdělání je viděno jako nutnost pro existenci demokraticky fungující společnosti. O základním principu společnosti, jak jej pojímá strana VV, se dovídáme až v kapitole o rodinné politice: rodina je základem společnosti. Na závěr se zmiňme o údajné prioritě životního prostředí a užívání zásad trvale

---

¹³⁹ Věci veřejné, Stanovy politické strany Věci veřejné, dostupné na: <http://www.veciverejne.cz/stanovy.html>, 2012-03-28.

¹⁴⁰ Věci veřejné, O nás, dostupné na: <http://www.veciverejne.cz/o-nas.html>, 2012-03-28.

udržitelného rozvoje v politice VV. Ona priorita je poněkud paradoxně zlehčena umístěním tématu environmentalismu téměř na konec programového dokumentu a, oproti sociálně liberálním stranám, jeho obsahovou „chudokrevností“ jako je tomu v případě předchozích dvou stran.¹⁴¹

Ideová nevymezenost (pokud nebude počítána vize přímé demokracie) VV a programatická eklektika žádným způsobem nenaznačuje, že by strana jakkoli mohla zasahovat do profilu sociálně liberální politické strany a vyplňovat tak ideový prostor pro její přítomnost na půdě PSP ČR. Kolize snad může nastat v případě velmi výrazné sebeidentifikace VV se středem stranického spektra, kde by se případně pohybovala i nová sociálně liberální strana.

4.2.4 Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)

Nejvýstižnějším pro poznání základního ideového směřování českých komunistů je citace úryvku ze stanov KSČM: „*Programovým cílem KSČM je socialismus, demokratická společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní, postavená na maximální občanské samosprávě, prosperující a sociálně spravedlivá, pečující o zachování a zlepšování životního prostředí, zabezpečující lidem důstojnou životní úroveň a prosazující bezpečnost a mír. Program KSČM vychází z marxistické teorie otevřené dialogu s mezinárodním komunistickým a levicovým hnutím, novým myšlenkám a poznatkům.*“¹⁴² KSČM se tak po vzoru TOP 09 a ODS jasně staví za jednu z existujících politických ideologií. Z textu se sice nedovídáme moc o rovnosti (kromě požadavku rovnoprávnosti), ale tento fakt je „napraven“ v textu Kdo jsme a co chceme, kde je zmínka o společnosti svobodných lidí a rovnosti šancí. Sociální spravedlnost je představena jako socialisticky fungující, otevřená, prosperující, samosprávná a demokratická (institut voleb je

---

¹⁴¹ Věci veřejné, Politický program Věcí veřejných, dostupné na: <http://www.veciverejne.cz/data/files/politicky-program/politicky-program-veci-verejnych.pdf>, 2012-03-30.

¹⁴² KSČM, Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>, 2012-03-29.

viděn jen jako zlomek naplnění demokratického ideálu a je tak zmíněna aktivní role občanů v rozhodování - samovláda) společnost.¹⁴³ Dalším doplněním toho co je v podání komunistů míněno socialismem, je text *Deklarace o socialismu*. KSČM se zde definuje jako strana alternující kapitalistický systém¹⁴⁴ a nabízí vizi socialistické společnosti svobodných a rovnoprávných občanů, která bude splňovat požadavek sociální spravedlnosti a bude přispívat ke zlepšování života členů společnosti. Sociální spravedlnost zahrnuje kromě garance práv v oblasti pracovního trhu, přiměřené platové diferenciaci a sociálních jistot také rovné šance na vzdělání, zdravotní péči a osobní seberealizaci. Socialismus také vyžaduje větší zapojení občanů do rozhodování, a proto je KSČM pro aplikaci prvků přímé demokracie¹⁴⁵ v rozhodování společnosti. V ekonomice je sice deklarována rovnost vlastnických forem, ale pochopitelně výsadního postavení se dostává společenskému vlastnictví. Státní vlastnictví je zřejmě z historických důvodů preferováno pouze v některých strategických oblastech ekonomiky.¹⁴⁶

V hodnotových východiscích KSČM se tak sice setkáváme s pojmy sociální spravedlnosti (rovnost šancí), rovnoprávnosti, svobody občanů, demokratismu aj., ale je nutné si uvědomit zcela odlišnou ideovou základnu komunistů od sociálního liberalismu. Patrný je i větší důraz na kolektivistické chápání společnosti, nežli zaměření přímo na jedince typické pro liberalismus.

Jako příklad některých navrhovaných politik poslouží krátký vstup do volebního programu z roku 2010. V ekonomice se setkáváme s formou ochránářského státu, který např. má zvýšit minimální mzdu, důchody, mzdy zdravotníkům, podíl výdajů na zdravotnictví, prodloužit výplatu podpory v nezaměstnanosti, regulovat nájemné aj. V daňové politice je

¹⁴³ KSČM, Kdo jsme a co chceme, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jisme?chapter=1297>, 2012-03-29.

¹⁴⁴ Pozoruhodné je, že strana ve své *Politické deklaraci IV. sjezdu KSČM* počítá se zachováním a využíváním tržních principů ekonomiky, které budou sloužit zájmům většiny společnosti (KSČM, *Politická deklarace IV. sjezdu KSČM*, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jisme?chapter=1297>, 2012-03-29).

¹⁴⁵ Z hlediska demokracie pak může poněkud znepokojivě působit zmínka o postupném sladování rozdílných požadavků ve společnosti s tzv. veřejným zájmem (KSČM, *Deklarace o socialismu*, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/dulezite-dokumenty-k-minulosti/40629>, 2012-03-29).

¹⁴⁶ KSČM, *Deklarace o socialismu*, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/dulezite-dokumenty-k-minulosti/40629>, 2012-03-29

patrný důraz na zdanění vyšších příjmových skupin a naopak odlehčení nízké a středně příjmovým skupinám - zavedení daňové progresse. Progrese má být posílena i v oblasti daní dědických. Stát má vytvořit i jakousi strategicky plánovací instituci, která by se zabývala směřováním ekonomiky. Ve školství je preferována veřejně poskytovaná služba bez jakékoli formy zpoplatnění. Demokratické rozhodování má být posíleno zavedením institutu obecného referenda a rozšířením volených zástupců o volbu prezidenta. V úvodu deklarovaná zelená stopa v programu se projevuje v hesle o trvale udržitelném rozvoji, nicméně samotné návrhy netvoří nijak významnou část dokumentu.¹⁴⁷

Ani u KSČM se v programových dokumentech výrazně neseťkáváme se zastoupením prvků sociálně liberálního ideálního typu. Zmínky o rovnosti příležitostí lze vzhledem k nulové argumentační hodnotě tohoto prvku chápat jako u předchozích stran jakožto nutné zlo k vyjádření se o hodnotě rovnosti ve společnosti či naopak jako trend v přístupu politických stran k rovnosti. U komunistů není ani patrný *ex ante* přístup k servisu zajišťovanému státem a nedovídáme se více o vymezení vztahu svobody a rovnosti. Zároveň je u nich i obtížně definovatelný přístup k ekonomickým otázkám (odmítání kapitalismu následované zmínkou o využívání tržních principů v socialismu a doplněné návrhem o vznik strategické plánovací instituce). Specifické postavení komunistů v českém politickém systému spolu s odlišnou ideovou základnou nenaznačuje invazi KSČM do prostoru působení případné sociálně liberální strany.

4.4.5 Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

Jako poslední z důvodu čistě praktického uvedme ideový profil ČSSD. Dojdeme tak potvrzení či vyvrácení v úvodu zmíněné teze o programové kolizi českých sociálních demokratů s prostorem pro

---

¹⁴⁷ KSČM, Otevřený volební program KSČM pro volby do PS PČR 2010, dostupné na: <http://www.kscm.cz/viewDocument.asp?document=5481>, 2012-03-29. Další stanoviska a návrhy strany jsou předložena v dokumentu *Protikrizová opatření předkládaná KSČM* (KSČM, Protikrizová opatření předkládaná KSČM, dostupné na: <http://www.kscm.cz/politika-kscm/spolecne-proti-krizi>, 2012-03-29), kde je jasně patrná předpokládaná silná role státu ve fungování společnosti.

existenci sociálně liberální politické strany podobné těm představeným evropským.

Stejně jako dříve se prvně zaměříme na obecné principy a teze. Ve stanovách strany se ČSSD považuje za součást socialistického a sociálně demokratického hnutí, čemuž odpovídá i její sebeidentifikace se základními tezemi Strany evropských socialistů (Party of European Socialists) a Socialistické internacionály (Socialist International), jejichž je i členem. Samotná hesla, jejichž je ČSSD nositelem, jsou pak svoboda, rovné příležitosti, solidarita, sociální spravedlnost, demokracie (kombinace zastupitelských a přímých prvků), a udržitelný rozvoj.¹⁴⁸ Takto obecně nastíněné teze doplní přiblížení vysvětlení jednotlivých pojmů. Krátce ještě: sociální demokraté se považují za plochu, na které se setkávají ideje nových hnutí (progresivní proudy) jako jsou hnutí environmentální, mírová, bojující za sociální spravedlnost (zde může být již náznak možného vyplnění sociálně liberálního prostoru, který sdílí obdobné znaky a zároveň lze považovat samotnou agendu sociální spravedlnosti za jeho prioritu). Svoboda je podstatnou hodnotou, která umožňuje jedinci dosáhnout důstojného života (důstojnost se jako klíčová hodnota objevovala i u Dworkinova konceptu). Ostatně se u ČSSD nesetkáváme se zastaralým třídním dělením, nýbrž s jedincem jako základní jednotce, tzn. s originálním individuem. Takový člověk pak musí mít právo na svobodný rozvoj své osobnosti a tudíž seberealizaci (v ideáltypu tzv. účinná svoboda). Svoboda je pak ohraničena liberálním tvrzením o limitech svobody jednoho a svobody jiného a také je spjata jak s osobní, tak společenskou odpovědností jedince. Další hodnotou, která se svým charakterem výrazně blíží pojetí sociálně liberálnímu, je rovnost, která musí být uplatňována nejen v oblasti práv a svobod (rovnoprávnost), ale i důstojnosti a také šancí (účinná rovnost) nehledě na socioekonomické postavení jedince (rodiny), jeho původ či přesvědčení, tj. nediskriminační uplatňování. Pro důsledné naplnění těchto aspektů rovnosti je vyžadována rovnost příležitostí a nastavení

---

¹⁴⁸ ČSSD, Stanovy České strany sociálně demokratické, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/110319-stanovy-cssd.doc>, 2012-03-30.

minimálních sociálních a ekonomických standardů pro občany, které budou zajišťovány veřejnými politikami státu a budou tak zahrnovat například rovnost v přístupu ke vzdělání, zaměstnání aj. Další hodnotou je solidarita chápaná jako výpomoc znevýhodněným ze strany neznevýhodněných za podpory státu. Sociální spravedlnost se pak zaměřuje na existenci sociální nerovnosti, která by měla být přítomna jen v takové míře, která bude společností vnímána jako únosná a užitečná (zřejmě jako forma motivace k výkonu). Ve jménu zachování těchto kritérií je přirozená redistribuce v rámci společnosti (pomocí daňové soustavy aj.), která jedinci zajistí důstojný život s možností dosažení na sociální služby poskytované státem. Demokratiismus ČSSD je založen na kombinaci aktivního občanského přístupu, zastupitelských prvků a prvků přímé demokracie. To vše za respektu k lidským právům a svobodám.¹⁴⁹ V dlouhodobém programu se navíc objevuje vize demokracie jako diskuze mezi vládci a ovládanými, kdy by zástupci lidu měli reflektovat návrhy a připomínky občanů.¹⁵⁰ Trh je více než u liberálů viděn jako nedostatečný a hodný regulace, která by naplňovala hodnoty solidarity a spravedlnosti. O státu se hovoří s přívlastkem sociální, tj. stát zabezpečující rovnost příležitostí k uplatnění schopností jedinců a zároveň napomáhající k vlastnímu snažení jedince.¹⁵¹ Udržitelný rozvoj se pak hlásí k odpovědnosti za stav prostředí vůči dalším generacím.¹⁵²

Z uvedených hodnot již teď silně vyplývá překryv se sociálně liberálním ideáلتpem a tudíž průnik do sociálně liberálního hodnotového prostoru. Za základní jednotku společnosti je považován jedinec viděný obdobně jako v liberálním myšlení (jedinečnost, odpovědnost vůči sobě i společnosti). Svoboda je v souladu se sociálním liberalismem považována za svobodu osobního naplnění. Rovnost je kromě rovnoprávnosti vyžadována i v oblasti příležitostí a servisu zajišťovaných

---

¹⁴⁹ ČSSD, Hodnoty, cíle a principy ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/program/hodnoty-cile-a-principy-cssd/>, 2012-03-30.

¹⁵⁰ ČSSD, Dlouhodobý (základní) program ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, 2012-03-30.

¹⁵¹ Sociální stát není viděn jen jako pasivní živiitel společnosti, ale jako nástroj umožňující uvolnění lidské tvořivosti a prosperity (ČSSD, Sociální demokracie pro 21. století, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/socialni-demokracie-pro-21-stoleti.pdf>, 2012-03-30).

¹⁵² ČSSD, Hodnoty, cíle a principy ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/program/hodnoty-cile-a-principy-cssd/>, 2012-03-30.

každému členovi společnosti. Solidarita je fakticky chápána jako pomoc znevýhodněným. Zde se však jedná spíše než o vyrovnávání příležitostí o hodnotu výpomoci sama o sobě – prvek socialistického vyrovnávání socioekonomických rozdílů ve společnosti a zamezení přílišné stratifikace. Sociální spravedlnost vyžaduje jisté limity sociálních nerovností a zásahy státu pro nastavení standardu. Zde se však vzhledem k cíli zajištění důstojnosti života a rovnosti přístupu k servisu jedná o kombinaci hodnoty rovnosti sama o sobě a v ideáltypu zmíněné rovnosti účinné (viz str. 51). Poslední nyní zmíněnou podobností, která naznačuje přeliv do sociálně liberálního prostoru je vize demokratické společnosti. Nepochybně skeptičtěji je viděn trh a tudíž i přepokládaná míra regulace bude mít odlišnou míru od sociálního liberalismu. Na druhou stranu sociální stát je viděn též jako garant rovných příležitostí.

Zastavíme-li se u rovných příležitostí, práce s nimi je patrná i v dlouhodobém programu strany. Rovnost příležitostí má pomoci k realizaci jedincových schopností a vloh. Rovnost má být poskytnuta i v oblasti přístupu ke vzdělání, zdravotní péči a uplatnění jedince. Spravedlivá společnost, kde se projevuje solidarita a rovnost příležitostí pak umožňuje vést svobodný a důstojný život i znevýhodněným členům společnosti (sociální znevýhodnění, zdravotní potíže aj.). Poskytování minimálního standardu (veřejné politiky) každému členu společnosti má být nastaveno tak, aby občané byli motivováni k vlastní snaze a odpovědnosti za svůj život a nedocházelo ke zneužívání systémových opatření (např. výše minimální mzdy musí převyšovat výši sociálních dávek apod.). Samozřejmě jsou kromě rovnosti příležitostí přítomné i politiky, které mají vést k dočasnému zabezpečení jedince, např. v případě ztráty zaměstnání. Akcent rovnosti příležitostí (přístupu) je pak patrný i v samotných návrzích týkajících se resortu zdravotnictví – systém povinného zdravotního pojištění hradícího péči za všechny členy ve společnosti – a školství – rovný přístup ke vzdělávání pro plné rozvinutí jedincových vloh, potírání sociálních překážek k přístupu ve vzdělání, odmítnutí školného, finanční podpora studentů vysokých škol. Dále

programy celoživotního vzdělávání a další vzdělávání zaměstnanců.¹⁵³ Rovnosti se věnuje i volební program strany pro rok 2010: „*Svoboda znamená možnost neomezeně usilovat o rozvoj vlastní osobnosti, o úspěch a štěstí. Nelze ji ale vytvářet na úkor ostatních lidí. Spravedlnost znamená poskytnout rovné příležitosti pro všechny. Pouze lidé, kteří mají rovný přístup k zaměstnání, vzdělání, zdravotní péči a právní ochraně, mohou být opravdu svobodní. Jen za rovných podmínek mohou vstoupit do skutečně férové soutěže a prokázat své schopnosti a talent.*“¹⁵⁴ Rovnost je pak chápána i v rozměru genderu a nediskriminace. Zmínka o státu je sice uvedena neliberálním titulkem o službě státu pro veřejné blaho, nicméně obsah úryvku opět opakuje vizi státu rovných příležitostí, svobodných občanů (vlastní aktivita) a důstojnosti života. V konkrétních politikách je např. vzdělávání viděno v intencích rozvinutí talentu individua a nutnosti podpory znevýhodněných. Dále je nástrojem k ekonomické prosperitě v době globalizace a dovnitř státu též nástrojem zabraňujícím sociální exkluzi. V oblasti ekonomiky se ČSSD staví za obnovení daňové progrese se zachováním daňová zátěže pro nízko a středně příjmové skupiny.¹⁵⁵ V dalších dokumentech ČSSD plánuje navýšení daně z majetku a zastává trend zelenání daní v oblasti firemních daní¹⁵⁶ a daní ze zboží a služeb.¹⁵⁷ V sociální politice je vedle podpory v nezaměstnanosti patrný aktivní přístup k návratu jedince do pracovního procesu pomocí rekvalifikačních kurzů apod.¹⁵⁸ Výrazně socialisticky pak působí zmínka o snaze dosažení plné zaměstnanosti. Demokracie má být kromě posilování standardních prvků přímých obohacena spoluprací s občanskou společností.¹⁵⁹ Podpora ekologické politiky je kromě

---

¹⁵³ ČSSD, Dlouhodobý (základní) program ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, 2012-03-30.

¹⁵⁴ ČSSD, Program změny a naděje, dostupné na: <http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/velky-volebni-program-cssd-pro-volby-2010/>, 2012-03-30.

¹⁵⁵ ČSSD, Program změny a naděje, dostupné na: <http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/velky-volebni-program-cssd-pro-volby-2010/>, 2012-03-30.

¹⁵⁶ ČSSD, Daňová politika ČSSD, vyrovnaný rozpočet a euro, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/dane-0003.pdf>, 2012-03-30.

¹⁵⁷ ČSSD, Dlouhodobý (základní) program ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, 2012-03-30.

¹⁵⁸ ČSSD, Daňová politika ČSSD, vyrovnaný rozpočet a euro, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/dane-0003.pdf>, 2012-03-30.

¹⁵⁹ ČSSD, Dlouhodobý (základní) program ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, 2012-03-30.

posilování role zelených daní plánována formou preference veřejné dopravy před osobní aj. V mezinárodní politice je prosazována další integrace v Evropě a větší regulace finančních trhů.¹⁶⁰

Shrňme-li programový profil českých sociálních demokratů, nelze se vyhnout závěru, že jejich směřování se ze všech současných politických stran přítomných na půdě PSP ČR nejvíce blíží prvkům obsaženým v sociálně liberálním ideálytu (potažmo ve směřování evropských sociálně liberálních stran). I argumentace v rámci programových dokumentů se obdobně jako u sociálně liberálních stran v Evropě nevyhýbá užívání hodnoty rovnosti příležitostí v mnoha oblastech lidského života. Samozřejmě, že je možné nalézt některé nuance napovídající o odlišnosti obou směřování jako je sebeidentifikace se socialistickým hnutím, silnější role státu ve společnosti atd., častější operace s pojmem solidarity. I přes tyto odlišnosti je podobnost na mnoha místech patrná a invazivní do prostoru¹⁶¹, kde by se mohla programově nacházet případná inkriminovaná strana známá z evropského prostředí. Zároveň se ČSSD snaží stát centrální formací hnutí alternujících neoliberální vývoj. Tato tendence je zároveň doplněna zmínkou o hledání spojenců z řad zelených, křesťanských demokratů a politického středu.¹⁶²

4.6 Hodnotový a programový prostor v PSP ČR

Ještě před závěrečným shrnutím poznatků celé studie se částečně věnujme položené otázce o programovém prostoru pro vstup sociálně

---

¹⁶⁰ Tamtéž, 2012-03-30.

¹⁶¹ Stejně tak lze vznést otázku nakolik je ještě ČSSD sociální demokracií a nakolik se již stala sociálně liberální formací. Odpověď na tuto otázku může poskytnout např. další výzkum v oblasti významu státních zásahů do ekonomiky, rétorika o solidaritě a sociální soudržnosti ve společnosti apod. Usměrnění v odpovědi pak může poskytnout i vnímání ČSSD ze strany veřejnosti vzhledem k tradici sociálního demokratického v českých zemích, samotná sebeidentifikace strany, její chování a reálně prosazované politiky.

Obdobně můžeme vznést otázky o identitě ostatních sociálních demokracií v Evropě. Určitě by bylo zajímavé sledovat posuny k sociálnímu liberalismu či snad transformaci socialismu do nové podoby. Možná bychom byli schopni nalézt společné důvody k tomuto případnému pohybu. I tak by si výzkum vyžádal podrobné mapování jednotlivých stranických systémů a sociálně demokratických stran.

¹⁶² ČSSD, Sociální demokracie pro 21. století,

dostupné na: http://www.cssd.cz/data/files/socialni_demokracie_pro_21_stoleti.pdf, 2012-03-30.

Obdobně se k roli ČSSD a jejímu spojenectví ve věci podpory sociálního státu vyjádřil současný předseda Bohuslav Sobotka na ideové konferenci strany konané v roce 2010. Sobotka přímo zmínil možné spojenectví i s levicovými liberály (Sobotka, 2010).

liberální strany do PSP ČR. Vycházejíc ze současných profilů přítomných stran je patrné, že konzervativci z TOP 09 a komunisté nijak výrazně, díky své ideové vyhraněnosti, nezasahují do poloh sociálního liberalismu. Samozřejmě, že zde mohou působit i další faktory, které by způsobily ideový posun, resp. jeho předstírání a došlo by tak k ohrožení onoho zkoumaného prostoru. Tento aspekt jsem naznačil v případě ODS a VV, kdy by se jedna strana mohla cítit ohrožena na svých svobodu bránících pozicích a druhá ve své roli středové strany, která v českém prostředí víceméně zajišťuje participaci na vládě.

V případě sociální demokracie se setkáváme na rozdíl od ostatních stran s výraznou hodnotovou, programovou a argumentační podobností vzhledem k sociálnímu liberalismu. Otázkou tak zůstává, do jaké míry by byl volič schopný reflektovat rozdílnost obou programů a zda by se v souladu se svými deklaracemi o možné spolupráci s levicovými liberály vzdala ČSSD některých svých tezí a umožnila zvýraznění specifik programu některé sociálně liberální formace na úkor svých volebních zisků s následnou vyhlídkou na možnou koaliční spolupráci s novou stranou. Musím konstatovat, že na obě otázky zde nelze spolehlivě odpovědět. Důvod bude objasněn v samotném závěru práce.

5. Závěr

Nyní nastává čas pro závěrečnou sumarizaci a představení výsledků v podobě odpovědí na pokládané otázky. Jedná se tak o obecnější zakončení, které doplňuje užitý systém dílčích závěrů a shrnutí přítomných v rámci celé studie.

V úvodu bylo kromě položených otázek nastíněno, z jakého důvodu je hodnotné zabývat se sociálním liberalismem. Primárně se jedná o nutnost informovat o hodnotové orientaci a naplnění této ideologie, která se v českém prostředí nijak výrazně „neproslavila“. Bylo třeba ji odlišit od mainstreamového neoliberalismu a dalších, aby nedocházelo k omylům a nesprávnému kategorizování, resp. nálepkování. Jako druhý lze pak uvést důvod přenesení problematiky sociálního liberalismu na půdu českého stranického systému a zkoumání jeho programové přítomnosti a případné možnosti uplatnění v zákonodárném sboru.

Pro splnění úkolu vyplývajícího z prvního důvodu bylo nutné zaměřit do oblasti výsostně teoretické. Kromě předběžného odlišení od ideologií přítomných na hrotech ideologického trojúhelníku muselo dojít i k politicko-filosofické orientaci ve světě hodnot svobody, rovnosti aj. Zevrubné srovnání nastínilo, do jakého prostoru lze sociální liberalismus situovat a zároveň přineslo i několik poznatků jako je např. pochopitelně základní podobnost s liberalismem klasickým, ale i podobnost (která se následně ukazuje skutečně jen jako podobnost, nikoli stejnost) se sociálními demokraty v úrovni funkce státu ve společnosti a také kopírováním principu rovných příležitostí. U socialismu se však ukázala i řada principiálních odlišností jako je třeba jiné uchopení pozice jedince ve společnosti. Takový úvod by sice stačil ke zmapování základních rozdílů sociálního liberalismu a ostatních ideologií, nicméně by nestačil k hodnotnému seznámení s inkriminovanou ideologií, jako je tomu v publikacích věnujících se konzervativnímu či jinému myšlení velkých ideologií. Povrchní definování jednotlivých hodnot muselo být pro nápravu stavu doplněno představením širšího kontextu v podobě politické filosofie, která svým způsobem zaštiťuje užívání sociálně liberální „známky“. Výsledkem uchopení učení teoretiků jako je John Rawls,

Ronald Dworkin, Amartya Sen, Brian Barry a dalších bylo zjištění mnohdy nemalé odlišnosti. Tomu také nasvědčuje vzájemná kritika zmíněných a snahy o revizi či alternaci kolegovy teorie, resp. dílčího úsudku. I tak se zde objevila řada společných prvků. Vyhněme se však konkrétností uvedeným v samotné stati. Výsledkem mixu prvotního srovnání a průniku podobností v jednotlivých učeních politicko-filosofického základu se stalo vytvoření bodového ideálytypu sociálního liberalismu. Ten představuje, tak jako např. v případě uchopení *capability approach* u Marthy Nussbaum a vytvoření základního seznamu reálných možností, otevřený výčet (v tomto případě ideologických znaků). Ona otevřenost se projevuje možností doplnění o další významné společné charakteristiky, které budou vycházet z jiného reflektování předložených informací či použití informací jiných. Nicméně je vždy nutné nalézt vyváženou pozici mezi obecností modelu a prací s uvedenými informacemi. Představený osmibodový výčet by měl obstát i samostatně uchopený, domnívám se však, že k „plnohodnotnosti“ poznání přispěje jeho kontextuální zasazení do údajů o procesu jeho tvorby. Ideálytyp jednak slouží jako vyvrcholení části o politické filosofii (hodnota sama o sobě) a zároveň jako nástroj pro další specifikaci sociálního liberalismu a jeho sledování v českém stranickém systému.

Jestliže se mohla první část studie zdát příliš odtržená od reality, přiblížení zajišťuje sledování konkrétních projevů sociálního liberalismu (pomocí ideálytypu) v prostředí politických stran. Záměrně je jako předstupeň českému prostředí využito prostředí evropské. Výběr a výzkum materiálů stran odhalil, jakým způsobem se hodnotový model projevuje v programových dokumentech a jakým směrem se ubírají stranické politiky – nutná existence veřejných politik pro naplnění rovnosti příležitostí, pomoc znevýhodněným apod. Patrná je i sociálně liberální argumentace plánovaných politik. Poněkud překvapivým, a hodným dalšího výzkumu, se stal faktor výrazné přítomnosti environmentálního citění v programech evropských sociálně liberálních stran. Výsledkem tvorby hodnotových a programových profilů vybraných stran je pak vytvoření ilustrace, tj. doplnění ideálytypu pro další využití v českém

prostředí a zároveň převod principů ideáltypu do prostředí bližšího každodennímu životu jedince než je tomu v případě filosofických úvah nad společenskými hodnotami. Díky tomuto kroku, který kromě úlohy nástroje představuje samostatný hodnotný prvek studie, se podařilo v poslední části textu věnující se českému stranickému prostředí nalézt odpovědi položené otázky.

První z nich se týkala přítomnosti sociálně liberálních myšlenek v českém prostředí, konkrétně pak v existenci strany rámcově odpovídající vytvořenému ideáltypu doplněného „evropskou ilustrací“. Pro redukci prostoru bylo využito historizujícího přístupu podepřeného existujícími zmínkami (a studií) na dané téma ze strany Hlouška a Kopečka. Jako prostor pro hledání (sociálně) liberálních formací byl přijat politický střed v podobě OH a původně domovské formace zelených LSÚ. Oba zmínění autoři hovoří, jak už bylo výše zmíněno, o OH jako o sídle sociálních liberálů. V této návaznosti bylo sledováno nástupnictví OH, které vede k SOS. Ta se v souladu se svou sebeidentifikací s liberalismem a sociálním liberalismem ukázala být stranou splňujícím v mnoha ohledech principy ideáltypu a podobnost se svými evropskými kolegyněmi. Druhá zkoumaná strana SZ vycházela z větve poněkud těžko uchopitelné středové LSÚ a Hlouškovy a Kopečkovy zmínky o sociálně liberálním směřování. I u této strany, avšak v mnohem menší míře než u SOS, se projevila jistá podobnost se sociálně liberálním viděním společnosti (jak bude dále patrné míra podobnosti, byla předčena ještě jednou zkoumanou stranou, tj. ČSSD). Odpověď na první otázku se dá shrnout následovně: Ano i v českém prostředí se setkáváme se znaky přítomnosti sociálně liberálních myšlenek, tj. v tomto případě, ano i na české stranické scéně jsou přítomné formace, kde je přítomný zmiňovaný cluster. Nicméně míra jeho uplatnění se u vybraných českých stran (OH, SOS, SZ) pohybuje (pohybovala) na nižší úrovni než v Evropě.

Druhá otázka nás pak přivedla na půdu PSP ČR se snahou vystopovat u současných sněmovních relevantních stran, zda programově nevyplňují prostor sociálně liberálních myšlenek a hodnot, tj. zda případně existuje prostor pro uplatnění nové sociálně liberální strany

na půdě dolní komory Parlamentu ČR. Zde bych rád na prvním místě zmínil jednu zajímavou podobnost u hodnotových deklarací všech pěti stran. U každé z nich se, v mírně odlišně pojmenované podobě, setkáváme s vypořádáním se s principem rovnosti jako s rovností příležitostí. Odhalení skutečnosti takového tvrzení pak přineslo další čtení v programových dokumentech, kdy se kromě ČSSD nijak výrazněji s touto formulací nepracovalo, tj. nebyla tak často nástrojem argumentace a zároveň nebyla v takové míře rozpracována.

Dále byla z principů a programů stran patrná domnívaná odlišná motivace k uskutečňovaným či navrhovaným politikám. Jestliže někde byla uvedena rovnost příležitostí, pak mnohdy byla patrná spíše solidarita s neúspěšnými (TOP 09, ODS) než užívání nástroje ke tvorbě spravedlivé pozice.

Dalším diferenčním bodem byla sebeidentifikace stran, kdy se žádná z nich nechápe jako sociálně liberální. I přesto byly některé strany ideáltypu a evropským stranám výrazněji vzdáleny než jiné. Nejblíže zkoumanému fenoménu pak byla ČSSD. Zde mohu již plynule navázat na tezi vyplnění pozorovaného ideového prostoru touto stranou. Skutečně se díky silné orientaci sociálních demokratů na sociálně liberální témata a jejich definování projevila výrazná podobnost obou konceptů. Z tohoto hlediska lze hovořit o výrazném zaplnění místa pro sociálně liberální politickou stranu. To se však může stát obětí i jiných současných stran jako je ODS (monopol liberalismu) či VV (monopol strany středu). Samozřejmě, že ČSSD silně projevuje vlastnosti sociálně demokratické strany (svou sebeidentifikací, rolí státu, důrazem na společnost apod.), ale též silně invazivně pracuje s prvkem rovnosti příležitostí (argumentace i v programech), seberealizace jedince (účinná svoboda), jedincem jako takovým apod. Uzavřeme tak tuto hodnotovou část s konstatováním o obtížném základním ideovém prosazování sociálně liberální politické strany na půdu PSP ČR.

Vědom si však nedostatečnosti pouhé programové analýzy, musím připustit, že skutečný prostor pro uplatnění sociálního liberalismu v zákonodárném sboru ČR závisí i na mnoha dalších faktorech, které je

nutné podpořit následnými výzkumy a i tak se jejich hodnota bude pohybovat na bodu mezi akademickou prací a předpovědí prognostika. Mám na mysli takové faktory jako je ochota ČSSD skutečně spolupracovat se středolevou stranou v takové míře, kdy by se nějakým způsobem ideově vyhranila a uvolnila tak místo pro svého budoucího partnera. Zda by byla ochotná podniknout riskantní krok určité ztráty svých zisků za vyhlídky možné koaliční spolupráce s novou stranou. Dalším aspektem je, zda by se načrtnutým způsobem zachovaly již přítomné strany ODS a VV. Dále jak by byl volič schopen a ochoten rozlišovat mezi programy ČSSD a sociálních liberálů. Jakým způsobem by zapůsobila sociálně demokratická tradice a dominance na voličovo rozhodnutí. A přítomno je mnoho dalších relevantních faktorů a tudíž možných spekulací. Jediným kvalitním prostředkem pro ověření reálných příležitostí (nejen těch teoretických programových) sociálních liberálů v Česku a tudíž reálným testem spekulací se tak vpravdě stává jen skutečnost a zkušenost. To však nijak nezpochybňuje relevanci dílčích studií, které přispívají k poznání oněch jednotlivostí důležitých pro realitu.

6. Literatura a internetové zdroje

Ackerman, Bruce – Alstott, Anne: 2004. Why Stakeholding? *Politics & Society*. Vol. 32, No. 1, 41-60.

Alstott, Anne: 1999. Work vs. Freedom: A Liberal Challenge to Employment Subsidies. *Yale Law Journal*. Vol. 108, No. 5, 967-1058.

Anderson, Elizabeth: 1999. What is the Point of Equality? *Ethics*. Vol. 109, No. 2, 287-337.

Barry, Brian: 1991. *Liberty and Justice. Essays in Political Theory 2*. Clarendon Press: Oxford.

Barry, Brian: 1995. *Justice as Impartiality*. Clarendon Press: Oxford.

Barry, Brian: 2005. *Why Social Justice Matters?* Polity Press: Cambridge.

Barry, Norman: 2002. Dworkin's Unbounded Legalism. *The Freeman. Ideas on Liberty*. Vol. 52, No. 11.

Bellamy, Richard: 1993. Liberalism. In: Eatwell, Roger – Wright, Anthony (eds.): *Contemporary Political Ideologies*. Pinter Publishers: London, 23-49.

Berlin, Isaiah: 1999. *Čtyři eseje o svobodě*. Prostor: Praha.

Carter, Ian: 2007. Positive and Negative Liberty. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 5. 3. 2012. Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/entries/liberty-positive-negative/>, 2012-02-07.

Clark, David: 2005. *The Capability Approach: Its Development, Critiques and Recent Advances*. (Working Paper 32). Global Poverty Research Group: Oxford.

Dworkin, Ronald: 1981. What is Equality? Part 2: Equality of Resources. *Philosophy and Public Affairs*. Vol. 10, No. 4, 283-345.

Dworkin, Ronald: 1993. Justice in the Distribution of Health Care. *McGill Law Journal*. Vol. 38, No. 4, 883-898.

Dworkin, Ronald: 1996. Do Liberty and Equality Conflict? In: Barker, Paul (ed.): *Living as Equals*. Oxford University: Oxford, 39-57.

Dworkin, Ronald: 2002a. *Sovereign Virtue. The Theory and Practice of Equality*. Harvard University Press: Cambridge, London.

Dworkin, Ronald: 2002b. Sovereign Virtue Revisited. *Ethics*. Vol. 113, No. 1, 106-143.

Dworkin, Ronald: 2011. *Justice for Hedgehogs*. Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge, London.

Freeden, Michael: 2006. *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Clarendon Press: Oxford.

Freeman, Samuel: Equality of Resources, Market Luck, and the Justification of Adjusted Market Distributions. *Boston University Law Review*. Vol. 90, No. 2, 921-948.

Gál, Egon – Novosad, František (eds.): 1993. *O slobode a spravedlivosti*. Archa: Bratislava.

Geoghegan, Vincent: 2003. Socialism. In: Eccleshall, Robert – Finlayson, Alan – Geoghegan, Vincent – Kenny, Michael – Lloyd, Moya – MacKenzie, Iain – Wilford, Rick: *Political Ideologie. An Introduction*. Routledge: London, New York, 73-96.

Heywood, Andrew: 1994. *Politické ideologie*. Victoria Publishing: Praha.

Heywood, Andrew: 2004. *Political Theory. An Introduction*. Palgrave Macmillan: New York.

Hloušek, Vít – Kopeček, Lubomír: 2010. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Grada: Praha.

Johnson, Simon: 2010. Nick Clegg drops opposition to coalition deal with third-placed Labour. *The Telegraph*. 26. 5. 2010. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/election-2010/7635631/Nick-Clegg-drops-opposition-to-coalition-deal-with-third-placed-Labour.html>, 2012-03-08.

Knight, Carl: 2009. *Luck Egalitarianism*. Edinburgh University Press: Edinburg.

Kovar, Simon: 2010. The Neo-Liberal Democrats. *The Liberal*. Dostupné na: <http://www.theliberal.co.uk/libdems/neo-liberal-democrats.html>, 2012-02-02.

Locke, John: 1965. *Dvě pojednání o vládě*. Nakladatelství Československé akademie věd: Praha.

Mareš, Miroslav – Pšeja, Pavel: 2005. Zemědělské a rurální strany. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol.: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004*. Doplněk: Brno, 1605-1613.

Nisbet, Robert: 1993. *Konzervatismus*. Občanský institut: Praha.

Nussbaum, Martha: 2000. *Women and Human Development*. Cambridge University Press: New York.

Nussbaum, Martha: 2003. Capabilities as Fundamental Entitlements: Sen and Social Justice. *Feminist Economics*. Vol. 9, No. 2-3, 33-59.

Plank, Barbara (B.r.). Thomas Hill Green. *Liberal International*. Dostupné na: http://www.liberal-international.org/editorial.asp?ia_id=683, 2012-04-12.

Pšeja, Pavel – Mareš, Miroslav: 2005. Malé strany liberální orientace. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol.: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004*. Doplněk: Brno, 1667-1679.

Rawls, John: 1995. *Teorie spravedlnosti*. Victoria Publishing: Praha.

- Rawls, John: 1997. *Politický liberalismus*. Slovacontact: Prešov.
- Rawls, John: 1999. *A Theory of Justice*. Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge.
- Rawls, John: 2001. *Justice as Fairness. A Restatement*. Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge.
- Robeyns, Ingrid: 2003. *The Capability Approach: An Interdisciplinary Introduction*. Training Course preceding the 3rd International Conference on the Capability Approach: University of Amsterdam.
- Robeyns, Ingrid: 2011. Capability approach. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. 14. 4. 2011. Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/entries/capability-approach/#BasCap>, 2012-02-06.
- Sargent, Lyman: 2009. *Contemporary Political Ideologies A Comparative Analysis*. Cengage Learnin: Wadsworth.
- Sartori, Giovanni: 2005. *Parties and Party Systems. A Framework for Analysis*. ECPR Press: Essex.
- Sen, Amartya: 1979. *Equality of What?* (přednáška). The Tanner Lectur of Human Values: Stanford Univesity.
- Sen, Amartya: 1989. Development as Capability Expansion. *Journal of Development Planning*. No. 19, 41-58.
- Sen, Amartya: 1992. *Equality Reexamined*. Russel Sage Foundation: New York, Clarendon Press: Oxford.
- Sen, Amartya: 2009. *The Idea of Justice*. Belknap Press of Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts.
- Sobotka, Bohuslav: 2010. *Vystoupení na Programové konferenci ČSSD v Olomouci*. Programová konference ČSSD: Olomouc.
- Swift, Adam: 2005. *Politická filozofie. Základní otázky moderní politologie*. Portál: Praha.

Šedo, Jakub: 2005. Česká strana národně sociální. In: Malíř, Jiří – Marek, Pavel a kol.: *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. II. díl, Období 1938-2004.* Doplněk: Brno, 1455-1462.

Verhofstadt, Dirk (B. r.). A Plea for Individualism. *Liberales*. Dostupné na: <http://www.liberales.be/cgi-bin/en/showframe.pl?essay&plea>, 2012-02-28.

Verhofstadt, Dirk: 2005. *Liberalism is the best Cure for Poverty.* (přednáška). Conference on Development: Brussels.

Wenar, Leif: 2008. John Rawls. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/entries/rawls/#TwoPriJusFai>, 2012-02-07.

White, Stuart: 2004. Social Minimum. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/entries/social-minimum/>, 2012-02-22.

BBC News. UK Politics Blair considered coalition after 1997, dostupné na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/522526.stm, 2012-03-04.

ČSSD, Daňová politika ČSSD, vyrovnaný rozpočet a euro, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/dane-0003.pdf>, 2012-03-30.

ČSSD, Dlouhodobý (základní) program ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/cssd-dlouhodoby-program.pdf>, 2012-03-30.

ČSSD, Hodnoty, cíle a principy ČSSD, dostupné na: <http://www.cssd.cz/program/hodnoty-cile-a-principy-cssd/>, 2012-03-30.

ČSSD, Program změny a naděje, dostupné na: <http://www.cssd.cz/ke-stazeni/volebni-programy/velky-volebni-program-cssd-pro-volby-2010/>, 2012-03-30.

ČSSD, Sociální demokracie pro 21. století, dostupné na: http://www.cssd.cz/data/files/socialni_demokracie_pro_21_stoleti.pdf, 2012-03-30.

ČSSD, Stanovy České strany sociálně demokratické, dostupné na: <http://www.cssd.cz/data/files/110319-stanovy-cssd.doc>, 2012-03-30.

D66.nl, A brief sketch of the party history, identity and ideas of Democraten 66 (D66), dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/a_brief_sketch_of_the_party#pl, 2012-03-12.

D66.nl, Anders ja, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/item/anders_ja, 2012-03-12.

D66.nl, D66's 2006/2010 election programme, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/election_programme_2006_2010/f=/vi86isqkhorh.pdf, 2012-03-12.

D66.nl, D66 Statuten en Huishoudelijk Reglement, dostupné na: http://www.d66.nl/d66nl/document/statuten_en_huishoudelijk, 2012-03-11.

D66.nl, Denkkader duurzaamheid, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/item/denkkader_duurzaamheid, 2012-03-12.

D66, Denkkader kwaliteit van overheid, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/item/denkkader_kwaliteit_van_overheid, 2012-03-12.

D66.nl, Denkkader onderwijs, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/item/denkkader_onderwijs, 2012-03-12.

D66.nl, Five indicators of a progressive social-liberal vision, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/document/five_indicators/f=/vi86ir6brusd.pdf,
2012-03-12.

D66.nl, Minder taken bij het rijk, meer taken bij de gemeenten, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/item/minder_taken_bij_het_rijk_meer, 2012-03-12.

D66.nl, Onderwijs, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/item/onderwijs_2, 2012-03-12.

D66. nl, Plan2020, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/document/plan2020_definitief/f=/vifbh69q1awk.pdf,
2012-03-12.

D66.nl, Ruim baan voor ondernemerschap, zelfstandigen en ZZP-ers, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/item/ruim_baan_voor_ondernemerschap, 2012-03-12.

D66.nl, Verkiezingsprogramma, dostupné na:
http://www.d66.nl/d66nl/document/verkiezingsprogramma_tweede_kamer_3/f=/viefi112am4.pdf, 2012-03-12.

D66.nl, Werken, dostupné na: <http://www.d66.nl/d66nl/item/werken>, 2012-03-12.

European Election Database, Dataset: Denmark: Parliamentary Election 2011, dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FDKPA2011_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FDKPA2011_Display_C1&top=yes, 2012-03-09.

European Election Database, Dataset Denmark: Parliamentary Elections 1990-2011 (summary), dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FDKPA2011_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FDKPA2011_Display_C1&top=yes,
2012-03-09.

European Election Database, Dataset: Netherlands: Parliamentary Election 1994-2010, dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/NLPA1998_Display&node=0&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/NLPA1998_Display_C1&top=yes, 2012-03-12.

European Election Database, Dataset: Netherlands: Parliamentary Election 2010, dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FUKPA2010_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FUKPA2010_Display_C1&top=yes, 2012-03-12.

European Election Database, Dataset: Slovenia: Parliamentary Election 2008, dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/SIPA2008_Display&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/SIPA2008_Display_C1&top=yes, 2012-03-13.

European Election Database, Dataset: United Kingdom: Parliamentary Election 2005, dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FUKPA2005_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FUKPA2005_Display_C1&top=yes, 2012-03-04.

European Election Database, Dataset: United Kingdom: Parliamentary Election 2010, dostupné na:

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FStudy%2FUKPA2010_Display&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2Fcube%2FUKPA2010_Display_C1&top=yes, 2012-03-04.

KSČM, Deklarace o socialismu, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/dulezite-dokumenty-k-minulosti/40629>, 2012-03-29.

KSČM, Kdo jsme a co chceme, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>, 2012-03-29.

KSČM, Otevřený volební program KSČM pro volby do PS PČR 2010, dostupné na: <http://www.kscm.cz/viewDocument.asp?document=5481>, 2012-03-29.

KSČM, Politická deklarace IV. sjezdu KSČM, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>, 2012-03-29.

KSČM, Protikrizová opatření předkládaná KSČM, dostupné na: <http://www.kscm.cz/politika-kscm/spolecne-proti-krizi>, 2012-03-29

KSČM, Stanovy Komunistické strany Čech a Moravy, dostupné na: <http://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>, 2012-03-29.

Liberal Democrats, The Coalition: our programme for government, dostupné na:

<http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/PDF/Government/Coalition-Programme.pdf>, 2012-03-05.

Liberal Democrats, Liberal Democrat Manifesto 2010, dostupné na: http://network.libdems.org.uk/manifesto2010/libdem_manifesto_2010.pdf, 2012-03-05.

Liberal Democrats, The Constitutions of the Liberal Democrats, dostupné na:

[http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/PDF/Election%20Policy/CONSTITUTION_\(July%202011_EDITION\).pdf](http://www.libdems.org.uk/siteFiles/resources/PDF/Election%20Policy/CONSTITUTION_(July%202011_EDITION).pdf), 2012-03-05.

Liberal Democrat History Group. A concise history of the Liberal Party, SDP and Liberal Democrats, dostupné na: http://www.liberalhistory.org.uk/item_single.php?item_id=4&item=history, 2012-03-04.

Liberal Democratic Voice, DLT: Social Liberalism, dostupné na: <http://www.libdemvoice.org/dlt-social-liberalism-13572.html>, 2012-04-12.

ODS, Stanovy Občanské demokratické strany, dostupné na: <http://www.ods.cz/stanovy>, 2012-03-27.

ODS, Vize 2020, dostupné na: <http://www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf>, 2012-03-28.

ODS, Volební program pro volby do Poslanecké sněmovny 2010, Řešení, která pomáhají, dostupné na: <http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf>, 2012-03-28.

ODS, Základní informace o Občanské demokratické straně, dostupné na: <http://www.ods.cz/o-nas>, 2012-03-28.

Parties and Elections in Europe, Slovenia, dostupné na: <http://www.parties-and-elections.de/slovenia.html>, 2012-03-13.

Party Manifestos. Liberal Democrat Election Manifesto, 1992, dostupné na: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/libdem92.htm>, 2012-03-04.

Radikale B, Arbejdsmarked, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15233>, 2012-03-09.

Radikale B, Demokrati, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15235>, 2012-03-09.

Radikale B, Klima og energipolitik, dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15241>, 2012-03-09.

Radikale B, Ligestilling, dostupné na:
<http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15243>, 2012-03-09.

Radikale B, Økonomi og skat,
dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15252>, 2012-03-09.

Radikale B, Radikale Venstres Vedtægter, dostupné na:
<http://www.radikale.dk/public/upload/Filer/RadikaleVenstreVedtaegter.pdf>,
2012-03-09.

Radikale B, Principprogram, dostupné na:
<http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?aid=42>, 2012-03-09.

Radikale B, Resolutionsforslag, Det Radikale Venstres Landsmøde 2010,
dostupné na:
<http://radikale.dk/public/upload/Filer/RV/ResolutionerLM2010.pdf>, 2012-03-09.

Radikale B, Sundhed, dostupné na:
<http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15247>, 2012-03-09.

Radikale B, Trafikpolitik,
dostupné na: <http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15248>, 2012-03-09.

Radikale B, Uddannelse, dostupné na:
<http://www.radikale.dk/CMS/vis.aspx?id=15249>, 2012-03-09.

Radikale B, Vores Sundhed, dostupné na:
<http://www.radikale.dk/public/upload/Filer/Udspil/VoresSundhed.pdf>,
2012-03-09.

SD-LSNS, Co hájíme, dostupné na:
<http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SD/3page.htm>, 2012-03-21.

SD-LSNS, Co prosazujeme, dostupné na:
<http://www.ecn.cz/ENV/VOLBY/SD/4page.htm>, 2012-03-21.

Social Liberal Forum, About, dostupné na: <http://socialliberal.net/about/>, 2012-03-08.

Social Liberal Forum, What Is Social Liberalism?, dostupné na: <http://socialliberal.net/2009/02/12/what-is-social-liberalism/>, 2012-04-12.

Strana pro otevřenou společnost, Celorepublikový program, dostupné na: <https://sites.google.com/site/stranaos/project-definition>, 2012-03-23.

Strana pro otevřenou společnost, Historie, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/o-nas/historie>, 2012-03-22.

Strana pro otevřenou společnost, Partner: Suverenita Jany Bobošíkové, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/uvod/140-partner-suverenita-jany-boboikove>, 2012-03-23.

Strana pro otevřenou společnost, Program Strany pro otevřenou společnost, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/program/program-sos>, 2012-03-22.

Strana pro otevřenou společnost, Stanovy Strany pro otevřenou společnost, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/program/stanovy-sos>, 2012-03-22.

Strana pro otevřenou společnost, Vízitka, dostupné na: <http://www.stranaos.com/index.php/o-nas/vizitka>, 2012-03-22.

Strana zelených, Ekonomický program 2010, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/ekonomicky-program-2010.pdf>, 2012-03-23.

Strana zelených, Stanovy Strany zelených, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/strana/dokumenty/stranicke-predpisy/stanovy-strany-zelenych>, 2012-03-23.

Strana zelených, Víze ekologické demokracie, politický program 2003, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/vize-2003.pdf>, 2012-03-23.

Strana zelených, Volební program 2006-2009, dostupné na: <http://strana.zeleni.cz/59/rubrika/volebni-program/>, 2012-03-23.

Strana zelených, Volební program 2010, dostupné na: <http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf>, 2012-03-23.

The Slovenia Times, Zares Officially Leaves the Coalition, dostupné na: <http://www.sloveniatimes.com/zares-officially-leaves-the-coalition>, 2012-03-14.

TOP 09, Hodnotové desatero TOP 09, dostupné na: <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/hodnotove-desatero/>, 2012-03-27.

TOP 09, Programová východiska a principy, dostupné na: <http://www.top09.cz/proc-nas-volit/programova-vychodiska-a-principy>, 2012-03-27.

TOP 09, Stanovy politické strany TOP 09, dostupné na: <http://www.top09.cz/dokumenty/stanovy/>, 2012-03-27.

TOP 09, Volební program 2010 do Poslanecké sněmovny, dostupné na: <http://www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2010-do-poslanecke-snemovny.pdf>, 2012-03-27.

Věci veřejné, O nás, dostupné na: <http://www.veciverejne.cz/o-nas.html>, 2012-03-28.

Věci veřejné, Politický program Věcí veřejných, dostupné na: <http://www.veciverejne.cz/data/files/politicky-program/politicky-program-veci-verejnych.pdf>, 2012-03-30.

Věci veřejné, Stanovy politické strany Věci veřejné, dostupné na: <http://www.veciverejne.cz/stanovy.html>, 2012-03-28.

Volby.cz, Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 2. - 3.6.2006, dostupné na: <http://volby.cz/pls/ps2006/ps2?xjazyk=CZ>, 2012-03-23.

Volby.cz, Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 20.10. - 21.10.2006, Obvod: 35 - Jablonec nad Nisou, dostupné na: <http://volby.cz/pls/senat/se2111?xjazyk=CZ&xdatum=20061020&xobvod=35>, 2012-03-22.

Zares, Manifest za odgovorno ekonomijo, dostupné na: <http://www.zares.si/manifest-za-odgovorno-ekonomijo/>, 2012-03-14.

Zares, O stranki, dostupné na: <http://www.zares.si/o-stranki/>, 2012-03-14.

Zares, Programski dokument stranke Zares za obdobje 2011 – 2015, dostupné na: <http://www.zares.si/program/#konkurencnogospodarstvo>, 2012-03-14.

Zares, Programske PRIORITETE za mandat 2011-2015, dostupné na: <http://www.zares.si/programske-prioritete-za-mandat-2012-2016/>, 2012-03-14.

Zares, Ustanovna programska izjava, dostupné na: http://www.zares.si/wp-content/uploads/ustanovna_programska_izjava.doc, 2012-03-14.

Zares, Zares za ekonomsko demokracijo, dostupné na: <http://www.zares.si/ekonomska-demokracija-in-druzba-znanja/>, 2012-03-14.

7. Resumé

The main reason of writing this study is lack of information about one of the existing ideology – social liberalism – in Czech space. I think there is a confusion or better say distortion about liberal values. Liberalism is minimized to economic freedom and individualism. For better understanding I try to explain principles of social liberalism direction as alternative to this view of liberalism (classical liberalism, neoliberalism). At first the basic differentiation of this ideology from the others has to be made. It is done with assistance of so called ideology triangle. Then I introduce the political philosophy of some theorist that can be connected with social liberalism – John Rawls, Ronald Dworkin, Amartya Sen etc. From these two sections the idealtype of social liberalism is made. This one serves as information element and the instrument for another investigation of Czech party system too – the sphere of Czech parties is the space of my research questions. I would like to get information about the space for social liberal ideal cluster here. This means is there a programmatic presence of social liberalism in some Czech parties principles and programs? Is there chance for some social liberal party to get itself into set of Czech parties in the Chamber of Deputies of the Czech republic? The creation of idealtype and consequent creation of some European social liberal parties profiles are necessary for answering these questions. So in sum there are two thematic segments of this study: theoretical (political philosophy) and political parties characters. Or it can be said there are three technic segments: creating of the idealtype, specification of the idealtype during the profiles of some European parties and the investigation of social liberal ideals in the Czech party system. The result of these parts can piece together a comprehensive notion about problematic of liberalism or more precisely of social liberalism for Czech readers.